

BETÄNKANDE

RÖRANDE ÅTGÄRDER TILL SKYDD FÖR VÅRT
LANDS NATUR OCH NATURMINNESMÄRKEN

AFGIFVET

AF INOM KUNGL. JORDBRUKSDEPARTEMENTET FÖR
ÄNDAMÅLET TILLKALLADE SAKKUNNIGE

STOCKHOLM 1907

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledande redogörelse	1
I. Allmän öfversikt	6
Allmänna synpunkter	6
I utlandet vidtagna naturskyddsåtgärder	8
II. Förslag och framställningar	23
1. Förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande	23
2. Förslag till lag angående nationalparker	47
3. Förslag angående rätt i vissa fall till expropriation för naturskydds- ändamål	57
4. Förslag till särskilda bestämmelser angående naturminnesmärken å statens jord m. m.	59
5. Förslag rörande afsättande af vissa nationalparker	64
6. Utredning af kostnadsfrågan	82
7. Förslag till vissa ändringar i jaktstadgan	85
8. Framställning om vissa fridlysningsbestämmelser	96

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Sedan frågan om vidtagande af åtgärder till skydd för vårt lands natur och naturminnesmärken blifvit genom motion i Andra kammaren år 1904 förelagd Riksdagen, har Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t den 13 maj 1904 anført bland annat följande:

»Riksdagen, som finner motionärens syfte högst beaktansvärdt, anser också i likhet med denne, att det för vårt land torde vara hög tid att följa exemplet af en del främmande länder, såsom Tyskland och Amerikas Förenta stater m. fl., hvilka med stor omtanke söka bevara enstaka minnesmärken af ursprunglig natur midt inne i odlade bygder. I kampen mellan natur och kultur dukar den förra lätt under, såvida ej målsmännen för mera ideella riktningar ingripa. Erfarenheten ger ock vid handen, att naturen, äfven utan kulturens inverkan, ständigt undergår förändringar, om också mindre märkbara. Särskildt beträffande

Riksdagens
skrifvelse.

växter och djur försiggå dessa förändringar i allmänhet i andra riktningar och mindre hastigt, där naturen rundt om får vara ostörd, än där kulturen flyttats nära. Sålunda röna exempelvis växterna inflytande såväl af den strid, som de måste utkämpa med för platsen nya växter, hvilka inflytta med kulturen, som ock af andra förhållanden, hvilka följa denna senare i spåren.

Det är alltså framför allt genom markens fortskridande uppodling, om hvilken ju annars icke kan vara annat än godt att säga, som en mängd af för vårt land utmärkande naturegendomligheter hålla på att försvinna. Den ena efter den andra af för vårt land säregna växt- och djurarter dör ut, och naturen vanställes eller beröfvas sin bästa prydnad.

Då Regering och Riksdag genom frikostiga anslag bidraga till utrustandet af vetenskapliga expeditioner, hvilka ha till uppgift att utforska aflägsna länder och öka vårt lands vetenskapliga samlingar med för dessa länder utmärkande naturalster, är det också följdriktigt, att vi omsider söka från undergång rädda något af hvad ännu står att rädda af det för vårt lands ursprungliga natur säregna och tilltalande.

Till förverkligande af ett sådant syfte vill riksdagen ej ifrågasätta något, som skulle innebära ett ingripande i den enskildes rätt att med sin egendom förfara, som honom bäst synes, utöfver hvad nu gällande lag därom innehåller; men då staten på de mest skilda ställen i vårt land äger större eller mindre besittningar, kunde, enligt Riksdagens mening, här och där en plats, där sällsynta djur eller växter trifvas, ett egendomligt skogsbestånd, ett vattenfall, någon säregen geologisk bildning o. s. v. fridlysas för åverkare, så att naturen där kunde lefva sitt eget ursprungliga lif. Lämpliga ställen för inrättandet af dylika »nationalparker» angifvas i åtskilliga vid vederbörande utskotts utlåtanden i ämnet fogade bilagor.

Utän att vidare ingå på denna frågas tekniska eller ekonomiska sida, håller Riksdagen dock före, att ärendet är af den vikt, att en utredning, så fort sig göra låter, må blifva verkställd; och då Eders Kungl. Maj:t i institutioner, sådana som vetenskapsakademien, jordbruksdepartementet och därunder lydande verk, har lämpliga krafter till sitt förfogande, torde en slik utredning icke behöfva draga så synnerligen stora kostnader.

På grund af hvad i frågan förekommit får Riksdagen därför anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning angående de åtgärder, som böra vidtagas för att bereda skydd åt vårt lands natur och naturminnesmärken.»

I anledning af denna skrifvelse anbefalldes Kungl. vetenskapsakademien att inkomma med underdånigt utlåtande. För närmare utredande af frågan tillsatte akademien en särskild kommitté bestående af professorerna Gustaf Retzius, A. G. Nathorst, Gerhard Holm, Friherre Gerard De Geer och Einar Lönnberg. Denna naturskyddskommitté utsände frågecirkulär till ledamöterna af vetenskapsakademiens klasser för mineralogi, geologi och fysisk geografi, botanik och zoologi, till motsvarande fackmän inom Vetenskapssocieteten i Uppsala och Fysiografiska sällskapet i Lund, till Biologiska föreningen i Göteborg, till alla domänintendenter och jägmästare i riket samt till ett antal personer i öfrigt, som kunde antagas vara för frågan särskildt intresserade. Vidare företogs på kommitterades därom gjorda framställning diskussioner i naturskyddsfrågan inom Naturvetenskapliga studentsällskapet i Uppsala, Botaniska sällskapet och Geologiska föreningen i Stockholm samt Botaniska föreningen i Lund. På grund af det material, som därigenom erhöles, uppställde kommittén dels ett förslag å nationalparker och mindre skyddsområden af hufvudsakligen botaniskt eller skogsbotaniskt intresse, dels särskilda förteckningar å enstaka träd, sällsynta växter och geologiska bildningar, som föreslagits att skyddas, dels ett förslag till skyddsområden för fåglar. Därjämte afgaf kommittén ett yttrande, innefattande vissa framställningar i ämnet.

Med anslutning till dessa hemställde Kungl. vetenskapsakademien i sitt den 7 juni 1905 afgifna underdåniga yttrande, att Kungl. Maj:t täcktes besluta:

att i kommitterades skrifvelse närmare angifna undervisningsanstalter, som lyda under Kungl. ecklesiastikdepartementet skola anbefallas att såväl vid undervisningen som genom läro- och läseböcker hos lärjungarne söka inskräpa betydelsen af skydd för vårt lands natur och naturföremål;

att enahanda föreskrift genom Kungl. jordbruksdepartementet meddelas skogsstaten, skogsläroverken, landtbrukets undervisningsanstalter m. fl.

att Kungl. lotsverket ej hädanefter å Gotska Sandön må bedrifva skogsafverkning utöfver hvad som erfordras för fyrpersonalens eget behof samt att ön i öfrigt måtte fridlysas och förklaras för nationalpark;

att Kungl. domänstyrelsen må erhålla i uppdrag att af statens mark afsöndra till nationalparker lämpliga områden, inom hvilka växt- och djurlifvet böra lämnas fullständigt orörda, samt dessutom bemyndigas att af det årliga anslaget till inköp af mark för statens räkning

använda en del för förvärfvande af de ytterligare områden, som från naturskyddssynpunkt kunna anses behöfliga;

att Konungens befallningshafvande anmodas att, såvidt sådant från något håll skulle yrkas, vid fråga om sjösänkningar begära utlåtande af Kungl. vetenskapsakademien, huruvida från naturskyddssynpunkt något mot förslaget vore att invända;

att registrering af *naturminnesmärken* måtte uppdragas dels åt Kungl. domänstyrelsen och skogsstaten för nationalparker och öfriga skyddsområden äfvensom för enstaka träd, dels åt Sveriges geologiska undersökning för de geologiska och geografiska föremålen, dels åt Kungl. vetenskapsakademien för sällsynta växt- och djurarter;

att Kungl. proposition måtte aflåtas till Riksdagen angående en lag därom, att de i enskild ägo befintliga naturföremålen, som på ägarens framställning eller med dennes medgifvande blifvit såsom naturminnesmärken registrerade, för all framtid skulle vara fridlysta;

att ett förslagsanslag på extra stat, att utgå från och med år 1906, å tvåtusen kronor måtte ställas till Kungl. vetenskapsakademiens förfogande för vidtagande af de ofvan anförda åtgärder, som i naturskyddsfrågan i öfrigt kunna vara erforderliga;

att äfven björnen, med visst i kommitterades skrifvelse angifvet undantag, måtte skyddas af lag, dels genom fridlysning inom det till nationalpark föreslagna området kring Stora Sjöfallet, dels på sätt i öfrigt af kommitterade blifvit anfördt;

att kronhjorten i Skåne måtte totalt fridlysas inom något eller några därför lämpliga områden; samt

att för fågelvärdens bibehållande totalt jaktförbud måtte utfärdas för vissa i ofvanberörda förteckning närmare angifna områden.

Domän-
styrelsens
utlåtande.

I ärendet har sedermera infordrats underdånigt yttrande jämväl från Kungl. domänstyrelsen. Uti detta yttrande, som afgafs den 20 november 1905 anförde styrelsen till en början, hurusom styrelsen ansåge det ifrågavarande syftet — att bereda skydd åt vårt lands natur och naturminnesmärken — vara synnerligen beaktansvärdt. Tvifvelsutan finnes inom staten tillhörande jordbesittningar i skilda delar af landet både platser och enstaka naturalster, som vore ägnade att göras till föremål för naturskydd. Styrelsen, som emellertid icke ansåge sig äga tillräcklig sakkunskap för att ur rent vetenskaplig synpunkt bedöma förevarande fråga, tilltrorde sig i allmänhet icke kunna angifva sådana platser eller föremål, som framför andra borde fridlysas. En sådan fridlysning, som vore ifråga, funne styrelsen nämligen i regeln, åtmin-

stone hvad större områden beträffar, böra föregås af en noggrann undersökning på stället af sakkunnige och gällde detta äfven vidkommande de i betänkandet af vetenskapsakademiens kommitterade omförmälde platser, ifråga om hvilka i flertalet fall någon dylik utredning ej syntes hafva verkställts.

Jämte det styrelsen afgaf detta allmänna utlåtande yttrade sig styrelsen särskildt rörande åtskilliga af vetenskapsakademiens framställningar.

Enligt nådigt bemyndigande den 14 juni 1907 har sedermera åt undertecknade uppdragits att såsom sakkunnige biträda inom Kungl. jordbruksdepartementet vid frågans vidare behandling.

Sakkunniges
uppdrag.

Under den tid, som hittills stått oss till buds för frågans närmare utredande, hafva vi visserligen icke haft tillfälle att genomtränga ämnet i alla dess detaljer och särskildt icke att genom studier och undersökningar i naturen kunna skaffa material till en rikare belysning af hithörande frågor. Men då redan nu så mycken insikt på området synes oss vara vunnen, att man bör kunna fastslå grunderna för den lagstiftning, som bör ifrågakomma, samt vidtaga vissa uppenbarligen särskildt angelägna åtgärder, och då det är af vikt, att vissa af dessa frågor så snart som möjligt föreläggas Riksdagen, hafva vi trott oss icke böra dröja att lämna en allmän öfversikt af frågan samt göra några framställningar i de mera utredda delarne af ämnet.

Dessa framställningar innefattas i det följande och utgöras af:

1. Förslag till *lag angående naturminnesmärkens fredande* (sid. 23.)
2. Förslag till *lag angående nationalparker* (sid. 47).
3. Förslag till *lag innefattande tillägg till Kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof* (sid. 57).
4. Förslag till *särskilda bestämmelser angående naturminnesmärken å statens jord* m. m. (sid. 59).
5. Förslag rörande *afsättande af vissa nationalparker* (sid. 64).
6. Framställning om *anslag till vetenskapsakademien för naturskyddsändamål* (sid. 82).
7. Förslag till *lag angående ändringar i vissa delar af jaktstadgan den 21 oktober 1864* (sid. 85).
8. Framställning om *vissa fridlysningsbestämmelser* (sid. 96).

I. Allmän öfversikt.

Allmänna
synpunkter
ifråga om
naturskydd.

Frågan om naturens skyddande gent emot allt för hänsynslösa ingrepp från människans och kulturens sida är en fråga, som i vissa afseenden redan sedan äldre tider varit föremål för lagstiftningens uppmärksamhet.

Den första synpunkt, som härvid fått göra sig gällande är en *ekonomisk*: att ifråga om vissa den organiska naturens alster, som äro för människan särskildt begärliga, hindra stundens vinningslystnad från att se sig tillgodo på ett sådant sätt, att tillgången för framtiden äfventyras. Förestafvade af dylika grundsatser äro t. ex. de delar af jakt- och fiskelagstiftningen, som afse att trygga villebrådstammarne och fisketillgången, äfvensom de lagar, hvilka hafva till ändamål att förekomma öfverdrifven skogsafverkning.

Ett steg längre, ehuru fortfarande föranledd af ekonomisk hänsyn går den lagstiftning, hvars syftemål är att mot utrotning och förstöring freda djur, växter, och andra naturföremål, hvilka genom sin tillvaro medelbart för människan äro af betydelse. Hit äro att hänföra t. ex. de i flera länder vidtagna åtgärderna till skydd för fåglar som icke hafva någon betydelse från jaktsynpunkt, men som äro för jordbruket nyttiga. I viss mån kan hit räknas äfven lagstiftningen om särskilda åtgärder för skyddande af skogar, hvilka äga klimatisk betydelse, samt bestämmelsen, att tillstånd från det allmännas sida skall sökas vid vissa vattenafledningsföretag o. s. v.

På senare tider hafva emellertid fordringar framställts på skydd för naturen äfven från andra synpunkter. I första hand har man härvid framhållit den *naturvetenskapliga*. Man erkänner numera allmänt, att det är af den största betydelse för vetenskapen såväl att inom vissa områden kunna följa naturens utveckling sådan den förlöper, där den öfverlämnas uteslutande åt sig själf, som ock att mot förstörelse skydda sällsyntare djur och växter samt märkligare fasta naturföremål och ytbildningar. Områden af det förra slaget äro för naturvetenskapen icke mindre nödvändiga än t. ex. botaniska träd-

gårdar, muséer och experimentalfält, och de utvecklingslagar, som kunna fastslås vid studiet af naturlifvet därstädes, blifva säkerligen icke blott af intresse för vetenskapen, utan äfven af afsevärd praktisk betydelse. Särskildt är det påtagligt, att många för skogshushållningen viktiga lärdomar kunna inhämtas genom studiet af det sätt, hvarpå skogen utvecklar sig, då den öfverlämnas åt sig själf.

De sällsynta djur- och växtarterna å andra sidan erbjuda ofta, såsom utgörande reliktförmer, det största vetenskapliga intresse och bilda i många fall oersättliga dokument till djur- och växtlifvets historia, likasom märkligare fasta naturbildningar och ytformationer kunna vara af den största betydelse vid studiet af den geologiska utvecklingens förlopp. Särskildt hafva allt för många djur- och växtarter redan blifvit utrotade för att man stillatigande skulle kunna åse ett fortgående på denna förstörelsens väg. Faran för utrotning är så mycket större, som just dessa sällsyntare former äro för samlare särskildt begärliga. Handeln med naturalier har alltmera utvecklats sig till en omfattande affärgren, och förvånande summor kunna förtjänas äfven af den enskilde insamlaren. Vissa europeiska växter betinga enligt en växtkatalog ett pris af ända till 15 kronor pr pressadt exemplar. I naturaliehandlarnes äggkataloger utbjudas vissa fågelägg till pris, som uppgå till ej mindre än 100 kronor pr styck, ja, för en kalifornisk kondorarts ägg begäres omkring 1,200 kronor. Med sådana pris är det icke underligt, om samlandet sker i så stor skala, att fullständig utrotning är att befara. I trakten af Jena, där det är förbjudet att plocka den sällsynta orchidéen *Cypripedium calceolus*, dömdes för icke så länge sedan en man till 14 dagars fängelse för det han trots fridlysningen uppgrävt 800 exemplar af nämnda växt.

Äfven mindre sällsynta djur och växter kunna under vissa förhållanden blifva föremål för en insamling, som åtminstone traktvis hotar arten med undergång. Så skötos t. ex. en vinter på Helgoland 12,000 måsar för fjädrarnes användande till hattprydnader. I Nizza togs under 5 månader 1881—1882 mer än 335,000 trastar, 481,000 lärkor och 502,000 sångfåglar af andra slag. Att hos oss misteln vid jultiden föres i marknaden i stora kvantiteter, torde vara allmänt bekant. Från Rügen omtalas det, hurusom under ett år därstädes insamlades 3,400 kg. vilda liljekonvaljer. Strandmisteln, *Eryngium maritimum*, är i Tyskland på grund af sina dekorativa egenskaper så eftersökt, att den bortföres lassvis och på flere ställen är till sin fortvaro allvarligt hotad o. s. v.

Intresset för naturen i dess ursprunglighet och olika lifsyttningar

tillhör emellertid icke uteslutande vetenskapsmännens krets. Kärleken till naturen är tvärtom, särskildt i våra tider, synnerligen allmän och förenar sig med det vetenskapliga intresset i ett kraf på skydd för naturen i dess ursprunglighet. Det är en gammal erfarenhet, hurusom t. ex. fågellifvet i en sjö eller vid en strand, märkligare grott- och klippbildningar, storsvuxna eller egendomligt bildade träd, förekomsten af särskilda, af folkpoesien omhuldade växtarter o. s. v. kunna blifva föremål för ett så allmänt intresse inom en ort och så bidraga till platsens allmänna stämning och skaplynne, att ett skydd mot förstöring och skadegörelse framträder såsom ett önskemål af samhällelig betydelse. Härmed har man kommit öfver på den *estetiska synpunkten*. Denna synpunkt har man i vissa länder utsträckt så långt, att man icke blott kräver själfva naturföremålets fredande på grund af dess skönhetsvärde och den trefnad det bereder utan också fordrar förbud mot åtgärder, som kunna verka störande för skönhetsintrycket såsom anbringande af reklamtaflor, uppförande af vanprydande byggnader o. s. v.

Slutligen må nämnas, att litet hvarstädes förekomma naturföremål, vid hvilka sägner, historiska minnen eller folkliga plägseder äro fästade. Dessa kunna från naturvetenskaplig och estetisk synpunkt sakna allt intresse. De äro icke naturminnesmärken i vanlig mening men deras skyddande kan likväl med fog ifrågasättas. Den synpunkt, från hvilken sådana föremål förtjäna uppmärksamhet är en *historisk eller kulturhistorisk*. Denna synpunkt ligger väl något på sidan om det föreliggande ämnet, men då det är tydligt, att den lagstiftning, som må finnas erforderlig för att bereda skydd för dessa minnesmärken lämpligast bör ske i ett sammanhang med de åtgärder, som vidtagas till skydd för natur och naturminnesmärken, har äfven nu ifrågasvarande synpunkt ansetts böra i förbigående beröras.

I utlandet
vidtagna
naturskydds-
åtgärder.

Innan vi öfvergå till en redogörelse för den lagstiftning, som i nu nämnda afseenden synes oss önskvärd, vilja vi taga en kort öfverblick öfver de metoder man i vissa främmande länder användt för att åstadkomma behöfligt skydd för natur och naturminnesmärken. Vi anse oss därvid kunna förbigå den direkta jakt- och fiskelagstiftningen och inskränka oss till de åtgärder, som föranledts af naturvetenskapliga, estetiska och historiska hänsyn. Här ibland förekomma dels vissa spridda åtgärder, företagna i äldre eller nyare tider af stater, kommuner, föreningar eller enskilda, dels särskilda för ändamålet utfärdade författningar, hvilka åsyfta ett mera planmässigt ordnande af hithörande

frågor. Dessa sistnämnda äro i allmänhet att hänföra till den allra senaste tiden eller tiden från 1900 talets början.

Hvad det förra slaget af åtgärder vidkommer äro de alltför spridda, alltför lokala och osammanhängande för att här skulle kunna lämnas någon utförligare redogörelse. Endast några exempel, som synas typiska och möjligen manande till efterföljd må framhållas.

Beträffande åter de senaste årens lagstiftning i ämnet bör anmärkas, att i anseende till frågans nyhet äfven denna lagstiftning icke är synnerligen långt framskriden utan i regel innebär endast ett första försök. I många länder har lagstiftningen ännu icke hunnit ägna frågan någon vidare uppmärksamhet. Emellertid bör anmärkas, att i utlandet polismyndigheternas maktbefogenhet i många fall räcker till för att genom lokala föreskrifter åstadkomma fridlysning af naturföremål i en viss omfattning. Förbud att plocka eller torgföra viss växt kan sålunda utan vidare meddelas o. s. v.

Hvad till en början *Norge* angår, har, såvidt vi kunnat utröna, frågan om skydd för naturminnesmärken endast i den formen varit bragt på tal, att man tänkt sig möjligheten, att såsom nationalpark undantaga ett eller annat ur geografisk synpunkt särskildt intressant område och söka bibehålla detsamma i oförändradt skick. Man har därvid tänkt dels på ett skogsområde vid Rörås, dels på en dal i Finnmarken. Dessa båda områden äro statsegendom, och någon särskild lagstiftning har sålunda icke syntts erforderlig för att nämnda åtgärd skulle kunna vidtagas.

Norge.

Vidare uppgifves, att planer varit å bane, om de ej redan förverkligats, att hindra utplundringen af en del sällsynta Dovreväxter genom att förbjuda att i statens fjällstugor — de enda härbergena i trakten — lämnas logis åt växtsamlare, hvilka ej kunna framvisa ett tillståndsbevis för växtinsamling, undertecknad af professorn i botanik vid Kristiania universitet.

Slutligen kan nämnas, att för bevarande af den vackra Skjeggedalsfossen i Hardanger Norska turistföreningen såsom servitut förvärfvat sig rätten att hindra alla tekniska och industriella anläggningar vid fallet.

I *Danmark* hafva naturhistoriska föreningen, botaniska föreningen och geologiska föreningen tillsatt ett utskott »Udvalg for Naturfredning», hvars uppgift är att söka från förstöring eller utrotning bevara såväl enskilda växt- och djurformer, hvilka spela en roll i landets natur eller historia eller af annan orsak erbjuda intresse som ock hela växt- och djursamhällen. Likaledes skall utskottet söka att få fredade

Danmark.

särskildt natursköna trakter, landskap och landskapsformer eller andra naturföremål, som äro egendomliga för Danmark eller tjäna till belysning af dess historia, så att eftervärlden genom dessa exempel må kunna bilda sig ett begrepp om landets tidigare naturliga utseende och dess ursprungliga djur- och växtvärld, allt detta dock med tillbörlig hänsyn tagen till berättigade kulturella och materiella kraf. Hittills synes detta utskotts verksamhet hufvudsakligen varit inriktad på att få vissa staten tillhöriga mindre områden undandragna de vanliga förvaltningsreglerna och lämnade orörda. Någon vidare lagstiftning i dessa frågor har icke förekommit. Äfven oberoende af utskottet hafva på enskildt initiativ vissa spridda åtgärder i naturskyddsintresse ägt rum. Såsom exempel på hvad som sålunda på det ena eller andra sättet åstadkommits kan nämnas följande:

För att få ett stycke ursprunglig hed skyddad för odling, bete och jakt har man ställt om, att staten till skjutfält inköpt den s. k. *Borris hede* i Vestjylland. Området är 3,200 tunnland i areal. Det användes visserligen några veckor om året till skjutöfningar, men härigenom lider dock naturlifvet på platsen icke något egentligt men.

Ett stycke ljunghed om 80 tunnland vid *Vrögum* har »Klitvæsenet» afsatt för detsammans fredande.

»Forstvæsenet» har medgifvit, att på kronheden vid *Lemvig* ett stycke hed om 800 tunnland får ligga obegagnadt.

Raabjerg Mile, ett 190 hektar omfattande flygsandsfält, söder om Skagen, har af staten inköpts i afsikt att det skall lämnas orördt.

Den omkring 50 hektar omfattande *Fossedalen* med vegetation af *Calluna*, *Empetrum*, *Arctostaphylus* o. s. v. har staten likaledes inköpt i naturskyddsändamål.

Genom enskild person hafva två fyndorter för de sällsynta örterna *Cypripedium calceolus* och *Arctostaphylus alpina* blifvit inhägnade och för framtiden fredade. I en universitetet tillhörande skog vid Ringsted där *Ophrys myodes* förekommer har botanisering utan tillstånd af direktören för Botanisk Have förbjudits. En af de vackraste platserna på Bornholm som ett tyskt konsortium ämnade inköpa för att där anlägga en villastad med namnet Neu Berlin, lär hafva räddats åt naturvännerna, därigenom, att en insamling satts i gång, som inbragt så mycket penningar, att området kunnat inköpas och för framtiden fredas o. s. v.

Preussen. Genom förordning den 22 oktober 1906 har i Preussen inrättats en särskild statsanstalt för vård af naturminnesmärken (*Staatliche Stelle für Naturdenkmalpflege*). Denna anstalt, som tillvidare har

sitt säte i Danzig, har till ändamål att söka verka för befintliga naturminnesmärkens bibehållande. Med naturminnesmärke förstås särskildt karaktäristiska naturföremål, i synnerhet sådana, som befinna sig på sin ursprungliga plats, sålunda delar af eller bildningar å jordytan samt sällsyntare företeelser inom växt- och djurvärlden. Till anstaltens uppgift hör särskildt att uppspara, undersöka och på ett fortgående sätt iakttaga befintliga naturminnesmärken, att uttänka de åtgärder, som kunna vara ägnade att för framtiden bevara naturminnesmärken, samt att uppfordra vederbörande rättsägare att sätta desamma under ordentlig vård, därvid anstalten tillhandagår med råd ej mindre i afseende på de skyddsåtgärder, som böra vidtagas, än äfven ifråga om sättet för uppbringandet af nödiga medel. Däremot blir det vederbörande rättsägares sak att sedermera vidtaga de nödiga åtgärderna och anskaffa de medel, som därför erfordras. Något anslag för detta ändamål står icke till anstaltens förfogande. Särskildt har anstalten ålagts att öfvervaka, att sträfvandena för naturminnesmärkens bevarande utveckla sig i sund riktning samt att städe tillhandagå ämbetsmän och privatpersoner med upplysningar särskildt ifråga därom, huruvida ett naturföremål bör anses såsom naturminnesmärke eller ej och hvilka åtgärder till dess skyddande, som kunna anbefallas; och när ett naturminnesmärke på ett eller annat sätt hotas, skall anstalten sätta sig i förbindelse med vederbörande ämbetsmän, kommuner, föreningar eller privata ägare och söka genom förhandlingar förekomma minnesmärkets förstöring. Anstalten, som tillsvidare består af en föreståndare med en amanuens och ett skrifbiträde och sedan den 1 april 1906 åtnjuter ett årligt anslag af 15,000 mark, lyder omedelbart under kultusministern, till hvilken anstalten afgifver en årlig rapport öfver sin verksamhet.

Såsom ett rådgifvande organ i hithörande frågor har kultusministern vid sin sida ett kuratorium bestående af representanter för de olika ministerier hvilka beröras af saken.

Såsom en förberedelse till denna verksamhet har på offentligt initiativ i åtskilliga landsdelar upprättats register, öfver åtminstone vissa slag af naturminnesmärken. Dessa hafva sedermera publicerats såsom s. k. *Forstbotanische Merkbücher*.

Enligt den här ofvan omnämnda förordningen inskränker sig statens verksamhet i förevarande afseenden till att väcka intresse, råda och med öfvertalning och förhandling söka åstadkomma åtgärder i önskad riktning. Mera direkt verksam i enahanda syfte är staten med afseende på det, som finnes att skydda på statsdomänerna. Så sörjer forstförvaltningen för att t. ex. i närheten af utsiktspunkter, bad- och

turistplatser o. s. v. större kalhuggningar såvidt möjligt undvikas. På talrika platser fredas från afverkning skogsområden, som äga ett vetenskapligt intresse eller bidra till traktens naturskönhet.

Genom ministeriella order utfärdade under de senaste åren hafva åtskilliga myndigheter fått i uppdrag att ägna naturskyddsfrågan sitt intresse och att till liknande intresse väcka sina underlydande. Så skall vid utarrendering af kronodomäner arrendatorn förbjudas att fånga eller döda icke jaktbara däggdjur och fåglar, hvilka äro för jordbruket eller skogsskötseln nyttiga och icke i högre grad kunna anses skadliga för jakten, äfvensom att döda ormar eller sällsyntare fåglar, hvilka af forstförvaltningen ansetts böra skyddas för faunans bevarande. Enahanda förbud gälla äfven vid forstpersonalens egen jakt å statsskogarne. Där det utan oskäligen minskning i afkastningen kan ske, skola skogsbestånd, som genom urskogsnatur eller genom trädslagens sällsynthet, genom stammarnes form och storlek eller af andra grunder äro af märklig beskaffenhet eller tjäna andra märkvärdiga och sällsynta naturföremål till skydd bevaras på tillräckligt stora arealer och där så erfordras behandlas på för ändamålet lämpligt, från eljest gällande hushållningsregler afvikande sätt. I statsskogarne anstående klippor och befintliga flyttblock, som äro märkliga genom sin storlek, beståndsdelar, historiska minnen eller liknande egenskaper skola skyddas mot förstöring. Revirförvaltarna skola efter visst formulär uppgöra förslagsregister öfver inom deras revir befintliga naturminnesmärken. Efter forstinspektionens hörande bestämmer ofvannämnda statsanstalt för vård af naturminnesmärken, hvilka af på listan införda naturminnesmärken, som förtjäna att skyddas. Dessa skola sedermera om möjligt upptagas å ekonomiska och dylika kartor.

Vidare äro de tjänstemän, som hafva att göra med väg- och vattenbyggnader samt andra offentliga arbeten ålagda att vid nybyggnader, anläggningar af vägar, gator och kanaler, vattenafflednings- och odlingsföretag, brunnsgräfningar och dylika arbeten tillse, att viktiga naturminnesmärken icke skadas eller utsättas för fara. Därjämte hafva myndigheterna uppfordrats att söka hos enskilde väcka intresse för att liknande enskilda företag utföras så, att naturminnesmärken därpå icke skadas. En annan ministerskrivelse ålägger kretsskoleinspektörerna att vid lämpliga tillfällen, särskildt på lärarekonferenserna söka väcka, befrämja och vidmakthålla intresset för naturskydd. Slutligen har föreskrifvits, att de myndigheter, som hafva att göra med skiftesväsendet och bildandet af s. k. räntegods (genom att till mindre, för jordbruksarbetare afsedda jordbrukslägenheter stycka större gods) skola se till

att i möjligaste mån naturskönheten och naturmärkvärdigheter bibehållas. Där så för landskapsbilden synes önskligt, skola bäckar och vattendrag bibehållas i sitt gamla läge och de nya gränserna anpassas efter förefintliga alléer eller med vackra enstaka träd eller häckar utmärkta gamla gränslinjer. Karaktäristiska trädgrupper, sällsyntare växtsamhällen eller fyndorter för enstaka växter af botaniskt intresse, klippartier, erratiska block och dylikt räddas därigenom, att de afsätts bland samfälligheterna eller tilldelas någon af de större delägarne och därvid i förhållande till öfriga ägor få en sådan plats, att de i minsta möjliga mån äro hindrande för jordbruket. I särskilda fall kan ett i vetenskapligt hänseende särskildt intressant område såsom en mindre myr eller dylikt afstängas från kultur och undandragas den privata förfoganderätten. Där ett naturminnesmärke är i fara, skall råd inhämtas från ofvannämnda statsanstalt, med hvilken skiftes- och kolonisationsmyndigheterna i alla förekommande hithörande frågor skola ställa sig i beröring. Vid landtbruksskolornas föreläsningar och exkursioner skall på lämpligt sätt framhållas vikten af att märkvärdigare ytformationer samt växt- och djursamhällen bibehållas o. s. v.

Till sist må nämnas, att den 15 juli 1907 utfärdats en lag afseende att förekomma, bland annat, att genom naturskönhet framstående trakter vanställas genom missprydande byggnader. Häri föreskrifves, att regeringspresidenten med samtycke af bezirksutskottet för dylika trakter kan föreskrifva, att tillstånd till uppförande af ny eller ändring af gammal byggnad kan vägras, om genom byggnaden landskapsbilden skulle i högre grad (gröblich) vanställas och detta icke kan undvikas genom val af annan tomt eller användandet af annat byggnadsmaterial.

Bland de särskilda naturskyddsåtgärder, som tydligen till följd af naturskyddsanstaltens verksamhet under de senaste åren vidtagits i Preussen, kunna nämnas följande. Staden Danzig har afsatt en på stadens skogar belägen myr med den därå befintliga sjön *Heidsee* för att bevara området för vetenskapliga undersökningar och såsom pedagogiskt åskådningsmaterial. Föreningen för turisttrafikens upparbetande i Elbing med omgifning har inköpt ett 26 hektar stort område med urskog af bok vid *Lenzener Schluchten* för att bevara dess ursprungliga skönhet. Grefve zu Dohna-Finckenstein har på sitt gods *Finckenstein* för liknande ändamål afsatt tio särskilda skogsområden, hvilka skola lämnas oberörda af all slags kultur. Vid Artern finnes ett område, som på grund af en där uppspringande salthaltig källåder utmärker sig för en egendomlig flora. Detta område den s. k. *Salztal*, som delvis tillhör staden, delvis är statsdomän, har genom samverkan af stads- och stats-

myndigheterna blifvit såsom skyddsområde för framtiden afsatt. En i provinsen Hannover vid *Bodenteich och Schafwedel* belägen myr, hvilken är särskildt bekant såsom en af de få tyska fyndorterna för dvärgbjörken, har genom bidrag från provinsen Hannover, kretsen Uelzen, flera naturvetenskapliga lärare- och andra föreningar samt enskilda mæcenater kunnat inköpas, hvarefter den öfverlämnats såsom gåfva till kretsen Uelzen, med förbehåll, att den alltid skall bibehållas i sitt ursprungliga naturtillstånd. Af den gamla numera till största delen försvunna Lüneburgerheden har ett intressant af ljung och en bevuxet område det s. k. *Totengrund* bevarats åt eftervärlden därigenom att 21 hektar af detsamma af en enskild naturvän inköpts för att bibehållas såsom naturskyddsområde. Staden *Frankfurt am Main* har på hemställen af en naturvetenskaplig förening för liknande ändamål afsatt 29 hektar af stadens skog. Genom insamling har ett för sin egenomliga flora bekant område i närheten af *Kreuznach* kunnat inköpas, hvarefter det såsom skyddsområde öfverlämnats åt kretsen Kreuznach. Vid *Mischishevitz* i Västpreussen har ett stycke morän inhägnats och fridlysts. Vid *Bodethal* i Hartz har ett för naturskönhet utmärkt område blifvit fridlyst med afseende på sina klippartier och sin vegetation hvaribland särskildt märkes idegran. Staden Halle har för 20,000 mark inköpt Galgenberg, en intressant porfyrkägla, hvilken varit hotad af stembrottsanläggning. Staden Colberg har inhägnat ett område för att skydda den där växande örten *Cornus suecica*. Vidare har forstförvaltningen förordnat, att på statsskogarne befintliga förekomster af sällsyntare växter, som synas böra skyddas, skola införas på skogspersonalens tjänstekartor. På en af statens skogar, där vår vanliga *oxel*, som i Tyskland är ett sällsynt träd, förekommer i ett talrikare bestånd, har afverkning af detta trädslag förbjudits. Äfven beträffande den lönnbladiga oxeln förekommer enahanda förbud. Genom polisförordningar i Danzig och Königsberg har förbjudits att afplocka, skada, uppgräfvä eller till salu utbjuda *strandtistel*. Åtskilliga jakt- och fiskeriföreningar hafva afskaffat de skottpenningar de dittills utbetalat för dödandet af vissa rofdjur o. s. v.

Bayern.

Bayern. Sedan mer än ett århundrade tillbaka hafva i detta land vidtagits spridda statsåtgärder i naturskyddsafseende. Så köpte staten redan 1803 en skogspark vid Bamberg för att rädda den från afverkning. En serie bestämmelser hafva meddelats till skydd för droppstensgrottorna i Jurabergen, alléerna efter landsvägarne och de i byarne befintliga gamla träd, med hvilka ofta sägner och plägseder äro förknippade. Upptagandet af stembrott, särskildt för statens

räkning, har förhindrats, där naturskönheten därigenom skulle lida intrång. Vissa statstjänstemän hafva fått i uppdrag att inrapportera anträffandet af flyttblock och bland grunderna för vissa statsskogars förvaltning har uttryckligen nämnts, att hänsyn skall i möjligaste mån tagas till naturskönhetens bevarande o. s. v. En registrering af de i statsskogarne befintliga utsiktspunkter, klipp- och grottbildningar, borgruiner och dylikt företogs 1884.

Under 1900-talet hafva mera planmässiga åtgärder i samma syfte blifvit vidtagna. 1905 uppgjordes vid hvarje forstamt en *förteckning öfver inom reviret befintliga naturminnesmärken*. Härmed afsåg man att intressera skogsstaten för dessa minnesmärken och deras vårdande. Samma år bildades på ministeriellt initiativ en permanent kommission för naturskydd (*Landesausschuss für Naturpflege*). Denna kommission är dock icke någon statsinstitution. Enligt en af inrikesministeriet den 21 februari 1906 utfärdad kungörelse består den nämligen af representanter för tolf särskilda föreningar med geografiskt, naturvetenskapligt, kulturhistoriskt, konstnärligt och turistiskt ändamål. Dess uppgift är att skydda de naturföremål inom Bayern, hvilkas bibehållande är för allmänheten af större ideellt intresse. Detta mål söker kommissionen vinna genom att till vederbörande myndigheter ingifva framställningar, genom att i så vida kretsar som möjligt söka väcka och utbreda intresset för naturskydd samt ingripa, då fara för något naturminnesmärkes bestånd synes vara å färde, samt genom att till planmässig samverkan söka sammanföra de sträfvanden i förevarande riktning, som kunna förekomma på skilda håll inom landet. Vederbörande förvaltningsmyndigheter hafva i sammanhang härmed förständigats, att i lämpliga fall inhämta kommissionens råd samt att på allt sätt befrämja upprättandet af med kommissionen samverkande lokala kretsutskott. Ett större antal dylika kretsutskott hafva sedermera blifvit bildade, hvilka till sitt biträde kallat enskilde personer i de särskilda orterna.

Jämsides med framkallandet och befrämjandet af denna organiserade föreningsverksamhet har äfven förekommit åtskilliga direkta åtgöranden från myndigheternas eller kommunernas sida.

Så hafva forstamten anmodats att söka verka för att bland skogsstatens tjänstemän jakten å sällsynta fåglar inskränkes. Vidare har från inrikesministeriet utgått en skrifvelse till de kommunala myndigheterna angående vidtagande af åtskilliga anordningar afseende skydd för fågelvärlden, såsom beredande af fredade häckningsplatser och dylikt. I vissa förvaltningsdistrikt hafva åtskilliga eftersökta växter såsom

alprosor, alpvioler och liljekonvaljer blifvit fridlysta. Jämväl järnvägs- och telegrafförvaltningen understödja ifrågavarande sträfvanden så till vida som de vid nyanläggningar tillse, att natur och naturminnesmärken i minsta möjliga mån skadas.

Från de särskilda kommunernas och enskildes verksamhet i naturskyddsafseende kan antecknas följande:*

Staden München har inköpt ett af fabriksanläggningar hotadt område för att bevara dess naturskönhet, samt förbjudit botanisering inom den andel af Isardalen, som tillhör nämnda stad. De kommunala myndigheterna i München, Nürnberg och Regensburg hafva förbjudit torgföring af vilda växter med rötter, lökar eller rotknölar. I Regensburg har dessutom förklarats, att de båda växtarterna *Cypripedium calceolus* och *Ophrys myodes* icke få förekomma i marknaden ens i afskurna exemplar. Staden Nürnberg har i en sjö på stadens område fridlyst näckrosen, *Nymphaea semiaperta*. I Fichtelgebirge vid Wunsiedel har till och med en mossas *Schizostega osmundacea* blifvit fridlyst.

Botaniska föreningen i Nürnberg har inköpt en i närheten af *Windsheim* befintlig större kulle med gipshaltig grund för att skydda det utomordentligt rika växtlifvet därstädes. Botaniska sällskapet i Regensburg har förvärfvat ett klipparti *Drabafelsen* vid Goldberg för att sålunda få ett karakteristiskt juraparti bevaradt åt framtiden samt på samma gång skydda en del af Regensburgerflorans mest hotade representanter o. s. v.

Hessen.

Storhertigdömet *Hessen* äger en den 16 juli 1902 utfärdad lag angående skydd för minnesmärken. I denna lag, som hufvudsakligen behandlar forntida byggnader och andra minnesmärken af äldre tiders kultur, finnes emellertid äfven ett kapitel om naturminnesmärken. Härom stadgas, att på jordytan förekommande naturliga bildningar såsom vattenfall, klippor, träd och dylikt, hvilkas bevarande af historiska eller naturhistoriska skäl eller på grund af skönhet eller egenart är af allmänt intresse, kunna på begäran af finansministeriets afdelning för forst- och kameralförvaltning genom vederbörande kretsamt ställas under särskildt skydd, hvilket kan utsträckas jämväl till omgifningen. Om denna fridlysning underrättas vederbörande rättsägare, hvilken emellertid har befogenhet att inom fyra veckor mot beslutet anföra besvär. Den fråga, som härigenom blir underkastad pröfning genom de administrativa instanserna, är frågan, om naturföremålet rätteligen skall anses såsom naturminnesmärke eller ej. Tills detta blir afgjort, gäller fridlysningen provisoriskt. Har genom slutligt beslut blifvit fastställt, att föremål skall anses vara naturminnesmärke, gäller detta

äfvén för framtida ägare eller rättsinnehafvare, men en viss procedur är föreskrifven, i hvilken ett å registret öfver minnesmärken infördt naturminnesmärke kan, där omständigheterna därtill föranleda, blifva från registret affördt och sålunda upphöra att stå under fridlysnings-skydd.

En dylik fridlysning medför emellertid icke fullständigt skydd. Verkan af åtgärden är, att arbeten, hvilka hota tillvaron af naturminnesmärket eller komma att verka vanprydande för detsamma eller dess omgifning, endast få utföras efter tillstånd af kretsamtet. Sådant tillstånd skall med nedan nämnda undantag vägras, om den tillämnade åtgärden från naturskyddssynpunkt möter betänkligheter, hvilka anses viktigare än de intressen, som skulle komma att blifva lidande genom tillstånds vägrande. Där så finnes lämpligt, kan tillstånd till åtgärd af ifrågavarande beskaftenhet lämnas villkorligt d. v. s. med sådana förbehåll, att faran af åtgärden väsentligt inskränkes. För den skada sökanden lider därigenom, att tillstånd vägras eller lämnas villkorligt, äger sökanden att undfå ersättning af allmänna medel. Där omständigheterna därtill föranleda, kan sökanden, om han så vill, i stället fordra, att staten mot lösen öfvertager äganderätten. Beloppet af den ersättning eller lösen, som i dessa fall skall utgå, bestämmes i den ordning, som finnes stadgad beträffande expropriation. Denna ersättningsplikt gör det nödvändigt för myndigheterna att, innan tillstånd vägras, tillse, huruvida nödiga statsmedel för ändamålet finnas till förfogande. Är så ej förhållandet, skall tillstånd till den begärda åtgärden meddelas, äfvén om den från naturskyddssynpunkt måste anses skadlig.

Öfverträdelse af hvad sålunda stadgats straffas med böter högst 300 mark eller om skadandet sker afsiktligt med böter högst 1,000 mark eller fängelse.

Därjämte innehåller förevarande lag en bestämmelse, att vid ett fridlyst naturminnesmärke eller i dess fridlysta omgifning inga störande inskrifter, reklamplakat och dylikt få anbringas. Vid lagens ikraftträdande redan befintliga dylika föremål kunna af myndigheterna aflägnas mot skadeersättning till vederbörande. Genom lokala polisföreskrifter kunna liknande bestämmelser meddelas äfvén för områden, som icke utgöra naturminnesmärken, under förutsättning, att de äro framstående genom naturskönhet.

Genom en österrikisk lag har förbudits plockning af *Edelweiss* och en del andra sällsynta alpväxter. Staden Wien har beslutat, att kring staden hålla en gördel af ängs- och skogsmark: »Der Wald- und Wiesengürtel.» Denna beräknas uppgå till 4,400 hektar. Kostnaden för

Österrike.

dess förvärfvande har uppskattats till 50 millioner österrikiska kronor. Vid *Steinschönau* i Böhmen har genom samverkan af flera kommuner och föreningar en basaltklippa blifvit arrenderad för att skyddas mot stenbrytning. Likaledes hafva åtskilliga enskilda godsägare bidragit till naturskyddssakens främjande. Så har Furst Schwarzenberg vid Kubany afsatt ett skyddsområde af 115 hektar för att åt eftervärlden bevara en bild af en *urskog från mellersta Europa*. Furst Lichtenstein har på ett ställe i Mähren afstängt ett område af 143 hektar och Baron von Rotschild vid Dürnstein en areal af 460 hektar från hvarje slag af kultur o. s. v.

Schweiz. I Schweiz har naturskyddsintresset särskildt riktat sig på att bevara de där befintliga flyttblocken. En naturvetenskaplig förening har sålunda förvärfvat mer än 150 dylika block med rätt att hafva dem liggande på ursprunglig plats.

Kommunala åtgärder hafva vidtagits för att skydda alprosen, storkförekomster o. s. v.

Holland. Något initiativ från statens sida ifråga om naturskydd har icke förekommit i Holland, men sedan 1905 existerar en förening för ändamålet, *Vereeniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland*. Såsom ett bevis på, hur lifskraftigt naturskyddsintresset blifvit på senare tider och huru naturskyddsåtgärder af förvånande omfattning med jämförelsevis enkla medel kunna genomföras, må här lämnas en liten skildring af föreningens uppkomst. På omkring två timmars väg från Amsterdam befinner sig en mycket märkvärdig sumptrakt benämnd *Naardermeer*. Växt- och djurlifvet, särskildt fågellifvet är där utomordentligt rikhaltigt och af en synnerligen intressant beskaffenhet. För några år sedan blef det plötsligt fråga om, att staden Amsterdam skulle inköpa området för att använda det till afstjälpningsplats. Detta väckte stor oro i naturvännernas läger, den nämnda föreningen bildades och 1906 lyckades det densamma att för 250,000 mark inköpa området. Penningarne skaffades genom ett treprocentsobligationslån, hvilket, innan två månader förflutit, var öfvertecknad. Den afkastning man kan draga af området genom försäljning af vass samt upplåtna jakt- och fiskerättigheter förslår till ränta och någon amortering. Om 40—60 år tror man, att lånet skall vara betaldt, hvarefter afkastningen skall användas till inköp af andra lämpliga naturskyddsområden, hvartill medlemsavgifterna, årligen omkring 4,000 floriner, kunna redan nu tagas i anspråk. Föreningen har dessutom fått mottaga en hel del penningeåfvor.

En och annan naturskyddsåtgärd har nog äfven i Holland företagits af de särskilda kommunerna. Så har t. ex. staden Haag med afseende på stadens skog utfärdadt förbud mot plockande af vår vanliga hvitsippa o. s. v.

Hvad *Frankrike* vidkommer är att anteckna en den 21 april 1906 utfärdad lag benämnd *Loi organisant la protection des sites et monuments naturel de caractère artistique*.

Frankrike.

Såsom af lagens titel framgår, är det hufvudsakligen den estetiska synpunkten, som vid lagstiftningen vunnit beaktande. Lagen stadgar, att i hvarje departement skall finnas en kommission, bestående af prefekten såsom ordförande samt vissa dels valda dels själfskrifna ledamöter, med uppgift att uppgöra en lista på de platser, hvilkas bevarande orubbade med afseende på deras konstnärliga betydelse eller naturskönhet kan anses vara af allmänt intresse. Kommissionen söker sedermera förmå ägaren att förbinda sig att icke förstöra eller förändra platsen eller dess utseende utan tillstånd af kommissionen och ministern för allmänna undervisningen och de sköna konsterna. Utfäster sig ägaren till detta, inregistreras platsen på ett offentligt register och öfverträdelse af utfästelsen straffas med böter af 100—3,000 francs. Vägrar ägaren sitt medgifvande, underrättar kommissionen därom det departement och den kommun, där platsen är belägen, och har departementet eller kommunen sedan rätt att begära områdets exproprierande.

Vid skötseln af de offentliga skogarne, såväl statens som kommunernas, lärers hänsyn tagas jämväl till önskvärdheten af naturskönhetens bevarande och vissa särskildt förtecknade, genom ålder eller historiska minnen bekanta träd få icke fällas utan särskildt tillstånd.

I *Storbritannien och Irland* synes man hittills hufvudsakligen hafva intresserat sig för att skydda fågelvärlden. Tid efter annan hafva allt strängare fridlysningsbestämmelser utfärdats. För närvande gäller, att under tiden från den 1 mars till den 1 augusti *alla* fåglar äro fridlysta, dock att fåglar tillhörande arter, som icke särskildt uppräknas på en utfärdad förteckning, få dödas af jordägare eller brukare eller deras rättsinnehafvare. Vissa myndigheter hafva emellertid tillerkänts rätt till utfärdande af ytterligare bestämmelser. Därvid äga de rätt,

Storbritannien och Irland.

1. att tillägga nya arter på den nämnda förteckningen eller att därifrån afföra upptagna arter;

2. att förbjuda dödande och fångande af särskilda fåglar under hela året eller delar däraf;

3. att förbjuda tagandet af ägg; samt

4. att upprätta skyddsområden, hvarest fåglar, ägg och dylikt äro alldeles fridlysta.

Fullständiga dylika skyddsområden hafva i England upprättats i 5 counties och 2 boroughs. Skyddsområden med förbud blott mot tagande af ägg hafva afsatts i 11 counties och 3 boroughs. I Skottland är kungsörnen fridlyst i 11 och hafsörnen i 14 counties hela året om och i 3 counties är allt äggsamlande förbjudet. I Irland finnes likaledes på åtskilliga ställen äggsamlingsförbud.

Men äfven för växtvärldens skyddande har man på vissa håll visat intresse. Så har t. ex. staden London inköpt sex särskilda skogsområden med afsikt att därstädes bibehålla naturen orubbad. Häribland kan nämnas bokskogen *Burnham Beeches* och den 2,244 hektar stora *Epping Forest*.

Slutligen må tilläggas, att för närvarande är föremål för parlamentets behandling ett lagförslag, afseende att kunna hindra misspydande annonsering i det fria.

Förenta
Staterna.

Förenta Staterna erbjuda i förevarande afseende särskildt intresse genom de fem därstädes inrättade s. k. *nationalparkerna* hvilka i storlek variera från 10 till 8,671 kv. kilometer. De ryktbaraste bland dessa äro Yellowstoneparken och Seqvoiaparken. Den förra, som är den största af alla nationalparkerna, omfattar ett område utmärkt för sin storartade naturskönhet och med talrika intressanta vulkaniska bildningar och omkring 6,000 varma källor. Med afsättandet af Seqvoiaparken afsågs åter att skydda därvarande bestånd af de jättelika mammutträden *Seqويا gigantea*. Dessa områden hafva genom beslut af Förenta Staternas kongress blifvit undantagna från nybyggesanläggning, besittningstagande eller försäljning enligt eljest gällande författningar och afsatta »till allmänhetens gagn och trefnad». De äro ställda under kontroll af Statssekreteraren för det inre. Genom den kongressakt, hvarigenom nationalpark afsattes, bemyndigas nämnde minister att för parken utfärda särskildt reglemente och angifvas hufvuddragen för detta. Så säges t. ex. i kongressakten rörande Seqvoiaparken, att reglementet skall sörja för att alla växande träd, mineralier och märkvärdiga naturföremål skyddas för skada och bibehållas i sin naturliga beskaffenhet, att statssekreteraren äger att för en tid icke öfverstigande tio år upplåta tomter af högst fem acres i areal för byggnadsföretag, afseende att på behöfliga platser skaffa härberge åt den trafikerande allmänheten, att alla de inkomster, som härflyta häraf eller af parken i öfrigt, skola användas för bestridande af kostnaderna för parkens förvaltning samt för väganläggningar därinom, att statssekreteraren

skall tillse, att fisk och villebråd icke förödas och att fiske och jakt icke ske till afsalu eller eljest i vinningslystet syfte; samt att statssekreteraren skall äga rätt att låta från parken utföra alla, som öfverträda reglementet, och att i öfrigt vidtaga alla de åtgärder, som han anser lämpliga för att förverkliga syftet med parkens bildande.

Den närmaste uppsikten öfver åtminstone de större af nationalparkerna handhafves af en superintendent, som i regel synes vara militär och till sitt biträde har en kavalleristyrka. Ärligen afgifver denne en förvaltningsrapport till statssekreteraren för det inre.

Ur reglementet för Yellowstoneparken förtjäna antecknas följande bestämmelser: Det är förbjudet att borttaga eller skada de kring de varma källorna afsatta bildningarna eller vanställa dem genom inskriptioner eller annorledes, att rida eller köra därpå eller låta kreatur beta i deras närhet, att nedkasta något i källorna eller skada, flytta eller bortföra något som helst mineral eller märkvärdigt naturföremål inom parken. Växande träd får ej fällas eller skadas, men torra och kullfallna träd få af sällskap, som lägga i det fria, användas till uppgörande af eldar. Vårdslöshet härvid straffas enligt allmän lag. Jagande, dödande, sårande eller fångande af fåglar eller vilda djur får icke ske, utom beträffande farliga djur då det sker för att hindra dem att göra skada. Skjutvapen få endast medföras, om skriftligt tillstånd därtill erhållits af superintendenten. Fiske får ske allenast med krok och ref, men kan af superintendenten förbjudas med afseende på visst vattendrag eller under viss årstid, till dess statssekreteraren annorledes förordnar. Ingen tillåtes att på ett stadigvarande sätt bosätta sig eller öppna affär inom parken utan skriftligt tillstånd från inrikesdepartementet. Superintendenten till- och afsätter vägvisare och en behörigen registrerad sådan skall åtfölja hvarje karavan. Att beta eller drifva boskap inom parken får endast företagas efter tillstånd af statssekreteraren. Ingen bar eller utskänkningslokal får finnas inom parken. Inga privata skyltar eller annonser få utsättas utom på byggnader å förhyrda tomter, då så erfordras för publikens vägledning. Personer, som uppföra sig oordentligt eller störande eller som öfverträda reglementet, aflägsnas från parken. Öfverträdelse af reglementet medför dessutom enligt hvad som finnes bestämdt i särskild lag, straff af böter högst 1,000 dollars eller fängelse i högst två år. Vid oloflig jakt eller djurfångst förverkas dessutom utrustning m. m.

Mindre *reservations* hufvudsakligen för skydd af djurlifvet i någon af dess former hafva förekommit inom vissa af de olika staterna. Så hafva t. ex. i Florida tre öar »Pelican Island», »Passage Key» och

»Indian Key» under åren 1903—1906 fridlysts för fågelvärldens skyddande. På dessa öar är till och med landstigning förbjuden.

På kusten af Louisiana afsattes 1904 på presidenten Roosevelts initiativ sju öar såsom skyddsområden för fåglar. Sedermera har Louisiana Audubon Society arrenderat sjutton särskilda öar för att skydda där häckande tärnor, måsar, svarta saxnäbbar, hägrar och pelikaner.

S. k. Audubon Societies eller efter den framstående naturforskaren Audubon uppkallade föreningar finnas nu i 36 af de särskilda staterna. Dessa hafva gjort till sin särskilda uppgift att väcka intresse för fågelvärldens skyddande och söka åstadkomma därför lämplig lagstiftning.

Karakteristisk för Förenta Staterna är också den ovanligt stränga jaktlagstiftning, som i de flesta af staterna är gällande.

Andra länder.

Utom i de länder, som nämnts i det föregående, hafva spridda naturskyddsåtgärder förekommit snart sagdt öfverallt. Särskildt de engelska kolonierna utmärka sig dels för stränga jaktlagar dels för afsatta s. k. »reservations» eller områden, inom hvilka viss djurart är fridlyst. I Kapkolonien skyddas t. ex. genom dylika reservationers afsättande elefanten och hvita noshörningen. På Nya Zeland är en sällsynt ödleart fridlyst, hvarjämte en ö blifvit afsatt såsom skyddsområde för faunan, och har man dit öfverfört vissa djurarter, som man varit angelägen att skydda o. s. v.

II. Förslag och framställningar.

1. Förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande.

När det gäller att tillse, hvad i vårt land för närvarande kan och bör göras för naturskyddssakens främjande, möter såsom den främsta uppgiften att genom lagstiftning *bereda möjlighet för en verkligt effektiv fridlysning af s. k. naturminnesmärken*. För närvarande kan nämligen en sådan i de flesta fall svårligen anordnas. Om en jordägare vill såsom naturminnesmärke afsätta t. ex. en märklig klippbildning, en myr eller ett egendomligt skogsbestånd, och om han därtill får samtycke af öfriga rättsägare (de, som exempelvis äga rätt att taga sten, torf eller virke på platsen), behöfves visserligen icke någon fridlysning för att afhålla andra från skadegörelse, ty härför stadgar strafflagen ansvar, men gent emot efterföljande ägare blir en utfästelse af jordägaren i nämnda riktning icke bindande. Att in-teckna utfästelsen såsom servitut och därigenom göra den mera tryggad, lärer svårligen kunna ske, då för servitut förutsättes, att den inskränkning, som sker i förfoganderätten öfver en fastighet, sker till förmån för en annan fastighet, hvilket uti förevarande fall icke är händelsen. Vid öfverlåtelse kan ägaren visserligen göra förbehåll om naturminnesmärkets bibehållande, och den nye ägaren blir då för sin del bunden däraf, men denna inskränkning i förfoganderätten är på grund af stadgandet i sista punkten af 16 kap. 1 § Ärfdabalken icke bindande för dem, till hvilka fastigheten senare öfvergår.

Anordnandet
af frid-
lysnings-
förfarande.

Utgöres naturminnesmärket af t. ex. en häckningsplats för en sällsynt fågelart, en fyndort för botaniskt eftersökta växter eller dylikt, kan ägaren icke ens emot främmande personer behörigen freda hvad han vill skydda. Formuleringen af 24 kap. 11 § strafflagen ådagalägger nämligen, att äganderätten icke sträcker sig så långt, att en jordägare kan i alla fall från beträdande af sin fastighet afhålla andra människor. Skydd mot olofligt beträdande åtnjutes nämligen icke beträffande annan

jord än tomt, åker, äng, plantering eller andra ägor, hvilka däraf kunna skadas. Hit lärer icke kunna hänföras t. ex. en ofruktbar strand, som utgör häckningsplats för ett antal icke jaktbara fågelarter. För fågelvärldens skyddande torde emellertid ett förbud mot beträdande af en dylik plats i vissa fall kunna finnas nödig. Likaså stadgar lagen icke något straff för dödande eller fångande å annans mark af lägre djur, som ej kunna anses vara föremål för jakt eller fiske i vanlig mening, såsom reptilier, insekter och dylikt eller för plockande af vilda bär, örter och svampar å annans mark. Visserligen lärer understundom af vissa Konungens befallningshafvande hafva meddelats förbud mot bär- och blomsterplockning, och Konungens befallningshafvande torde därvid hafva stödt sig på 10 § landshöfdinginstruktionen, som stadgar, att för upprätthållande af allmän ordning och säkerhet Konungens befallningshafvande äger vidtaga erforderliga åtgärder samt uti sådana fall, där ansvar icke är i lag bestämdt, stadga erforderliga viten. Riktigheten af denna lagtillämpning torde emellertid med fog kunna ifrågasättas, ty vår allmänna lag vill tydligen i dessa fall inskränka äganderätten. Denna begränsning af äganderätten beror väl dels, såsom beträffande bär, på det nationalekonomiska skälet, att dessa naturrikedomar icke skulle blifva i samma mån tillvaratagna, om de hänfördes under den enskilda äganderätten, som om hvem som helst tillerkännes rätt att fritt tillgodogöra sig dem, dels på uppfattningen, att den enskilda äganderätten till jord, af staten skyddad så långt den äger betydelse för produktionen, icke bör utesluta en viss rörelsefrihet på jordens yta äfven för den öfriga befolkningen eller tillåtas urarta till ett småaktigt rättshafveri.

Med denna tankegång kommer man naturligen icke i minsta mån i strid, om man ifrågasätter, att undantagsvis och där naturskyddssynpunkten gör sådant önskligt ett förbud mot t. ex. fångandet af en sällsynt fjärilart eller plockandet eller skadandet af viss växt på angifvet ställe bör kunna meddelas, ett förbud, utan hvilket med all säkerhet flera af våra sällsyntare djur- och växtformer äro dömda till snar undergång.

Hvilka föremål böra betraktas såsom naturminnesmärken?

Vid bestämmandet af detaljerna i den lagstiftning, som för ofvannämnda ändamål kan vara behöflig, torde den första frågan vara att tillse, hvad som skall förstås med naturminnesmärke, eller med andra ord att afgöra, hvilka särskilda slags föremål i naturen, som det kan vara af vikt att bevara orubbade och för hvilkas fridlysning den tillämnade lagstiftningen alltså skulle kunna anlitas.

Enligt hvad det syntts oss ligger det därvid närmast till hands att såsom naturminnesmärke anse hvarje område eller till fastighet hörande naturföremål, som är af särskildt intresse för kändedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas. Med denna definition lägges hufvudvikten på den naturvetenskapliga synpunkten. Men uttrycket »af märklig naturbeskaffenhet» torde dock vara så tänjbart, att därunder kunna hänföras en hel del fall, då det allmänna estetiska naturintresset är det, som företrädesvis kräver föremålets skyddande. Att gå längre och utsträcka lagstiftningen äfven till naturföremål, hvilkas betydelse uteslutande ligger på det historiska eller kulturhistoriska området eller till skyddande af landskapsbildens skönhet, kunde väl vara önskligt, men då detta i vårt land torde vara jämförelsevis mindre behöfligt, läser man åtminstone för närvarande icke böra i någon mera omfattande grad ifrågasätta detta. Det bör dock anmärkas, att man i åtskilliga fall kan i någon mån tillgodose dessa synpunkter äfven med ofvan-nämnda begränsning af begreppet naturminnesmärke. Så t. ex. kan ett åldrigt, af en historisk person planteradt träd väl i många fall på grund af sin ålder anses vara »af märklig naturbeskaffenhet»; och hvad folksägnerna beträffar, äro dessa, då de angå naturföremål, i allmänhet fästade just vid sådana föremål, som af en eller annan orsak äro särskildt framträdande och af »märklig» beskaffenhet. Så är t. ex. Hobergsgubben en karakteristisk raukbildning, Maglestenen ett större flyttblock o. s. v.

Att enligt nämnda formulering äfven t. ex. djurlifvet på en viss plats eller viss djur- eller växtart inom ett bestämdt område kan betraktas såsom naturminnesmärke, torde vara uppenbart. Det är själfva området i sin egenskap af växtplats eller tillflyktsort för djurlifvet i en eller annan form, som är af »märklig naturbeskaffenhet» och bör skyddas. Djuren själfva äro därmed naturligen icke skyddade i vidare mån än de befinna sig inom detta område.

Att äfven ett vattenfall eller en sjö i sin egenskap af fortfarande existerande vattensamling kan komma att betraktas såsom naturminnesmärke enligt den angifna bestämningen, torde likaledes vara tydligt.

Hvilka särskilda åtgärder, som böra förbjudas, när man vill fridlysa ett naturminnesmärke, kan icke lämpligen i lag fastslås genom allmänna regler. I vissa fall, när det gäller att skydda t. ex. vegetationen, kan det vara nog att stadga förbud mot afsiktlig afverkning eller afsiktligt skadande, i andra fall kan man behöfva förbjuda t. ex. betning af kreatur, i andra åter kan det vara nödigt att sträcka sig

Fridlysnin-
gens inne-
börd måste
bestämmas i
hvarje sär-
skildt fall.

ända till ett förbud att beträda visst område. Den första grundsats för en lagstiftning i ämnet synes alltså böra blifva den, att *åt lämplig myndighet anförtros att, när förutsättningarna i öfrigt för fridlysning föreligga, meddela de fridlysningsbestämmelser, som i hvarje särskildt fall finnas erforderliga.* Den lämpligaste myndigheten i detta afseende synes otvifvelaktigt vara Konungens befallningshafvande, hvilken myndighet ju har till särskild uppgift att sörja för upprätthållande af allmän ordning och i liknande fall alltid af lagstiftningen anlitas.

Fridlysning
bör i regel ej
ske utan
samtliga
rättsägares
medgifvande

En fridlysning af ifrågavarande beskaffenhet måste tydligen medföra en större eller mindre inskränkning i förfoganderätten öfver naturföremålet. Såsom allmän regel måste man därför uppställa grundsatsen, att *fridlysning icke företages, utan att samtliga rättsägare medgifvit densamma.* Denna regel bör, i den mån man icke vill medgifva expropriation, hvarom mera nedan, obetingadt gälla *ägare.* Beträffande *öfriga rättsägare,* kan det emellertid ibland vara lämpligt att väl utfärda fridlysningspåbudet, utan att dessas samtycke erhållits, men i stället tillämpa den ofvan uttalade grundsatsen på det sätt, att fridlysningen icke länder till inskränkning i de sakägares rätt, hvilka icke medgifvit densamma. Bland dylika rättsägare utgöres den viktigaste gruppen af dem, hvilka äga fordran, för hvilken den ifrågavarande fastigheten häftar på grund af inteckning eller jämlikt 11 kap. 2 § jordabalken. I motsats mot dem, som till fastigheten äga nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt, som direkt lider intrång genom att viss del af fastigheten fridlyses, äro inteckningshafvare intresserade af fridlysningsåtgärden först i den händelse densamma medför, att fastigheten vid eventuell exekutiv auktion betingar mindre köpeskillning och lämnar inteckningshafvarne mindre betäckning än den eljest skulle gjort. Med hänsyn därtill, att dessa fordringsägares intresse sålunda är endast eventuellt, böra de icke kunna hindra en välbehöflig fridlysningsåtgärd, men i stället berättigas att, om deras rätt verkligen är därpå beroende, vid exekutiv auktion få fastigheten frigjord från den inskränkning i fastighetsägarens rätt, som fridlysningen medfört. I de allra flesta fall kommer naturligen en fridlysningsåtgärd icke i ringaste mån att öfva inflytande på fastighetens försäljningsvärde, och den ofullständighet i fridlysningskyddet, som sålunda komme att äga rum beträffande intecknade fastigheter, kan därför icke anses i vidare mån betänkelig. I hvarje fall måste detta ofullständiga skydd anses bättre än att intet skydd alls skulle kunna anordnas, hvilket ofta skulle blifva följd, därest inteckningshafvarnes samtycke till fridlysning måste inhämtas.

Af enahanda skäl bör man vid fideikommiss och annan jord, som innehafves endast med liknande nyttjanderätt, icke af hänsyn till eventuella framtida rättsägare, hvilkas samtycke icke nu kan inhämtas, vägra fridlysning, utan i stället meddela fridlysning med rätt för blifvande innehafvare att påyrka dess upphäfvande. I de allra flesta fall skall säkerligen den framtida innehafvaren, under trycket af den allmänna meningen, draga sig för att göra bruk af denna rätt.

Med afseende å boställe uppstår frågan, om en boställsinnehafvares samtycke bör binda en följande. Då, i enlighet med det förut anförda, fridlysning icke bör ske, utan att boställets ägare (i de flesta fall kronan) därtill lämnat sitt samtycke, kunde det tyckas, som om en blifvande boställsinnehafvare skulle vara nödsakad att finna sig i den eventuella reduktion i löneförmånerna, som genom fridlysning af vissa boställets tillhörigheter ägt rum, innan han erhållit den tjänst, som berättigar honom till bostället. Men den möjlighet läser likväl icke vara utesluten, att en boställsinnehafvare under vissa förhållanden bör anses berättigad att emottaga bostället i dess ursprungliga omfattning orubbad, och i sådana fall bör han naturligen äga rätt att påyrka fridlysningens undanrödjande. Att närmare utreda, i hvilka fall en sådan rätt bör anses föreligga, torde icke i förevarande lagstiftning vara behöfligt. Frågan om boställsinnehafvares rätt i detta hänseende synes nämligen lämpligast böra prövas i hvarje särskildt fall, då en boställsinnehafvare påyrkar fridlysningens upphäfvande, och bör då bedömas med hänsyn till boställets särskilda natur och öfriga förhållanden varande förhållanden. I förevarande lag bör blott tillses, att den rätt, boställsinnehafvare i sådant hänseende må äga, lämnas oförkränkt.

En sammanfattning af det föregående gifver vid handen, att man i ett fridlysningsärende har att göra med tre olika grupper af rättsägare, nämligen:

1. *Ägaren eller vid fideikommiss och dylika besittningsrättigheter innehafvaren och vid boställen boställshafvaren.* Dessa äro de af fridlysningsåtgärden hufvudsakligen berörda och deras samtycke bör för den skull bifogas själfva ansökningen. Utan att man på förhand försäkrat sig om dessas bifall, kommer i de flesta fall ansökningen säkerligen icke att kunna leda till något resultat.

2. *Innehafvare af nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt.* Med afseende på dessa, som delvis kunna vara svåra att få reda på (t. ex. om ett helt byalag äger rätt till torf-, grus- eller tångtäkt på en annan jordägarers mark), torde man kunna inskränka sig till att genom en på lämpligt sätt publicerad och kända rättsägare tillsänd

kungörelse med preklusiv verkan lämna vederbörande tillfälle att anmäla, om de mot ansökningen hafva något att erinra. Skulle man personligen affordra dem deras samtycke, skulle man säkerligen ofta möta ett motstånd, som däremot med den föreslagna anordningen vederbörande icke komme sig för att framställa. Anmäler någon rättsägare protest och visar det sig, att han verkligen skulle lida intrång genom den begärda fridlysningen, får i öfverensstämmelse med ofvan angifna grundsats, fridlysning naturligen icke äga rum. I de flesta fall bör emellertid detta hinder kunna aflägsnas genom lämplig ersättning till den protesterande. Anmäles protest, men kan den protesterande icke styrka, att han har sådan rätt, att han genom fridlysningen skulle lida intrång — en bevisföring, som i vissa fall icke behörigen kan fullgöras inför Konungens befallningshafvande, dit fridlysningsproceduren måste vara förlagd, utan endast inför domstol — bör saken ordnas så, att fridlysning väl beviljas, men förklaras icke leda till minskning i den rätt, som lagligen må tillkomma den, hvilken gjort invändningen. Fortsätter den protesterande att utöfva sin påstådda rätt och kränker han därvid fridlysningen, kan man åtala honom vid domstol, och lyckas det honom ej att gent emot detta åtal visa sin rätt, kan han naturligen likasom hvarje annan öfverträdare af fridlysningspåbudet fällas till det äfventyr, som för sådan öfverträdelse stadgas.

3. *De, som hafva fordran, för hvilken fastigheten häftar, samt vid fideikommiss, successiva besittningsrätter och boställen eventuellt blifvande innehafvare.* Till dessa tages i fridlysningsärendet ingen hänsyn, men deras rätt bibehålles oförkränkt enligt de metoder, som ofvan angifvits.

Vid exekutiv auktion bör alltså ett fridlyst naturminnesmärke behandlas såsom ett slags servitut med förmånsrätt från dagen för fridlysningsansökningens ingifvande. Den fordringsägare med bättre förmånsrätt, som icke betäckes af den bjudna köpeskillingen, bör alltså äga rätt att, därest ej hvad för honom ur köpeskillingen brister genast erlägges af någon för naturminnesmärkets bestånd intresserad, påyrka, att fastigheten utbjudes frigjord från den inskränkning i ägarens rätt fridlysningen må hafva medfört. Med afseende å vanligt servitut skall auktionsförrättaren alltid ex officio företaga frågan om nytt utrop. I fråga om naturminnesmärken åter lär man med afseende på deras i allmänhet ringa ekonomiska betydelse och det allmänna intresse, som är förenadt med deras bevarande, kunna ordna saken så, att frågan om fridlysningens upphäfvande kommer under bedömande endast om behörig rättsägare yrkar, att nytt utrop med undanrödjande af fridlysningen skall äga rum. Stiger köpeskillingen vid det nya utropet

högre, skall sista försäljningen gälla och fridlysningen är därmed upphäfd. Bjudes ej högre köpeskilling, står första försäljningen fast, och naturminnesmärket är alltså räddadt.

Om väl i de flesta fall risken icke är synnerligen stor, att en exekutiv auktion skall föranleda, att ett naturminnesmärke offras, helst vederbörande väl oftast mot någon ersättning kunna förmås att afstå från att i sådant hänseende framställa något yrkande, kan det dock icke vara ur vägen att bereda den af naturminnesmärket intresserade en möjlighet att på förhand förekomma denna risk. Det bekvämaste sättet att tillgodose detta önskemål torde vara att föreskrifva, att om å fordringsbeviset tecknats medgifvande till fridlysningen, vederbörande fordringsägare icke skola hafva rättighet att vid exekutiv auktion påyrka naturminnesmärkets offerande. I allmänhet torde det nämligen icke vara svårt såväl att öfvertyga sig om, hvilken eller hvilka inteckningar, som ligga så till i förmånsrättsordningen, att de kunna på något sätt vara intresserade af fridlysningsfrågan, samt att på förhand förmå dessas innehafvare att på fordringsbeviset göra en påskrift i nämnda syfte.

Med den ömhet om de särskilda rättsägarnes intressen, som tagit sig uttryck i det föregående, behöfver icke stå i strid ett medgifvande att i viktigare fall jord må kunna exproprieras för att såsom naturminnesmärke afsättas, ty i detta fall beredes ju vederbörande full ersättning för hvad de mista. En sådan expropriationsrätt kan emellertid understundom vara behöflig för att afklippa mötande svårigheter och särskildt för att förekomma, att naturminnesmärken blifva spekulationsobjekt, hvilket skulle antagas kunna inträffa, därest genom donation, insamling eller dylikt några betydligare fonder ställdes till naturskyddsintressets förfogande. Man synes därför icke böra tveka att införa en *expropriationsrätt för viktigare fall*. Flera motstycken härtill finnas, såsom framgår af det föregående, i utlandets lagstiftning. För en öfverdrifven tillämpning af denna expropriationsrätt synes man så mycket mindre behöfva frukta, som redan kostnadsskäl härvid torde komma att ställa sig i vägen. Såsom ytterligare garanti i detta afseende bör uppställas, att expropriation för ifrågavarande ändamål får begäras endast af kungl. vetenskapsakademien.

För att fridlysning skall beviljas torde vidare böra förutsättas, att vid en pröfning genom sakkunnige fastslagits, att det ifrågavarande naturföremålet verkligen förtjänar att behandlas såsom naturminnesmärke. Endast där talande skäl förefinnas, böra nämligen för framtiden bindande inskränkningar af ifrågavarande beskaffenhet påläggas landets jord. Denna pröfning torde lämpligen kunna uppdragas åt kungl. vetenskaps-

Expropriationsrätt i viktigare fall.

Fridlysning bör ej ägas rum, där ej vid sakkunnig pröfning afgjorts, att naturminnesmärke föreligger.

akademien. Likasom kungl. vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien bland sina uppgifter har en omfattande verksamhet i afseende å bevarandet af landets fornminnen, så synes det vara en naturlig uppgift för vetenskapsakademien att ägna sitt intresse åt frågan om skyddande af landets naturminnesmärken. Akademien äger i sina ledamöter och intendenten fackmän på alla ifrågavarande områden, åt hvilka den förberedande undersökningen kunde anförtros, och då akademien hädanefter kommer att sammanträda två gånger i månaden under större delen af året, torde all önskvärd skyndsamhet med dessa ärendens behandling kunna iakttagas. I regel erhålla väl nämnda personer under sin öfriga verksamhet kännedom om en hel del af landets naturminnesmärken, och på sina studieresor kunna de därom förvärfva ytterligare kunskap. Arbete och resekostnader kunna därigenom i viss grad inbesparas; och då äfven nödiga expeditiionslokaler stå akademien till förfogande, kommer denna anordning säkerligen att blifva den billigaste, som kan åstadkommas. Endast något mindre anslag till särskilda, uteslutande i naturskyddsändamål företagna resor och till något expeditiionsbiträde torde behöfva ifrågakomma.

I hvad mån
bör staten
taga initiativ
till frid-
lysning?

Därmed att möjlighet till en effektiv fridlysning under de villkor, som nämnts, blifvit beredd, är emellertid endast första steget taget. Nästa fråga, som bör öfvervägas, är, i hvad mån staten bör söka åstadkomma, att naturminnesmärken verkligen blifva uppsökta och fridlysta. Af den redogörelse, som ofvan lämnats för hvad i utlandet åtgjorts i ämnet, framgår, att man där lagt stor vikt på att skapa ett *särskildt organ* för att i saken bedriva en initiativkraftig och systematisk verksamhet, och att man på vissa håll såsom utgångspunkt för arbetet anordnat en *officiell registrering* af befintliga naturminnesmärken, som förtjäna skydd.

För vårt land torde faran för befintliga naturminnesmärkens förstörande icke vara så öfverhängande, att icke något enklare former utan olägenhet skulle kunna användas.

Till en början torde icke såsom i Preussen någon statsanstalt behöfva för ändamålet inrättas. I alla händelser synes man kunna från vetenskapsakademiens sida vänta ett intresserat initiativ i hithörande frågor. Landets naturminnesmärken kunna ju, såsom man anmärkt, om de blifva fridlysta, betraktas såsom en slags friluftsfdelning till naturhistoriska riksmuseum, som står under vetenskapsakademiens förvaltning, och att öka och skydda samlingen af naturminnesmärken ställer sig därför såsom en synnerligen närliggande uppgift för akademien.

Naturligen vore något anslag till akademien för detta ändamål önskligt, men äfven utan några egentliga penningemedel skall nog akademien vara i stånd att på frivillighetens väg åstadkomma åtskilligt. Med det intresse, som så ofta hos vårt folk framträdt, då det gällt att befordra vetenskapliga uppgifter, skall en hemställan från vetenskapsakademien säkerligen i ett stort antal fall med beredvillighet efterkommas, och med afseende å de naturminnesmärken, som finnas å statens mark, kunna säkerligen utan afsevärd uppoffring akademiens önskningar på detta område i stor omfattning tillmötesgås.

Vid sidan om detta vetenskapsakademiens initiativ komma emellertid förvisso icke att saknas andra. Erfarenheten har visat, att redan nu mångenstädes uppstått föreningar eller sammanslutningar af enskilda, hvilka genom att träda emellan och inköpa hotade, från natursynpunkt märkliga platser, räddat dem för framtiden, och en utbredning af denna rörelse är naturligen i hög grad sannolik, allt efter som intresset för naturskyddsfrågan sprides i vidare kretsar.

Jämväl lärer det vara tänkbart, att i många fall en enskild jordägare, som intresserar sig för naturen på sin egendom, vid dennas försäljning eller gent emot sina efterkommande skulle vilja skydda en eller annan af naturens märkvärdigheter.

De olika initiativ, man af dessa anledningar har att förvänta, synas tillsvidare kunna anses fullt tillräckliga. Hvad som bör göras, är alltså endast att lämna öppet för hvilken intresserad som helst att i ett naturskyddsärende uppträda såsom sökande.

Hvad åter angår naturminnesmärkenas *registrering*, så är ett systematiskt upptecknande i förväg af allt, som möjligen kan förtjäna att skyddas i vårt vidsträckta land, knappast möjligt utan afsevärda kostnader. Tillsvidare synes arbetet böra inriktas hufvudsakligast på att sätta sig i stånd att ingripa, när särskild fara hotar. Hvad som där-
emot bör göras i fråga om registrering är, att fridlysta minnesmärken uppföras på en särskild förteckning. Då det af praktiska skäl fordras, att ett sådant register finnes lätt tillgängligt i orterna, men å andra sidan af vetenskapliga grunder synes nödvändigt, att ett sammanfördt register öfver alla fridlysta naturminnesmärken finnes att tillgå hos den myndighet, som har att pröfva det vetenskapliga behovet af ytterligare fridlysningar och öfverhufvud sätta hela rörelsen i system, bör saken lämpligast ordnas så, att hos Konungens befallningshafvande föras särskilda *länsregister*, som sedan genom årliga rapporter sammanföras till ett af vetenskapsakademien fördt *riksregister*.

Natur-
minnes-
märkens
utmärkande.

Att fridlysta naturminnesmärken tydligt utmärkas, så att den, som besöker platsen, icke kan undgå att inse, det han har ett sådant framför sig, är påtagligen nödvändigt, om man vill göra kränkande af fridlysningen förenadt med kriminellt ansvar. Härvid uppstår frågorna, huru, när och af hvem detta utmärkande skall verkställas och huru de för markeringen vidtagna anordningar skola för framtiden underhållas.

Hvad den första frågan angår, kan därå icke gifvas något allmänt svar. Hvilka åtgärder, som kunna anses behöfliga, får afgöras med hänsyn till det föreliggande fallet. Understundom, när det gäller t. ex. enstaka träd, trädbestånd eller andra föremål, kan det vara nog, att kring dessa nedsättas, såsom på vissa platser i utlandet äger rum, några kalkade stenar samt att på synlig plats anbringas en anslagstafva med orden »fridlyst naturminnesmärke». I andra fall lär det vara nödigt, att platsen inhägnas o. s. v. I regel torde emellertid dessa anordningar icke behöfva göras synnerligen omfattande eller kostsamma.

Med afseende å tiden, då nämnda åtgärder böra vidtagas, är det tydligt, att de skola vara utförda, då fridlysningen äger rum, ty i fridlysningsutslaget måste angifvas, huru föremålet är på marken utmärkt.

Vid afgörande af frågan, hvem som skall utföra och bekosta i förevarande afseenden nödiga arbeten, synes man hafva att välja på att lägga denna börda på sökanden eller att låta saken utföras genom myndigheternas försorg med allmänna medel. Då en lösning af frågan i den senare riktningen skulle medföra såväl kostnad för staten som myndigheternas betungande med åligganden, hvilka för dem komma att ställa sig ganska främmande, samt man väl i allmänhet vågar förutsetta, att ett förefintligt intresse, som är tillräckligt starkt för att taga upp en fridlysningsfråga, också skall räcka till för nu ifrågavarande bestyr, synes saken böra uppdragas åt sökanden. I de fall, då vetenskapsakademien uppträder såsom sökande, ställer sig väl saken något annorlunda, och något anslag af staten synes i detta afseende kunna ifrågasättas. Något synnerligen afsevärdt belopp lär dock för detta ändamål icke erfordras, då såsom nämndt kostnaderna i regel synas kunna begränsas ofta till rena obetydligheter samt i många fall den jordägare, som är villig att på akademiens uppmaning afstå från sin förfoganderätt till själfva naturföremålet, väl också kommer att sträcka sin beredvillighet så långt, att han tillhandagår akademien med de små anordningar, som behöfvas för naturminnesmärkets tydliga utmärkande.

Frågan om underhållet af dessa anordningar är något mera invecklad. Principiellt borde naturligen underhållet bestridas af den, som utfört anordningen, d. v. s. sökanden. Men denne försvinner naturligen förr eller senare, om han är en enskild person, och jämväl en förening eller annat särskildt bildadt rättssubjekt kan ju hafva en begränsad tillvaro. Man synes därför vara hänvisad till den utvägen att, om icke sökanden underhåller skyddsanordningarne, och ingen annan anmäler sig villig att göra detta samt ej heller vetenskapsakademien vill taga någon befattning därmed, låta Konungens befallningshafvande förklara fridlysningen förfallen. Vidare bör naturligen föreskrifvas, att någon påföljd för kränkning af fridlysning icke skall komma i fråga, om föreskrifna anordningar för naturminnesmärkets utmärkande och inhägnande icke behörigen utförts och underhållits, och det på grund däraf kan anses ursäktligt, att vederbörande icke trott sig hafva att göra med ett fridlyst naturminnesmärke.

Anordnas fridlysningsförfarandet enligt ofvan angifna grundsatser, Proceduren. synes den böra bestå af följande led.

1. *Ansökning* hos Konungens befallningshafvande i länet af vetenskapsakademien, jordägaren eller annan intresserad. Göres ansökningen ej af ägaren, skall medgifvande af ägaren bifogas. Vid fideikommiss och liknande besittningsrätter samt boställen bifogas innehafvarens medgifvande. I afseende å frågan, hvem det tillkommer att vid kronojord å kronans vägnar lämna medgifvande i berörda afseende, hänvisas till framställningen sid. 59. Ansökningen bör innehålla till en början noggrann uppgift om naturminnesmärkets *beskaffenhet och läge* samt uppgift *utom å ägaren jämväl å dem, hvilka äga nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt*, som genom den begärda fridlysningsåtgärden skulle lida intrång. Något officiellt bevis rörande sistnämnda grupp af rättsägare finnes ingen möjlighet att åstadkomma. Man får nöja sig med sökandens uppgift i detta hänseende. De sålunda uppgifna skola få särskilda kallelser i ärendet sig tillsända, såsom framgår af det följande. Rättsägare åter, som till äfventyrs icke blifva uppgifna, få visserligen icke förmånen af dylik särskild kallelse, men de blifva ändå underrättade om frågans väckande genom den kungörelse, som nedan omtalas.

Då det förutsättes, att ansökning om naturminnesmärkes fridlysning alltid göres af någon för frågan särskildt intresserad, synes det lämpligt att låta denne i ansökningen i detalj uppgifva, huru han tänker sig, att fridlysningen bäst bör ordnas. Sökanden bör sålunda äfven *föreslå de särskilda fridlysningsbestämmelser*, som böra utfärdas, och *det sätt, hvarpå naturminnesmärket bör, där så erfordras, inhägnas*

eller i öfrigt utmärkas. Med ett sådant af den närmast intresserade uppgjortt utgångsförslag, blir den sedermera följande behandlingen af frågan väsentligt underlättad.

Innehåller ansökningen icke hvad nu sagts eller bifogas icke vederbörandes samtycke i de fall, där sådant erfordras, bör ansökningen genast afslås. Öfvergår den fastighet, som i ansökningen afses, efter ansökningens ingifvande till annan ägare, bör detta ej utgöra hinder för ansökningens bifallande. Den nye ägaren har nämligen då haft tillfälle att, innan han inlåtit sig på affären, erhålla kännedom om ansökningens tillvaro.

2. Konungens befallningshafvande förelägger dem, som till fastigheten hafva nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt, hvilken genom fridlysningsåtgärden skulle lida intrång att senast inom en månad hos Konungens befallningshafvande anmäla, om de mot fridlysningen hafva något att erinra. Kungörelse härom införes i länskungörelserna och tidning inom orten samt uppläses i ortens kyrka. Kända rättsägare af nämnda slag erhålla dessutom kungörelsen sig tillsänd. Att stadga, att kungörelsen jämväl skall införas i allmänna tidningarne lärer vara tämligen ändamålslost, då samtliga nu ifrågavarande rättsägare torde vara boende på eller i närheten af egendomen eller åtminstone hafva egendom i grannskapet. Nu ifrågavarande åtgärder synas böra företagas på sökandens bekostnad, så mycket mer som ännu ingen säkerhet finnes för att icke fridlysningsfrågan kommer att stranda på någon rättsägars motstånd.

3. Samtidigt med nämnda kungörelse infordrar Konungens befallningshafvande yttrande från vetenskapsakademien. Denna har att afgöra, huruvida det med ansökningen afsedda föremålet är förtjänt af att behandlas såsom naturminnesmärke. Dess åsikt i frågan bör blifva för den vidare behandlingen af ansökningen afgörande, så att fridlysning beviljas, endast om akademien tillstyrker ansökningen. Utom i hufvudfrågan bör naturligen akademien, därest den tillstyrker fridlysningen, yttra sig äfven angående ändamålsenligheten af de föreslagna särskilda fridlysningsbestämmelserna och det föreslagna sättet för naturminnesmärkets utmärkande och inhägnande.

4. Göres inom den föreskrifna tiden af behörig rättsägare invändning mot fridlysning, och kan sökanden icke ställa denne tillfreds, strandar såsom förut nämnts fridlysningsfrågan och ansökningen afslås. Framställes icke någon invändning och tillstyrker vetenskapsakademien ansökningen, föreskrifver Konungens befallningshafvande, *hur naturminnesmärket bör utmärkas och inhägnas och meddelar sökanden detta.*

5. Sedan sökanden styrkt, att sålunda föreskrifna åtgärder vidtagits, meddelas *fridlysningsutslaget*, hvilket sedermera *på allmän bekostnad* kungöres i länskungörelserna, ortstidning och ortens kyrka.

6. Införes naturminnesmärket *i registret*.

Denna procedur kan i vissa fall något förenklas. Har Konungen medgifvit, att område må såsom naturminnesmärke exproprieras, behöfver vid fridlysningen icke tagas någon hänsyn till ägaren eller rättsägarna. Dessa få i expropriationsärendet hvad dem tillkommer. Då vidare expropriation, enligt hvad som föreslagits, alltid skall begäras af vetenskapsakademien, bortfaller behofvet af vidare sakkunnig pröfning i afseende å naturminnesmärkets beskaffenhet. De under mom. 2 och 3 här ofvan angifna leden i proceduren äro alltså i detta fall icke behöfliga.

Likaledes lärer det i de flesta fall, när det gäller kronojord, icke finnas mycken anledning att utfärda ett föreläggande till öfriga rättsägare att yttra sig. I regel finnas nämligen inga dylika rättsägare. Härom bör den myndighet, som har jorden under sin vård och väl alltid kommer att i ärendet höras, kunna lämna tillförlitliga underättelser. Om dylik kungörelse i dessa fall således icke bör blifva obligatorisk, bör den dock kunna äga rum, när sådant finnes önskligt. Ty vid sådana fall som t. ex. då samtliga delägare i en eller flera byar äga rätt till tångtäkt på en kronans strand, som behöfver fridlysas, skulle det vara förenadt med mycket besvär att under hand från samtliga delägare anskaffa det samtycke till fridlysningen, som enligt de uppställda grundsatserna bör fordras icke mindre vid fridlysning å kronojord än vid hvarje annan fridlysningsåtgärd.

Då fridlysning, om den kommer till stånd, medför en inskränkning i en fastighetsägares rätt, kunde det sättas i fråga, om icke någon anordning borde vidtagas, hvarigenom fridlysningen komme tillsynes i fastighetsböckerna. Att förlägga hela fridlysningsproceduren till de domstolar, som föra fastighetsböckerna, är tydligen mindre lämpligt, då fridlysningsåtgärden har en helt och hållet administrativ karaktär. Skyldighet för Konungens befallningshafvande att till domstolen anmäla inkomna fridlysningsansökningar och i anledning därpå fattade beslut och skyldighet för domstolarne att anteckna dessa anmälningar i in-teckningsprotokoll och in-teckningsbok samt att, äfven innan sådant kan ske, omnämna dem i gravationsbevisen, kunde naturligen föreskrivas, men i betraktande därpå, att fridlysningsåtgärderna väl i det allra största flertalet fall knappast afsevärdt öfva inflytande på fastighetsvärdet, samt i hvarje fall befintliga naturminnesmärken lätteligen

Böra naturminnesmärken införas i fastighetsböckerna?

böra upptäckas vid en besiktning af fastigheten, synes man utan men för rättssäkerheten kunna afstå från att betunga myndigheterna med dessa formaliteter.

En särskild anledning till att icke nu lämna några föreskrifter i detta hänseende äger man däri, att såsom bekant en fullständig omläggning af fastighetsbokväsendet är tillämnad, hvarom förslag inom kort torde komma att af lagberedningen framläggas. Anses föreskrifter i nu nämnda afseenden behöfliga, lära de lämpligast böra inarbetas i detta förslag.

Provisorisk
fridlysning.

På grund af de särskilda åtgärder, som enligt det föregående erfordras, innan fridlysning kan beviljas, kommer någon tid att förflyta emellan ansökningens ingifvande och fridlysningsutslaget. Under denna tid kan naturminnesmärket vara utsatt för fara. Särskildt är denna fara stor, då det gäller fyndort för sällsyntare växter eller lägre djur, som man i allmänhet får insamla äfven å annans mark. Det skulle därför vara önskligt att under nämnda tid kunna provisoriskt fridlysa ifrågavarande naturföremål. Detta låter sig emellertid svårigen göra beträffande *rättsägare*, som ej-medgifvit fridlysning. Ty detta vore både principiellt oriktigt, då man uppställer fordringen på dessas samtycke för att den definitiva fridlysningen skall kunna äga rum, och det kunde dessutom föranleda missbruk. En jordägare, som på sin jord upplåtit en afverkningsrätt, hvilken snart tilländagår, skulle t. ex. kunna, om provisorisk fridlysning utan vidare tillåtes, genom att begära visst skogspartis fridlysning såsom naturminnesmärke, hindra afverkningsrättsinnehafvaren från att före kontraktstidens utgång afverka hvad honom tillkommer. Såvidt den icke sakintresserade allmänheten angår, torde däremot provisorisk fridlysning kunna tillåtas. Förhållandet är därvid så lyckligt, att man äfven med en sålunda begränsad fridlysning kan möta just de mest hotande farorna.

Verkan af
fridlysningen.

Genom fridlysningen undandrages naturföremålet tillsvidare, i den mån förbudsbestämmelserna sådant föranleda, vederbörande ägares och rättsägares förfogande. Däremot medför icke fridlysningen i och för sig någon förändring i äganderätten. Skulle minnesmärket i framtiden komma att aflysas, såsom nedan sägs, återfaller dispositionsrätten till fastighetens ägare (eventuellt annan rättsägare t. ex. en arrendator, hvilkens rätt att på egendomen beta kreatur inskränkts genom fridlysningen).

Dessutom medför fridlysningen ett förstärkt skydd gent emot obehöriga.

Ansvar.
 Ansvar. för kränkning af fridlysningsskyddet synes böra vara böter. För att det icke i vissa fall möjligen skall komma att ställa sig ekonomiskt fördelaktigt för t. ex. jordägaren att sätta sig öfver en fridlysning, måste ett ganska högt bötesbelopp kunna ådömas, och torde på grund häraf böteslatituden böra utsträckas till ettusen kronor. Innefattar den handling, hvarigenom fridlysningen kränkes, tillika brott enligt allmän strafflag, såsom t. ex. vid åverkan å ett fridlyst trädbestånd å annans mark uppstår ett sammanträffande af brott, som naturligen är att bedöma efter reglerna i 4 kap. 1 § strafflagen.

Hvad åtalsrätten angår, synes brott af ifrågavarande beskaffenhet tillhöra de slags brott, hvilka utom allmän åklagare äfven en hvar intresserad bör äga rättighet att åtala; och för att uppmuntra till öfverträdelsernas beifrande torde åklagaren och, där särskildt angifvare finnes, äfven denne tillerkännas andel i böterna. I öfrigt böra dessa lämpligen tillfalla en särskild under vetenskapsakademien ställd kassa, hvilken af akademien får användas till åtgärder i naturskyddets intresse.

Fridlysning af naturminnesmärke bör i regel gälla all framtid. Något hinder att i själfva fridlysningsbeslutet inskränka den till viss tid, bör dock ej förefinnas. Fall kunna nämligen tänkas, då rättsägarna endast för en viss begränsad period vilja medgifva fridlysning, och då skydd för någon tid ju alltid är bättre än intet skydd, bör det vara tillåtet att anordna äfven en till viss tid inskränkt fridlysning.

Aflysning af naturminnesmärke.

Äfven en för obegränsad tid meddelad fridlysning bör emellertid under vissa förhållanden kunna upphöra. Åtskilliga sådana fall äro angifna i det föregående. Så hafva fideikommissinnehafvare och därmed jämställda samt boställsinnehafvare under vissa förhållanden ansetts böra vara berättigade påkalla aflysning. I dessa fall är rätten till aflysning ovillkorlig, och något vidare än en till Konungens befallningshafvande ingifven ansökning om aflysning synes icke erforderligt.

Säljes fastighet vid exekutiv auktion frigjord från naturminnesmärke, är detsamma tydligen därigenom att anse såsom aflyst. Men för att detta skall komma till synes i registret, bör auktionsförrättaren till registret anmäla aflysningen.

Äfven i vissa andra fall synes en tillåtelse att begära naturminnesmärkes aflysning vara påkallad. Dels kan nämligen hända, att ett naturminnesmärke till sin naturliga beskaffenhet undergått sådan förändring, att det icke vidare synes önskligt att bibehålla detsamma såsom naturminnesmärke, dels kan fridlysningen utgöra hinder för ett företag af så nyttig beskaffenhet, att man anser naturminnesmärket för möjliggörande af detsamma böra offras. Aflysning i dessa fall bör kunna

af Konungens befallningshafvande medgifvas, dock först efter vetenskapsakademiens hörande.

Ett särskildt fall af aflysning på grund af markens behöflighet för nyttigt företag föreligger, då Konungen medgifver, att för annat ändamål må exproprieras mark, som utgör eller innehåller fridlyst naturminnesmärke. I de flesta fall torde visserligen kunna undvikas att exproprieras just det område, som innehåller naturminnesmärke, men finnes detta icke kunna undvikas, och föreligger expropriationsresolution, är det tydligen öfverflödigt att anordna någon ytterligare aflysningsprocedur. Genom expropriationen är naturminnesmärket att anse såsom aflyst, dock bör Konungens befallningshafvande underrättas om expropriationen, så att aflysningen kan antecknas i registret öfver naturminnesmärken.

Då det kan vara af vikt att, innan ett aflyst naturminnesmärke skadas, tillfälle beredes sakkunnig myndighet att å platsen göra den vetenskapliga undersökning, som må finnas önskelig, synes böra föreskrifvas, att den, till hvilkens fördel aflysningen skett, skall om densamma underrätta vetenskapsakademien, som därefter bör äga exempelvis sex veckor på sig för att verkställa undersökningen. Tills denna tid förflutit, bör naturminnesmärket icke få skadas vid äfventyr af samma straff, som för skadegörelse å fridlyst naturminnesmärke. Visserligen kan, om icke längre frist bestämmes, tiden för den vetenskapliga undersökningen komma att infalla under ogynnsam årstid, men att för någon längre tid suspendera innehafvarens återinträde i sin fulla rätt, torde icke vara lämpligt i de fall, då denne har en ovillkorlig rätt att befrias från den hans rörelsefrihet inskränkande fridlysningen, och i det fall, att naturminnesmärket får vika för ett ekonomiskt företag, har, enligt hvad som framgår af ofvanstående, vetenskapsakademien tillfälle att undersöka naturminnesmärket, innan beslutet om aflysning meddelas, och akademien torde därvid äga möjlighet att bättre välja sin tid.

I de fall, då aflysning tillåtes därför, att naturminnesmärket till sin naturliga beskaffenhet undergått sådan förändring, att dess bibehållande icke vidare synes önskligt, är uppenbarligen vidare vetenskaplig undersökning obehöflig, och någon skyldighet att lämna vetenskapsakademien tillfälle till sådan, bör i dessa fall icke äga rum.

Ändamålet med naturminnesmärkens fridlysande skulle till stor del förfelas, om desamma icke göras till föremål för fortgående vetenskapliga undersökningar. Dylika forskningar kunna emellertid i regel icke äga rum utan att handlingar företagas, hvilka genom fridlysningen förbjudits. På grund häraf synes man böra gifva vetenskapsakademien

Undantag från fridlysning för vetenskapliga forskningar.

rätt att för dylika ändamål medgifva tillfälliga dispenser från fridlysningsbestämmelserna. Häremot skulle någon vilja erinra, att i de fall, då en enskild person afsatt ett område för att skydda det såsom naturminnesmärke, dylik dispens icke borde medgifvas, utan att ägaren därtill samtyckt. I detta afseende må emellertid ihågkommas, att hvad akademien kan dispensera från endast är fridlysningsbestämmelsen icke den allmänna lagens stadganden till äganderättens skydd. Så kan t. ex. akademien icke tillåta, att å enskild ägares mark ett fridlyst träd för vetenskapliga forskningar nedhugges, ty då skulle akademien dispensera från allmänna lagens straff för åverkan. Men att å annans mark plocka en fridlyst ört, eller beträda ett fridlyst område, som ej ekonomiskt kan därpå skadas, bör akademien äga rätt att medgifva, ty därigenom beröres blott fridlysningspåbudet icke äganderätten.

Beträffande visst slag af naturföremål nämligen sällsynta djur hvilkas fångande eller dödande å annans mark icke genom nuvarande lagstiftning (jakt- och fiskelagstiftningen) är belagdt med straff såsom reptilier, insekter m. fl. äfvensom sällsyntare växter, synes det i hufvudsak behöfliga skyddet kunna ernås på en genare väg än den ofvan skildrade fridlysningsprocedurens. Hvad angår ägare och rättsägare kan man visserligen icke emot deras vilja utan vidare meddela ett förbud, som t. ex. skulle hindra dem att beta sina kreatur på sin egen mark, men gent emot alla öfriga, hvaribland särskildt märkas samlarne af sällsynta naturalier, torde man utan vidare kunna stadga förbud att å *annans* mark afsiktligt borttaga eller skada naturföremål af nu nämnd art. Läger man i Konungens befallningshafvandes hand att på framställning af vetenskapsakademien meddela dylikt förbud, torde man hafva nödiga garantier för att denna rätt icke kommer att missbrukas, men då faran i förevarande hänseenden hotar mest från yrkesmännens sida, och man icke hos den öfriga allmänheten bör vänta någon mera omfattande djur- eller växtkännedom, lärer man till förekommande af en alltför obillig tillämpning af förbudet böra föreskrifva, att äfventyr för förbudets öfverträdande icke bör äga rum i de fall, då öfverträdelsen berott på ursäktlig okunnighet om ifrågavarande djurs eller växts utseende. Äfven från nu ifrågavarande förbud må Vetenskapsakademien naturligen äga rätt att för vetenskapliga forskningar dispensera.

Såsom framgår af redogörelsen för i utlandet vidtagna åtgärder på hithörande områden, har man flerstädes kommit till insikt därom, att en för naturnjutningen störande annonsering icke bör tillåtas. En lagstiftning i denna riktning skulle utan tvifvel uppbäras äfven af den

Förbud att taga sällsyntare lägre djur eller växter å annans mark.

Förbud mot vanprydande annonsering.

allmänna meningen i vårt land. Den synes också lätteligen kunna åstadkommas därigenom, att åt Konungens befallningshafvande uppdrages att för område å landet, som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet är af särskildt intresse, i den mån sådant finnes lämpligt, förbjuda, att i det fria annorledes än å byggnad, däri människor bo eller affär är inhyt, uppsättes eller anbringas tafla, plakat eller inskrift i annonseringssyfte. Inom den sålunda antydda maximi-gränsen bör Konungens befallningshafvande äga rätt att utmäta förbudet mera eller mindre omfattande. Den ledande synpunkten bör vara, att å ena sidan för ortsbefolkningens ledning och ortsaffärernas gagn behöflig annonsering icke bör förhindras, men att å andra sidan hvarken denna eller ännu mindre främmande affärers annonsering bör tillåtas att breda ut sig på ett för naturskönheten störande sätt.

Klagan.

De beslut, som Konungens befallningshafvande meddelar i frågor, hvarom ofvan förmälts, böra kunna öfverklagas i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad. Är beslutet ett fridlysningsbeslut, torde det tillsvidare böra lända till efterrättelse, oaktadt klagan föres.

På grund af hvad sålunda anförts få vi — under hänvisning beträffande expropriationsfrågan till ett senare i betänkandet intaget lagförslag — härmed framlägga bifogade förslag till *lag angående naturminnesmärkens fredande*.

Förslag

till

Lag angående naturminnesmärkens fredande.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Område eller till fastighet hörande naturföremål, som är af särskildt intresse för kändedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas, må i den ordning nedan sägs såsom naturminnesmärke fridlysas.

2 §.

Vill någon utverka fridlysning, hvarom i 1 § förmäles, ingifve ansökning därom till Konungens befallningshafvande i det län, där det afsedda området eller föremålet finnes.

Ansökning, som nu sagts, skall innehålla:

- 1) noggrann uppgift om naturminnesmärkets beskaffenhet och läge;
- 2) uppgift å fastighetens ägare samt dem, hvilka äga nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt, som genom den begärda fridlysningsåtgärden skulle lida intrång;
- 3) förslag till de fridlysningsbestämmelser, som lämpligen böra meddelas;
- 4) förslag till det sätt, hvarpå området eller föremålet bör utmärkas och, där så erfordras, inhägnas.

Vid ansökningen skall, därest den ej framställts af fastighetens ägare, fogas skriftligt medgifvande af denne. Öfvergår fastigheten, sedan ansökningen ingifvits, till annan ägare, vare det ej hinder för ansökningens beviljande. Med afseende å fideikommiss eller jord, som innehafves under därmed jämförliga förhållanden skall i ofvannämnda

hänseenden fastighetens innehafvare anses såsom dess ägare; dock vare, där fridlysning sker, kommande innehafvare berättigad att begära naturminnesmärkets aflysning.

Afser ansökningen boställe, skall utom ägaren jämväl boställsinnehafvarens samtycke bifogas. Sker fridlysning, vare dock senare boställsinnehafvare, hvilkens rätt till bostället därigenom kan anses hafva lidit intrång, berättigad att begära aflysning, som nu sagts.

Äro ansökningshandlingarna icke öfverensstämmande med hvad ofvan stadgats, varde ansökningen genast afslagen.

3 §.

Har ansökning inkommit, såsom i 2 § sägs, förelägge Konungens befallningshafvande genom offentlig kungörelse dem, som till fastigheten hafva nyttjanderätt, servitutsrätt eller annan dylik rätt, hvilken genom fridlysningsåtgärden skulle lida intrång, att senast inom en månad hos Konungens befallningshafvande anmäla, om de mot fridlysningen hafva något att erinra.

Kungörelse, som nu sagts, skall på sökandens bekostnad ofördröjligen införas i länskungörelserna och tidning inom orten så ock uppläsas i ortens kyrka samt med allmänna posten tillsändas alla kända innehafvare af sådan rätt, som ofvan sägs.

Emot bestridande, som inom föreskrifven tid framställt af behörig sådan rättsägare, må ansökningen ej beviljas. Kan den, som mot fridlysningen gjort invändning, icke styrka, att han är behörig rättsägare, vare det ej hinder för fridlysningen, men lände denna ej till minskning i den rätt, hvilken lagligen må tillkomma den, som invändningen gjort.

Underlåter rättsägare, hvarom ofvan förmåles, att göra anmälan, som nu sagts, hafve sedan i afseende å fridlysningsåtgärden ingen talan.

Häftar fastigheten, då ansökningen ingifves, på grund af in-teckning eller enligt 11 kap. 2 § jordabalken för fordran, må, där fridlysningen beviljas, och fastigheten sedermera säljes i den ordning, som om utmätt fast egendom är stadgad, innehafvare af dylik fordran, i händelse hans rätt är därpå beroende, påyrka, att fastigheten utbjudes frigjord från den inskränkning i ägarens rätt fridlysningen må hafva medfört; och vare därvid så förfaret som om nämnda inskränkning utgjorde servitut, hvilket dagen för ansökningens ingifvande i fastigheten in-tecknats. Har å fordringsbeviset tecknats medgifvande till fridlysningen, äge hvad nu sagts ej tillämpning.

Tillhör till fridlysning ifrågasatt naturminnesmärke kronan, och finnes icke veterligen annan rättsägare, hvars rätt genom fridlysningen skulle lida intrång, eller har utlåtande från alla kända rättsägare bilagts ansökningen, vare kungörelse, hvarom i denna paragraf stadgats, icke nödig. Sker fridlysning utan föregången dylik kungörelse, lede fridlysningen dock ej till minskning i den rätt, hvilken lagligen må tillkomma rättsägare, som ej medgifvit fridlysningen.

4 §.

Där så finnes nödigt, må Konungens befallningshafvande uti kungörelse, hvarom i 3 § förmäles, i afvaktan på ansökningens slutliga pröfning förbjuda åtgärd, hvaraf skada kan tillfogas det uppgifna naturminnesmärket. Dyligt förbud lede dock ej till inskränkning i redan uppkommen enskild rätt, där ej vederbörande rättsägare medgifvit fridlysningsåtgärden.

5 §.

Öfver ansökning, hvarom i 2 § sägs, skall, där ej ansökningen framställts af vetenskapsakademien eller dess yttrande bifogats, utlåtande infor dras från nämnda akademi; och må ansökningen icke bifallas, därest icke densamma blifvit af akademien tillstyrkt.

6 §.

Har Konungen medgifvit, att fastighet må såsom naturminnesmärke exproprieras, äge hvad i 2 § stadgats om skyldighet att förete ägares eller annans medgifvande samt lämna uppgift å rättsägare äfvensom hvad i 3, 4 och 5 §§ föreskrifvits icke tillämpning.

7 §.

Har vetenskapsakademien tillstyrkt ansökningen eller expropriation medgifvits såsom i 6 § sägs, och möter ej för bifall till ansökningen eljest laga hinder, underrätte Konungens befallningshafvande sökanden, att ansökningen kommer att bifallas, därest naturminnesmärket på sökandens föranstaltande och bekostnad å marken utmärkes och, där så erfordras, inhägnas enligt de närmare bestämmelser Konungens befallningshafvande därvid meddelar.

Sedan styrkt blifvit, att naturminnesmärket på föreskrifvet sätt utmärkts och inhägnats, varde detsamma af Konungens befallningshafvande förklaradt för naturminnesmärke och infördt i det register, hvarom i 8 § förmäles. Tillika meddele Konungens befallningshafvande med ledning af hvad i ärendet förekommit de fridlysningsbestämmelser, som till naturminnesmärkets fredande må finnas nödiga.

Kungörelse om fridlysningen, upptagande nämnda bestämmelser, skall på allmän bekostnad ofördröjligen införas i länskungörelserna och tidning inom orten så ock uppläsas i ortens kyrka.

8 §.

Öfver fridlysta naturminnesmärken skall hos Konungens befallningshafvande föras register enligt de närmare bestämmelser, som meddelas af Konungen.

Afskrift af hvad i detta register för hvarje år införts skall inom en månad efter årets utgång insändas till vetenskapsakademien att där sammanföras till ett riksregister.

9 §.

Varder föreskrifven anordning för naturminnesmärkes utmärkande eller inhägnande icke af den, som begärt fridlysningen behörigen underhållen, och har ej heller annan hos Konungens befallningshafvande anmält sig villig att verkställa nödiga underhållsarbeten, äge Konungens befallningshafvande efter vetenskapsakademiens hörande förklara fridlysningen förfallen.

10 §.

Naturminnesmärke må på ansökning af jordägaren eller hans rättsinnehafvare efter vetenskapsakademiens hörande af Konungens befallningshafvande aflysas och ur registret afföras, om det till sin naturliga beskaffenhet undergått sådan förändring, att dess bibehållande såsom naturminnesmärke icke vidare synes önskligt, eller det finnes förhindra eller afsevärdt försvåra tillämnadt företag af större allmän eller enskild nytta.

Begäres naturminnesmärkes aflysning af den, som enligt hvad i 2 § stadgats är därtill berättigad, skall sådan aflysning genast ske.

Har genom exekutiv auktion enligt hvad ofvan sagts fastighet frigjorts från naturminnesmärke, eller har Konungen medgifvit rätt att

för annat ändamål expropriera område, som utgör eller innehåller fridlyst naturminnesmärke, vare minnesmärket därigenom att anse såsom aflyst, skolande vederbörande myndighet låta förhållandet i naturminnesmärkesregistret antecknas.

Åtgärd, hvarigenom skada tillfogas naturminnesmärke, som aflysts af annan anledning än på grund af förändrad naturbeskaffenhet, må ej vidtagas, förrän vetenskapsakademien lämnats tillfälle att å området utföra den vetenskapliga undersökning, som må finnas önskelig. Sådan undersökning skall vara verkställd senast inom sex veckor efter det den, till hvilkens fördel aflysningen skett, om densamma underrättat akademien.

Genom aflysningen upphöre de till naturminnesmärkes fredande gifna bestämmelser att vara tillämpliga.

11 §.

Finnes beträffande sällsynt djur, hvars fångande eller dödande icke är att hänföra till jakt eller fiske, eller ifråga om sällsynt växtart önskligt, att utan fullständig fridlysning, som ofvan sägs, förbud meddelas mot afsiktligt borttagande eller skadande af sådant naturföremål å annans mark, må dylikt förbud på framställning af vetenskapsakademien af Konungens befallningshafvande meddelas. Förbud, hvarom nu sagts, kungöres i den ordning, som i 7 § tredje stycket förmåles.

12 §.

För vetenskapliga forskningar må af vetenskapsakademien medgifvas undantag från fridlysningsbestämmelse, meddelad enligt denna lag.

13 §.

För område å landet, som genom märklig naturbeskaffenhet eller naturskönhet är af särskildt intresse, må Konungens befallningshafvande, i den mån sådant finnes lämpligt, förbjuda att i det fria annorledes än å byggnad, däri människor bo eller affär är inhyst, i annonseringsyfte uppsättes eller anbringas tafla, plakat eller inskrift.

14 §.

Öfverträder någon hvad i enlighet med denna lag till naturminnesmärkes fredande stadgats och kungjorts, och finnes öfverträdelsen

icke ursäktlig på grund däraf, att föreskrifna anordningar för naturminnesmärkets utmärkande och inhägnande icke behörigen utförts eller underhållits, eller skadas aflyst naturminnesmärke, innan vetenskapsakademien lämnats tillfälle till den undersökning, hvarom i 10 § fjärde stycket förmäles, eller bryter någon mot förbud, som i 11 § sägs, utan att sådant berott på ursäktlig okunnighet om ifrågavarande djur- eller växtarts utseende eller mot förbud meddeladt enligt 13 § vare straffet böter från och med fem till och med ett tusen kronor.

15 §.

Öfverträdelse, hvarom i 14 § förmäles, skall åtalas af allmän åklagare.

I öfrigt äge enhvar rättighet att anställa åtal för sådan öfverträdelse; gifve dock sin talan allmän åklagare tillkänna så tidigt, att denne må kunna öfvervara målets utförande.

16 §.

Af böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalla två tredjedelar åklagaren och en tredjedel vetenskapsakademiens naturskyddskassa.

Finnes särskild angifvare, tage han hälften af åklagarens andel.

Brister tillgång till gäldande af böter, som nu sagts, förvandlas de enligt allmän strafflag.

17 §.

Öfver Konungens befallningshafvandes beslut i fråga, hvarom ofvan förmäles, må klagan föras i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Har genom beslutet fridlysning meddelats, gånge beslutet i verkställighet utan hinder däraf, att detsamma öfverklagas.

2. Förslag till lag angående nationalparker.

Såsom i det föregående nämnts, är det af intresse, icke blott att särskilda såsom naturminnesmärken skarpt framträdande naturföremål behörigen fridlysas, utan äfven att vissa områden afsättas, där naturlifvet får utveckla sig alldeles ostördt af inverkan från kulturen. Härtill lämpa sig tydligen icke annat än sammanhängande områden af något större omfattning. Likaledes kan det inträffa, att inom en viss trakt naturminnesmärken förekomma så rikligt, att ett fredande af ett vidsträcktare område i ett sammanhang synes såsom det lämpligaste. Härmed kommer man in på begreppet *nationalpark*. Det ligger i sakens natur, att ett område af ofvannämnda beskaffenhet, skall komma att erbjuda den besökande mycket af intresse samt blifva ett omtyckt mål för resor; och en nationalpark får därigenom en dubbelkaraktär af på en gång naturmärkvärdighet och framstående turistområde. Hvad själfva fridlysningen af ett dylikt område angår, skulle nog denna kunna verkställas enligt samma procedur, som föreslagits i fråga om naturminnesmärken, men åtskilliga omständigheter tala dock för, att det skulle vara lämpligt, att genom särskild lag anvisa ett förfarande, mera direkt afsedt för fridlysning af sammanhängande större områden.

När det gäller att för ändamålet släppa till afsevärda områden af kronans mark — och på annat än kronans mark lär det väl icke ifrågakomma att fridlysa dylika större områden — torde man nämligen böra fordra, att det icke öfverlämnas åt en underordnad myndighet — Konungens befallningshafvande — att föreskrifva de särskilda fridlysningsbestämmelser, som skola stadgas, utan fridlysningens omfång och därmed sammanhängande frågor böra regleras vid och genom beslutet om nationalparkens afsättande. Detta kan bekvämligast ske därigenom, att man en gång för alla genom en lag fastslår, hvad ett beslut om visst områdes afsättande till nationalpark innebär i fridlysningsafseende.

Vidare är det troligt, att inom ett dylikt större område finnas åtskilliga enskilda personer tillhöriga rättigheter af det ena eller andra slaget såsom rätt till skogsfång, bete, fiske och dylikt. Dylika rättsägare, som när det är fråga om naturminnesmärken, kunna sätta sig emot fridlysning, böra icke kunna hindra bildandet af en nationalpark, och sättet för tillvaratagandet af deras rätt måste därför blifva ett annat än det, som föreslagits skola tillämpas vid naturminnesmärken.

Slutligen måste beträffande nationalparker lämnas föreskrifter, i hvilken ordning de åtgärder skola vidtagas, som erfordras för att nationalparkerna skola på lämpligt sätt kunna mottaga de skaror af besökande det ligger i deras natur att locka till sig.

Den sista synpunkten gör sig naturligen icke i lika hög grad gällande beträffande alla de områden, som kunna komma i fråga till nationalparker. Beträffande vårt land är det väl egentligen de parker, som tilläfvventyrs komma att afsättas inom Lappland, hvilka kunna tänkas få någon betydelse som turistområden. Den lagstiftning, som företages, måste emellertid afpassas efter den mest komplicerade typen; och då af hvad som hittills hos oss förekommit i naturskyddsfrågan synes framgå, att det förefinnes en tämligen utbredd önskan om afsättande af en större nationalpark i trakten kring Stora Sjöfallet, torde det vara lämpligt, att lagstiftningen utformas så, att den tillgodoser det behof af lagbestämmelser, som gör sig gällande beträffande en dylik park. Härigenom komma visserligen att uppställas flera föreskrifter, som icke hafva någon användning för nationalparker på andra orter, men detta torde icke kunna medföra någon olägenhet. Till sitt hufvudsakliga innehåll kommer en dylik lag i alla händelser att blifva tillämplig på alla nationalparker.

Lagstiftningens hufvuddrag.

Den första påföljden af ett beslut om visst områdes afsättande till nationalpark — ett beslut som naturligen förutsätter såväl Konungens som Riksdagens medgifvande — torde böra blifva, att området undantages från eljest gällande förvaltningsregler. Dessa regler afse nämligen att materiellt tillgodogöra området för kronans räkning, men något sådant skall icke vidare äga rum. Ändamålet med nationalparks afsättande bör af ofvan angifna skäl vara att söka bibehålla icke blott områdets naturliga beskaffenhet samt dess växt- och djurlif utan äfven dess naturskönhet, och detta genom att området lämnas i största möjliga mån åt sig själf. Ehuru områdets förvaltning för framtiden sålunda hufvudsakligen kommer att blifva af negativ art, visar sig dock, när man tränger frågan djupare in på lifvet, att man icke helt kan undvara en förvaltande myndighet, en nationalparkstyrelse. Huru denna

bör anordnas och om icke tilläfvarens förvaltningen kan anförtros åt någon redan befintlig myndighet, låter sig lämpligen icke afgöras, förrän man närmare tillsett, hvori nationalparkernas förvaltning egentligen komme att bestå.

Af hvad, som blifvit anfördt rörande nationalparkernas ändamål, framgår, att allt, som kan rubba eller menligt inverka på naturlifvet därstädes, måste förhindras. Det måste till följd däraf vara förbjudet att å nationalpark förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning, att inmuta mineralfyndighet eller bortföra mineral, att fälla eller skada växande träd eller borttaga växter eller växtdelar, att jaga, fånga eller afsiktligt döda djur af hvad slag det vara må eller att från ort till annan föra dödadt eller fångadt djur eller skada eller bortföra ägg, rom eller bo, att uppföra byggnad eller stadigvarande bostad, verkställa odling eller beta kreatur samt att uppsätta annons- eller reklamtafla, anbringa inskrift eller inristning eller vidtaga annan för naturskönheten störande anordning.

Från dessa förbudsbestämmelser synas följande undantag böra medgifvas:

Förbudet skall ej leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området afsättes till nationalpark. Finnes t. ex. en nybyggesanläggning, en rätt till bete eller fiske å område, som afsättes till nationalpark, bör man, då man icke för parkens afsättande fordrar medgifvande af dessa rättsägare, i stället tillgodose deras rätt genom att lämna denna oförkränkt. I regel lära väl dylika rättigheter icke vara af den beskaffenhet, att deras fortsatta utöfvande kan i någon väsentlig grad menligt inverka på naturlifvet inom parken i sin helhet.

Om nationalparken ligger inom områden, där lapparne äga uppehålla sig med sina renar, böra lapparnes rättigheter lämnas i hufvudsak oförkränkta. Dessa rättigheters utöfvande har hittills icke ägt märkbart inflytande på naturlifvet, och lappbefolkningen är så intimt förenad med naturen inom sitt territorium, att den så att säga kompletterar denna. Det skulle utan tvifvel vara olämpligt att företaga något, som kunde beröfva en lappländsk nationalpark det särskilda intresse, som förlänas densamma genom det lappska folkelementets närvaro.

Enligt lagen om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige den 1 juli 1898 äro lapparne berättigade att uppehålla sig med sina renar under hvarje tid af året inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker ofvan odlingsgränsen och å sådan mark nedom samma gräns, som antingen tillhör kronan eller, ehuru upplåten till enskilde.

Hvad bör vara å nationalpark förbjudet?

Undantag:

1. Enskild rätt lämnas oförkränkt.

2. Lapparnes rättigheter till skogs fång, bete och fiske.

vid afvittringen förklarats utgöra renbetesland eller af ålder varit såsom sådant land använd, samt inom Jämtlands län å renbetesfjällen. Å annan mark inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker så ock å de trakter utom nämnda lappmarker och renbetesfjällen i Jämtlands län, hvilka lapparne efter gammal sedvana hafva besökt, äga lapparne jämväl att uppehålla sig med renarna, dock endast under oktober—april, för så vidt icke antingen aftal träffats med vederbörande jordägare eller brukare om rätt för lapparne att uppehålla sig där under annan tid af året, eller ock ovanliga väderleksförhållanden nödga till tidigare flyttning om hösten eller hindra återflyttning om våren.

I Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker samt å renbetesfjällen i Jämtlands län äga lapparne att till eget behof utan betalning använda skogen. Å sådana områden i nämnda lappmarker, där lapparne äga uppehålla sig endast viss tid af året få de i regel icke taga växande träd annorlunda än efter anvisning eller utsyning af vederbörande skogsbetjänt. Å andra områden, där lapparne äga uppehålla sig med sina renar, må de taga endast torra träd och vindfällen, en och videbuskar samt för tillfälliga behof, å utmark växande löfträd. Där skogen tillhör staten, erlägges härför ingen betalning.

Lapparne äro vidare berättigade att till jakt och fiske betjäna sig af land och vatten icke allenast å sådana områden, där de äga vistas hvarje tid af året, utan äfven å annan utmark inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker under den tid de äga att å sådan utmark uppehålla sig med sina renar. Att de därvid äro underkastade de fridlysningsbestämmelser, som i jakt- och fiskelagstiftningen meddelas, torde vara uppenbart.

Huru det för framtiden kommer att ställa sig med de norska flyttlapparnes rättigheter inom Sverige är som bekant ännu oafgjordt, men att dessa icke komma att tillförsäkras vidsträcktare rättigheter än dem, som enligt hvad ofvan sagts tillkomma de svenska lapparne, torde vara klart.

Den enda af ofvannämnda rättigheter, hvars utöfvande inom nationalpark lärer kunna möta någon större betänklighet, är jakträtten. I detta afseende lärer den fridlysning, som hvilat öfver en nationalpark, böra gälla äfven mot lapparne. Det är sålunda endast lapparnes rätt till skogsfång, bete och fiske, som bör åt dem bibehållas.

Vid färder inom nationalpark, där erforderliga åtgärder för resandes härbergerande icke äro vidtagna, utan den resande är hänvisad att lägga i det fria, bör det vara tillåtet att, i den mån nödigt finnes,

använda torra och kullfallna träd till uppgörande af lägereld och beta medförda rid- och klöfjedjur. För ovarsamhet med eld i sådant fall synes tillräckligt straff finnas stadgadt i 15 kap. 3 § Byggningabalken och 19 kap. 21 § Strafflagen.

För de resandes skydd eller trefnad bör vidare medges, att förbudet mot djurs dödande icke afser de fall, då dödandet sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, samt att förbudet mot borttagande af växtdelar icke skall tillämpas med afseende å bär, som användas till omedelbar förtäring.

I parkens eget intresse lär det vara nödigt, att om viss djurart nått en för naturlifvets jämnvikt störande utveckling, jaktförbudet beträffande denna djurart må kunna upphävas af den styrelse, som skall hafva nationalparkens angelägenheter under sin omvårdnad, Då det i vissa fall lär vara möjligt att för medgifvande af rätt till jakt å dylika djur viss afgift skall kunna betingas, bör det stå styrelsen öppet att föreskrifva sådan.

I vissa vattendrag inom de områden, hvilka företrädesvis kunna komma i fråga att blifva afsatta till nationalparker, torde något fiske med krok kunna medgifvas, utan att fisketillgången därigenom afsevärdt förminskas. Parkens styrelse bör i dessa fall hafva rätt att medgifva dylikt fiske mot lämplig afgift.

För resandes härbergerande och resors underlättande samt parkens förvaltande i allmänhet kan det vara nödigt eller åtminstone lämpligt att inom parken byggnader uppföras eller andra anordningar vidtagas. Härför behöfliga åtgärder böra naturligen kunna få utföras af styrelsen själf eller med styrelsens tillstånd af annan, och lär man därvid kunna tillåta styrelsen att, i den mån sådant finnes kunna ske utan kränkning af naturskyddsintresset, för ändamålet använda inom parken växande virke eller andra därinom befintliga naturalster. För rättighet, som sålunda medgifves enskild, bör upptagas lämplig afgift.

Slutligen bör styrelsen, då det gäller vetenskapliga forskningar, kunna medgifva dispens från en eller flera af ifrågakommande förbudsbestämmelser.

I vissa fall kan det finnas önskligt, att förbud meddelas äfven mot beträdande af en nationalpark eller del däraf. Detta torde dock blifva mera sällsynt. Snarare torde ifrågakomma, att det anses lämpligt, att någon afgift upptages af de besökande. Om ett större område i de naturskönaste delarna af Lappland afsättes till nationalpark, kan det icke vara ur vägen att upptaga en sådan afgift för att få medel till väganläggningar och dylikt. Bestämmelser i detta afseende böra alltså

4. Rätt till försvar mot vilda djur samt till bärplockning.

5. Jakt å skadlig djurart.

6. Krokfiske i vissa vattendrag.

7. Åtgärder i turisttrafikens intresse.

8. Undantag för vetenskapliga forskningar.

kunna meddelas, men då sådana bestämmelser onekligen äro på den enskildes rörelsefrihet ganska ingripande, lär man icke kunna tillåta, att desamma fastställas af styrelsen, utan synes frågan härom böra hänskjutas till Konungen.

Mot de här ofvan föreslagna bestämmelserna skulle man till äfventyrs vilja invända, att det icke kan vara lämpligt att på detta sätt hindra t. ex. bearbetandet af en anträffad mineralfyndighet eller det industriella användandet af ett vattenfall. Häremot må dock anmärkas, att ifrågavarande lag naturligen kan när som helst upphävas i sin helhet eller delvis likasom omfattningen af en nationalpark kan, när så befinnes nödigt, inskränkas. Genom ett sammanstående beslut af Konung och Riksdag kan sålunda bestämmas, att viss mineralfyndighet eller visst vattenfall skall undantagas från lagens tillämplighetsområde. Kronan utestänges alltså icke genom områdes afsättande till nationalpark på något definitivt sätt från förfogandet öfver sin egendom. Däremot suspenderas den enskilde tillkommande inmutningsrätten men detta har såsom bekant under en följd af år provisoriskt ägt rum beträffande viss kronojord i våra nordligaste landsdelar, och torde därför icke kunna anses oberättigadt eller olämpligt.

Ansvar och
åtalsrätt.

Med afseende på äfventyret för öfverträdelse af lagen eller utfärdad föreskrift ifråga om rätt att beträda nationalpark, samt åtalsrätt torde böra gälla enahanda bestämmelser, som förekomma i den föreslagna lagen om naturminnesmärkens fredande.

Styrelse.

Äf det föregående framgår, att de förvaltningsåtgärder, som kunna förekomma ifråga om en nationalpark, icke blifva synnerligen omfattande. De kunna indelas i fyra grupper:

1. *Meddelandet af dispenser.* Härför förutsättes en med vetenskaplig sakkunskap förenad pröfning.

2. *Turisttrafikåtgärder.* Dessa medföra däremot en del mera praktiska bestyr. I regel lär det väl ej blifva styrelsen själf, som därom går i författning, utan enskilda (t. ex. turistföreningen), som anhålla om tillstånd att få utföra den ena eller andra åtgärden, hvadan styrelsens åtgöranden väl i de flesta fall kommer att inskränka sig till att pröfva åtgärdens nytta eller behöflighet samt upptaga den afgift, som för tillståndets medgifvande kan anses skälig. I afseende å de nationalparker, hvilka redan nu här nedan (sid. 64) föreslås till afsättande, komma de flesta icke att påfordra några åtgärder af hithörande slag.

3. *Skyddsåtgärder,* såsom uppförande af hägnader och dylikt. Dessa åtgärder torde endast behövas vid de nationalparker, som ligga

i mera bebyggda trakter, där nödigt biträde för ändamålet i allmänhet är lätt att anskaffa.

4. *Bevakningsåtgärder.* Då beifrandet af öfverträdelser öfverlämnats åt icke blott allmänna åklagaren utan äfven hvarje annan intresserad, torde någon vidare bevakning knappast vara behöflig. Särskildt synes man kunna påräkna att skogsstatens tjänstemän ägna saken sin uppmärksamhet. I de nationalparker, som få betydelse såsom turistområden, kan man genom att reglera förareväsendet, erhålla en verksam tillsyn i förevarande afseenden.

På grund af beskaffenheten af den förvaltning, som sålunda kan ifrågakomma, och då det naturligen är önskligt, ej mindre att densamma anordnas på billigaste sätt än äfven att alla nationalparker komma under enhetlig ledning, samt att denna ledning står i ett visst sammanhang med den vetenskapliga behandlingen af frågor om naturminnesmärkens fredande, torde förvaltningsbestyret åtminstone tills vidare böra uppdragas åt vetenskapsakademien. Detta synes så mycket önskligare, som man därigenom kanske lättare skulle kunna få till stånd, hvad som naturligen är i högsta grad önskligt, nämligen att redan från början en genomgående och grundläggande vetenskaplig undersökning af de särskilda nationalparkerna komme att äga rum. En sådan är tydligen af den största betydelse för studiet af den kommande utvecklingens förlopp.

Skulle det i en framtid mot förmodan visa sig, att de praktiska bestyren vid nationalparkerna blifva för akademien allt för betungande, kan ju nationalparkernas styrelse uppdragas åt en särskild kommission, i hvilken dock den naturvetenskapliga sakkunskapen aldrig får saknas. Tillsvidare skall det nog icke möta någon svårighet för akademien att fullgöra de åligganden, som vid nationalparkernas förvaltning skulle tillkomma densamma, helst akademien säkerligen därvid har att påräkna värdefullt biträde af ortsintresserade, hvilka skulle anse ett uppdrag i detta hänseende såsom ett hedersuppdrag.

Med det anslag, som enligt hvad förut är sagdt bör ställas till akademiens förfogande för naturskyddsfrågans befrämjande, torde akademien kunna ombestyras äfven den förvaltning, som kan vara erforderlig med afseende på nationalparkerna. Någon ekonomisk hjälp i detta afseende torde komma att beredas genom dels utfallande bötesandelar, dels de afgifter, som enligt hvad ofvan sägs upptagas för upplåtna jakt- och fiskerätter, rättigheter att uppföra byggnad eller vidtaga annan anordning till resandes härbergerande eller för fortskaffande eller för tillträde till parken.

I enlighet med hvad nu anförts hafva vi affattat följande lagförslag.

Förslag

till

Lag angående nationalparker.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Har visst område af kronan tillhörig mark blifvit till nationalpark afsatt, skall området stå under vetenskapsakademiens vård; och gälle ifråga om dess förvaltning hvad här nedan stadgas.

2 §.

Med områdes afsättande till nationalpark afses att för framtiden söka i största möjliga mån bevara dess naturliga beskaffenhet, dess växt- och djurlif samt naturskönhet; och vare till följd häraf, med nedan nämnda undantag inom parken förbjudet:

att förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning så ock att inmuta mineralfyndighet eller bortföra mineral;

att fälla eller skada växande träd eller borttaga växter eller växtdelar af annan beskaffenhet än bär, som användas till omedelbar förtäring;

att jaga, fånga eller afsiktligt döda djur af hvad slag det vara må, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, så ock att från ort till annan föra dödadt eller fångadt djur eller att skada eller bortföra ägg, rom eller bo;

att uppföra byggnad eller stadigvarande bostad, verkställa odling eller beta kreatur; samt

att uppsätta annons- eller reklamtafla, anbringa inskrift eller inristning eller vidtaga annan för naturskönheten störande anordning.

3 §.

Hvad i 2 § stadgats skall ej leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området afsättes till nationalpark, eller i de rättigheter till bete, skogs fång och fiske, som äro lapparna medgifna.

4 §.

Finnes, att viss djurart inom parken nått en för naturlivets jämnvikt störande utveckling, må vetenskapsakademien beträffande nämnda djurart meddela undantag från det i 2 § stadgade förbud mot jakt.

För rätt till jakt, som i sådant fall medgifves, må, där så pröfvas lämpligt, upptagas personlig afgift till belopp, som pröfvas skäligt.

5 §.

Finnes i något vattendrag eller del däraf fiske med krok utan olägenhet kunna medgifvas, må tillstånd därtill lämnas af vetenskapsakademien. Den, som erhållit dylikt tillstånd, skall för rättigheten erlägga afgift till belopp, som bestämmes af akademien.

6 §.

Utan hinder af hvad i 2 § stadgats må af vetenskapsakademien inom parken uppföras byggnad och vidtagas anordning afseende resandes härbergerande eller resors underlättande, och må akademien för sådant ändamål äfvensom för annat parkens behof, i den mån sådant finnes kunna ske utan kränkning af naturskyddsintresset, använda inom parken växande virke och andra därinom befintliga naturalster.

Likaledes må akademien till enskild person för en tid af högst femtio år upplåta rätt att inom området uppföra byggnad eller vidtaga annan anordning, afseende resandes härbergerande eller resors underlättande; och må därvid jämväl behöflig tomt eller annat erforderligt område upplåtas och undantagas från tillämpningen af denna lag.

För rättighet, som sålunda medgifves enskild, skall erläggas skälig afgift.

7 §.

Där så finnes lämpligt, må Konungen meddela förbud mot parkens beträdande eller för sådant beträdande fastställa särskild afgift, dock att redan uppkommen enskild rätt härigenom icke må kränkas eller lapparne hindras att, i den mån sådant varit vanligt, vid sina flyttningar genomfara och uppehålla sig på området.

8 §.

Vid färder inom nationalpark, där erforderliga åtgärder för resandes härbergerande icke äro vidtagna, må, i den mån nödigt finnes, torra och

kullfallna träd användas till uppgörande af lägereld äfvensom medförda rid- och klöfjedjur betas.

9 §.

För vetenskapliga forskningar må af vetenskapsakademien medgifvas undantag från tillämpning af bestämmelserna i denna lag och enligt 7 § meddeladt förbud.

10 §.

De afgifter, som enligt 4, 5, 6 och 7 §§ uppbäras, tillfalla särskild under vetenskapsakademiens förvaltning ställd kassa, benämnd vetenskapsakademiens naturskyddskassa.

Hvad till denna kassa sålunda eller genom anslag, gåfva eller annorledes influtit, må af akademien användas till nationalparkernas behof eller eljest till naturskyddsåtgärder inom landet.

11 §.

Öfverträdelse af denna lag eller i enlighet därmed utfärdadt förbud straffas med böter från och med fem till och med ett tusen kronor.

12 §.

Öfverträdelse, hvarom i 11 § förmäles, skall åtalas af allmän åklagare.

I öfrigt äge enhvar rättighet att anställa åtal för sådan öfverträdelse; gifve dock sin talan allmän åklagare tillkänna så tidigt, att denne må kunna öfvervara målets utförande.

13 §.

Af böter, som enligt denna lag ådömas, tillfalle två tredjedelar åklagaren och en tredjedel vetenskapsakademiens naturskyddskassa.

Finnes särskild angifvare, tage han hälften af åklagarens andel.

Brister tillgång till gäldande af böter, som nu sagts, förvandlas de enligt allmän strafflag.

3. Förslag angående rätt i vissa fall till expropriation för naturskyddsändamål.

Såsom i det föregående omnämnts, torde rätt till expropriation böra medgifvas i fråga om jordområde, som på grund af synnerligen märklig naturbeskaffenhet anses böra såsom naturminnesmärke afsättas. En framställning af sådan art bör dock af skäl, som förut antydts, endast kunna göras af vetenskapsakademien och förutsätter att akademien på det ena eller andra sättet fått de för ändamålet nödiga medel till sin disposition. Sker expropriation, bör det exproprierade området tydligen blifva kronans egendom samt med tillämpning af ofvan uttalade grundsatser ställas under vetenskapsakademiens vård.

Jämväl vid bildandet af nationalparker torde en viss expropriationsrätt kunna medgifvas. Själfva äganderätten behöfver icke exproprieras, ty den förutsättes vid bildandet af nationalparker tillhöra kronan, men enskilda servituts- och nyttjanderätter kunna finnas inom det afsedda området; och ehuru i regel dessa torde kunna lämnas oförkränkta, kan det dock finnas fall, då det i parkens intresse kan vara nödigt att aflösa dem. För sådana fall bör rätt till expropriation utan tvifvel kunna medgifvas.

Att föremålet för expropriationen i dessa fall icke kommer att utgöras af jord utan allenast af viss rättighet, torde icke behöfva möta några principiella betänkligheter. Kan den större rättigheten afhändas innehafvaren genom expropriation, bör tydligen detta kunna ske äfven med afseende på den mindre. Motstycken saknas ingalunda i vår lagstiftning. Så tillåter t. ex. lagen den 29 juni 1900, att om genom lofligt bruk af fast egendom uppstår fara för vattenlednings förorenande, Konungen kan föreskrifva sådana förändringar i egendomens bruk, som pröfvas erforderliga för farans undanrödjande, med rätt för den, som däraf lider att njuta ersättning såsom för intrång i nyttjanderätten, därvid expropriationsförordningen skall äga motsvarande tillämpning. Likaväl som i sistnämnda fall synas nämnda förordnings föreskrifter i tillämpliga delar kunna användas äfven vid nu föreslagna nya utvidgning af rätten till expropriation.

I enlighet med hvad nu anförts hafva vi utarbetat bifogade lagförslag.

Förslag

till

Lag innefattande tillägg till kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Där Konungen finner jordområde, som enskild man, menighet eller inrättning tillhör, på grund af synnerligen märklig naturbeskaffenhet böra såsom naturminnesmärke afsättas och för detta ändamål af ägaren afstås, skall hvad i kungl. förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof stadgas äga motsvarande tillämpning.

Samma lag vare, där Konungen i sammanhang med beslut om afsättande af nationalpark förordnar, att enskild servitut- eller nyttjanderätt, som må vara medgifven å det till nationalpark afsedda området, skall upphöra.

Fråga om jords afstående, enligt hvad här ofvan i första stycket sägs må väckas endast af vetenskapsakademien. Område, som i anledning af sådan framställning förklaras skola af ägaren afstås, skall tillhöra kronan.

Denna lag träder i kraft den — — 19

4. Förslag till särskilda bestämmelser angående naturminnesmärken å statens jord m. m.

I sammanhang med den lagstiftning, som i det föregående förslagits, erfordras några bestämmelser angående förfarandet med de naturminnesmärken, som finnas å kronans mark.

Den första frågan är därvid, *hvem som skall äga att å kronans vägnar medgifva*, att visst område eller föremål å kronans mark får såsom naturminnesmärke fridlysas. Då en dylik fridlysning medför ett undandragande från de förvaltningsregler, som konstitutionellt falla under Riksdagens beslutanderätt, skulle med nuvarande lagstiftning hvarje fråga om fridlysning af ett naturminnesmärke å kronojord blifva en riksdagsfråga. Detta kan dock hvarken vara behöfligt eller lämpligt. Genom fridlysningen undandrages marken icke kronans äganderätt; och genom föreskriften, att aflysning kan ske för att tillgodose företag af större nytta, kan fridlysningen icke heller komma att i fall af någon större vikt utgöra hinder för markens ekonomiska disponerande. Det bör sålunda utan tvifvel kunna uppdragas åt Kungl. Maj:t att i förevarande afseende bestämma så, som lämpligt finnes. Möjligen kan därvid ifrågasättas det förbehåll, att värdefullare områden eller föremål härigenom icke må från tillgodogörande för kronans räkning afstängas. Denna gräns är naturligen ganska sväfvande, men den torde dock erbjuda i hufvudsak den ledning, som erfordras. I de allra flesta fall kommer det helt visst att visa sig, att den afkastning kronan drager af ett område eller föremål, hvars afsättande till naturminnesmärke påyrkas, är en ren obetydlighet. En areal af några hektar kommer väl i de flesta fall att vara maximum, för hvad som kan komma att för ändamålet begäras, och att genom afsättande af ett sådant område icke någon värdefullare egendom undandrages kronans förfogande, torde i de fall, där området icke innesluter några särskildt anmärkningsvärda nyttigheter, vara tydligt, likasom det å andra sidan lär vara klart, att t. ex. ett större vattenfall, äfven om det icke upptager någon afsevärd areal, måste anses såsom värdefull egendom.

Med afseende å kronans egendom kan vidare ifrågasättas, om icke åtskilligt kan och bör göras för att, utan egentlig fridlysning åt framtiden bevara de märkligare naturföremål, som där kunna finnas. Då, såsom förhållandet är med kronojord, man icke har att vänta, att jorden skall öfvergå till annan ägare, samt naturföremålet är sådant, att det tillräckligt skyddas genom lagens straff för åverkan, behöfves icke någon fridlysning utan blott ett beslut från kronans sida att föremålet skall sparas och icke efter vanliga hushållningsregler tillgodogöras för kronans räkning. Är föremålet mera betydande, kan det väl af flera skäl vara lämpligt, att detta beslut publiceras såsom ett fridlysningsbeslut, hvilket jämväl medför en skärpning af straffet för åverkan, men där föremål icke har något afsevärdt ekonomiskt värde, torde de förvaltande myndigheterna kunna berättigas att i nämnda syfte göra *mindre afvikelser från eljest föreskrifna hushållningsregler*, såsom t. ex. att vid afverkning ett eller annat märkligare träd, som eljest borde afverkas, tillsvidare lämnas stående, att vid utarrendering förbehåll göres, som mot eljest tillåtna åtgärder från arrendatorns sida skyddar en eller annan naturmärkvärdighet eller dylikt.

Jämte det de förvaltande myndigheterna böra lämnas denna rätt, i den mån de icke kunna anses redan äga den, torde genom ett särskildt *circulär* deras uppmärksamhet böra riktas på angelägenheten af att naturminnesmärken bevaras. Därvid böra de jämväl anmodas att till vetenskapsakademien lämna uppgift på af dem anträffade naturföremål, som de anse böra såsom naturminnesmärken fridlysas, och i sammanhang härmed föreslå de skyddsåtgärder, som de finna behöfliga. En liknande anmaning torde också böra utgå till prästerskapet, statsgeologerna, landtmätarne, landtbruksingenjörerna, landstatens tjänstemän och andra ämbets- och tjänstemän, hvilka hafva landsbygden till verksamhetsområde.

En grupp af statstjänstemän, som på ett verksamt sätt skulle kunna bidraga särskildt till skyddandet af naturlifvet i våra kusttrakter och skärgårdar, är den i tullverkets tjänst anställda kustbevakningspersonalen och lotsarne. I synnerhet när det gäller att beifra eller till åtal hos vederbörande åklagare anmäla de mångahanda öfverträdelser af gällande jaktbestämmelser, som tyvärr allt för ofta äger rum i kusttrakterna, skulle dessa tjänstemän på ett synnerligen verksamt sätt kunna biträda den reguliära åklagaremyndigheten, hvilken af lätt insedda skäl har svårt att i dessa trakter utöfva nödig jakttillsyn. En på lämpligt sätt till dem riktad anmaning i sådant syfte synes därför icke vara ur vägen.

Hvad som medelst fridlysning kan åstadkommas till naturens skydd, torde emellertid icke förslå långt, därest det icke mötes af en hos befolkningen utbredd allmän kärlek till naturen och insikt om angelägenheten af dess skyddande. Utan den ringaste ekonomiska olägenhet skulle nog i en hel del fall åtgärder, som af den enskilde jordägaren vidtagits på ett sådant sätt, att ett stycke ursprunglig natur därigenom förintats, i stället genom en ringa omläggning kunnat så utföras, att denna källa till glädje för människosinnet för framtiden bevarats orubbad. I detta afseende behöfver vårt folk ännu mycken uppfostran. Barnet, som tanklöst plockar blommorna vid väggkanten för att genast åter bortkasta dem eller som endast för lusten att fånga och döda förföljer smådjuren i skog och mark, i sjö och vattendrag, jägaren som skryter öfver en lång skottlista på särskildt sällsynta villebråd, samlaren, som beröfvar naturen de sista exemplaren af en eljest utvecklingsmöjlig djurart, för att fullständiga samlingarne i naturaliekabinettens glasskåp, lustvandraren, som skräpar ner naturen med sina initialer och matsäcksrester och hvarför icke äfven våra ortsmyndigheter, som så ofta för att följa dagens mod i afseende på stadsplaner och gator eller af rent »ordningssinne» utan betänkande fälla massor af träd, som skänkt skugga och glädje åt gångna generationer och äfven skulle kunna bereda eftervärlden trefnad, alla behöfva de uppfostras till större insikt om hvad naturen dock ytterst betyder för människosläktet. Och denna uppfostran bör icke allenast verka därhän, att åtgärder, som i onödan tillfoga naturen skada, i största möjliga mån undvikas, den måste också gifva en kraftig impuls till naturskyddssakens direkta befrämjande. »Den uppfattning måste öfverhufvud vinna allt mer insteg och utbredning, att icke blott en minnesvård af sten, ett brokigt glasfönster utan äfven ett stycke vacker natur, som skänkes kommunen eller staten och hela befolkningen är en gåfva, som förtjänar samtidens och eftervärldens tacksamhet» (Conwentz).

I detta afseende finnes möjlighet till en rik och säkerligen fruktbarande *upplysningsverksamhet*. Vid våra skolor och uppfostringsanstalter, såväl de allmänna läroverken, folkskolorna, folkhögskolorna och seminarierna som vissa af de särskilda fackskolorna såsom skogsskolor, landtbruks- och landtmannaskolorna, torde naturskyddsfrågan kunna göras till föremål för samtal och föreläsningar. Vid de naturvetenskapliga exkursionerna och undervisningen i hembygds-kunskap erbjuda sig osökta tillfällen till att sprida intresset äfven för naturens skyddande. I den hemställan om åtgärder i denna riktning, som, på

sätt ofvan förmälts, framställt af vetenskapsakademien, kunna vi för vår del icke annat än på det lifligaste instämma.

Såsom en utgångspunkt för arbetet i denna riktning borde författas och till vederbörande utdelas en särskild för ändamålet afsedd, helst rikt illustrerad skrift, hvori fästes uppmärksamheten på de faror, som hota naturen, samt angifves, hvad som från den enskildes sida kan göras för att naturens ro icke i onödan måtte störas och för att i all den mån, som är förenligt med främjandet af kulturutvecklingen, åt framtiden måtte bevaras åtminstone några profstycken på fosterlandets ursprungliga naturförhållanden.

På grund af hvad sålunda anförts få vi hemställa,

att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva:

1:o) att ifråga om å kronans mark befintligt område eller naturföremål, som är af särskildt intresse för kännedomen om landets natur eller på grund af märklig naturbeskaffenhet eljest synes böra för framtiden skyddas, Kungl. Maj:t må äga att, för så vidt kronans rätt angår, lämna tillstånd till detsammas fridlysning enligt hvad om fridlysning af naturminnesmärken kan varda stadgadt; dock att värdefullare områden eller föremål härigenom icke må från tillgodogörande för kronans räkning afstängas;

2:o) att utan hinder af hvad i allmänhet finnes stadgadt rörande förvaltningen af kronan tillhörig mark, de myndigheter, som därmed äga befattning, må, när sådant utan afsevärd uppoffring eller olägenhet för kronan finnes kunna äga rum, tillåta, att område eller föremål, som är att anse såsom naturminnesmärke, tillsvidare lämnas orubbadt eller genom lämpligt förbehåll vid arrendeupplåtelse undandrages arrendatorns förfogande;

samt att Kungl. Maj:t måtte i cirkulär till Konungens befallningshafvande, domkapitlen, öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, domänstyrelsen, landtbruksstyrelsen, landtmäteristyrelsen, Sveriges geologiska undersökning samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anbefalla dessa myndigheter att fästa dem underordnade tjänstemäns uppmärksamhet på ange-

lägenheten af, att naturminnesmärken bevaras, äfvensom anmoda dem att till vetenskapsakademien lämna rapport om anträffade naturminnesmärken samt föreslå de skyddsåtgärder, som kunna finnas nödiga; börande därjämte *dels* lotsarne och den i tullverkets tjänst anställda kustbevakningspersonalen uppmanas att till laga beifran anmäla de förseelser mot gällande jaktstadga och meddelade fridlysningsbestämmelser, som komma till deras kännedom, *dels* lärarne vid vederbörande undervisningsanstalter särskildt anmodas att vid lämpliga tillfällen i sin undervisning söka hos ungdomen inskräpa betydelsen af naturens, naturminnesmärkenas och naturskönhetens skyddande, *dels* genom utdelande af lämplig för ändamålet författad skrift nödigt underlag för arbetet med naturskyddsintressets väckande beredas.

5. Förslag rörande afsättande af vissa nationalparker.

Om det här ofvan införda förslaget till lag angående nationalparker varder Riksdagen förelagdt, torde det vara lämpligt, att samtidigt framläggas förslag i afseende å de områden, som närmast böra ifrågakomma att såsom nationalparker afsättas. För egen del hafva vi visserligen icke haft tillfälle att genom besök å de särskilda ifrågasatta platserna öfvertyga oss om deras naturbeskaffenhet och lämplighet till nationalparker. Men åtskillig utredning föreligger genom de af Kungl. vetenskapsakademien och Kungl. domänstyrelsen i frågan afgifna utlåtanden samt de upplysningar, som till akademien och domänstyrelsen afgifvits af åtskilliga ortsmyndigheter. Vår uppgift har tillsvidare i denna del af ämnet varit att sammanställa de uppgifter, som sålunda lämnats, och vi hafva i åtskilliga fall funnit det kunna anses ådagalagdt, såväl att de föreslagna platserna äro väl förtjänta att skyddas som ock att detta kan ske utan någon större uppoffring från kronans sida. Det synes oss därför, som om redan nu Riksdagens samtycke skulle kunna utverkas därtill, att vissa af de föreslagna områdena skulle få afsättas till nationalparker med rätt för Kungl. Maj:t att inom vissa maximimått bestämma de närmare gränserna.

En fullständig afsyning och värdering af de föreslagna områdena på förhand skulle i anseende till dessas afskilda läge föranleda afsevärda kostnader, som vore bortkastade, därest nådig proposition i nationalparksfrågan icke blefve af Riksdagen antagen. Ett medgifvande af Riksdagen i nämnda hänseende synes emellertid — trots utredningens knapphet — så mycket mera kunna förväntas, som ett områdes afsättande till nationalpark naturligen icke hindrar statsmakterna att när som helst afkläda det denna egenskap och ställa det under samma förvaltning som annan kronans egendom.

De områden, som närmast synas böra såsom nationalparker afsättas, äro följande:

1. Område vid Stora Sjöfallet i Norrbottens län.

Sedan gammalt är trakten kring Stora Sjöfallet känd såsom ett af de naturskönaste områdena af vårt land. Själva fallet anses såsom ett af de märkligaste i Europa. Att näjden därjämte är en af de af kulturen minst berörda framgår bl. a. däraf, att björnen där förekommer mindre sällsynt än på något annat ställe i Sverige.

Att området skulle afsättas till nationalpark har i en skrifvelse till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté föreslagits af direktören vid skogsinstitutet G. Holmerz, som därom yttrar:

»Området ifråga ligger — — å oafvittrad kronomark. Inom detsamma finnes såväl skogbeväxt mark som kalfjäll och bland de senare ett, Akkavare, tämligen lätt tillgängligt med flera jöklar. Trakten nedanför fallet ligger kring bägge sidorna af Lanatjokk; synnerligen norra sidan är beväxt med tämligen grof tallskog (fjällskog) som ungefär en mil nedanför fallet, där sjön böjer af mot norr och får skydd för fjällvinden, blir frodig och växtlig samt föryngrar sig lätt. Skogen kring Lanatjokk och öfre delen af Langas ligger så nära fjällen, att någon afverkning i densamma icke bör äga rum utan lämnas orörd till skydd mot fjällvindarne. Träden inom det ifrågasatta skyddsområdet ha således icke något direkt ekonomiskt värde och detsamma torde äfven gälla vattenfallet och andra härligheter inom området, hvarför det icke, trots områdets storlek, torde möta några svårigheter att få det förklaradt för nationalpark och i och med detsamma få det fredadt för jakt och all slags åverkan.»

Nämnda kommitté upptog detta område bland dem, som »på goda grunder syntes kunna anbefallas till offentliga skyddsåtgärder» samt beskref det af Holmerz afsedda området på följande sätt:

»Ett omkring 15 kvadratmil stort, i nordvästlig riktning utsträckt område kring Stora Sjöfallet, hvars gränser skulle förlöpa på följande sätt: från Autajaure mot sydost längs vattendraget öfver Teusajaure och Kakirjaure till Satisjaures södra strand mellan Parokvarais och Juovapokvarais, därifrån mot väster öfver Tsåkesluokte till Petsaures södra ände; mot nordväst till Rissajaure och därifrån, följande dalen, till Letsijaure, vidare mot nordväst följande dalgångarne öfver Tjäurajaure och Gasajaure till Vardojaure, därifrån längs dalgången till Kåtjasjaures östra ände, sedan mot nordost längs älfven till Louktan-jarka jaure och längs dennas västra strand till sjöns nordspets samt längs dalsänkningarna till Autajaure. Dessa gränser äro nästan allestädes naturliga, bildade af vattendrag.

Ifrågavarande område omfattar barrskog och björkskog, höga fjäll, jöklar, brusande forsar och fall, sjöar och myrar, och kan följaktligen sägas motsvara alla fordringar på en verkligt storslagen *nationalpark*.»

Därjämte föreslog kommitterade, att inom detta område äfven björnen skulle vara fridlyst.

Detta uttalande upptog vetenskapsakademien i sitt ofvannämnda yttrande såsom sitt eget.

Den af G. Holmerz föreslagna nationalparken vid Stora Sjöfallet.

I anledning af detta förslag har öfverjägmästaren Nils Sjöberg uti ett af domänstyrelsen inforhadt utlåtande yttrat följande:

»Området intager en totalareal af ungefär 15,65 kvadratmil — — dess betydelse ur synpunkten af statens skogsintresse har ringa eller intet värde. De vidder, som utefter älfdalarna och i skydd af fjällen bära skog, kunna ej tänkas ägnade för skogsbruk, åtminstone under långa tider, särskildt då de långa afstånden, terrängen och de af forsar och fall uppfyllda vattendragen göra all timmerutdrifning omöjlig, äfven om skogens beskaffenhet och slutenhet varit helt andra och bättre än som är förhållandet. Hvad åter angår värdet af den härinom befintliga vattenkraften, om den kan utnyttjas, och till äfventyrs förekommande malmtillgångar, saknar jag hvarje förutsättning att därom framställa någon ens approximativ beräkning eller tillåta mig något som helst yttrande eller antydning. — — Vid en vistelse under fjorton dagar i dessa trakter för omkring 10 år sedan påträffade jag visserligen en del lokaler med barrskog, i allmänhet illa åtgångna genom utfällning för löftäkt och fläckvis af eld, men utan duglig timmerskog eller egentlig tillväxtskog. Det enda ställe, försedt med äldre skog — ehuru kort, mossväxt och grenig — var ett smalt bälte utefter Vietasjokk, som från Satisjaure utfaller i Stora Lule älf strax SO om Stora Sjöfallet, samt bland andra några strandremsor utefter sistnämnda stora sjö. På förstnämnda ställe har, trots protester härifrån genom särskild afvittringsåtgärd anlagts ett nybygge Rosendahl n:r 1 samt tillerkänts greve von Rosen (K. B. utslag den 6/5 1898) således betydligt ofvan den gränsdemarkationslinjen, där dylik anläggning är tillåten. Huruvida detta nybygge genom försummade odlings- eller byggnadskyldigheter eller annan vanhäfd återfallit till kronan är mig obekant. Arealen å detta till enskild afträdda område — det enda inom hela naturkomplexet — utgör inägor 525,23, duglig skogsmark 4,000 och impediment 1,700,38 kvadratref eller tillsammans 6,225,61 kvadratref eller 548,78 hektar. Några andra områden af enskild natur finnes mig veterligen icke heller angränsande föreslagna natur- eller nationalparken utan omgifves den på alla sidor af kronomark, enär allmänna afvittringen ej sträckt sig så högt upp i fjällregionen.»

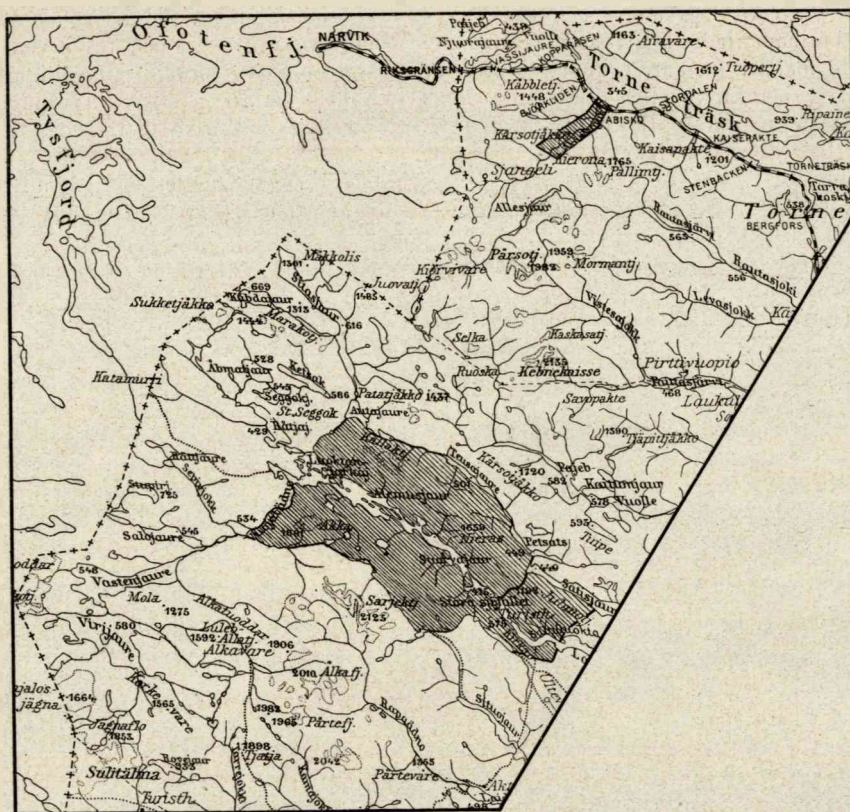
På grund af hvad sålunda förekommit har domänstyrelsen hemställt, att ifrågavarande område måtte göras till föremål för närmare undersökning på stället angående dess lämplighet för det ifrågasatta ändamålet och för dess eventuella begränsning i sådant syfte.

Att det ifrågasatta området synnerligen väl lämpar sig till nationalpark och att det kan därtill afsättas utan någon nämnvärd uppoffring för kronan, synes klart framgå af alla upplysningar om detsamma, som kunnat erhållas.

Hvad som däremot synes oss kunna vara föremål för tvekan, är, huruvida den begränsning af området, som föreslagits, är den lyckligaste. Såsom ett profstycke på den lappländska sjö- och fjällnaturen är detta område utan tvifvel både representativt och tillräckligt. Men åtskilliga synpunkter synas föranleda, att ett utflyttande af gränserna med fog skulle kunna ifrågasättas. I omedelbar fortsättning med det föreslagna området utbreder sig söderut det intressanta Sarjekmassivet, hvilket

såsom alplandskap utmärker sig för en vida storslagnare natur än Sjöfallsområdet. I närliggande dalgångar finnes ett ovanligt rikt djur- och växtlif. Och slutligen är detta område genom docenten A. Hambergs och hans medarbetares mångåriga undersökningar, för hvilkas bearbetande lämnats frikostigt statsanslag, från naturvetenskaplig syn-

Trakten mellan Torneträsk och Aktsek.

(Skissen utvisar jämväl läget af de föreslagna parkerna vid Stora Sjöfallet och Abisko.)

punkt säkerligen mera känt än något annat område af motsvarande storlek inom Lappland. Med denna utmärkta utgångspunkt måste studiet af denna trakt, om naturen där lämnas att ostördt utveckla sig af sig själf, blifva särskildt lärorik. Från naturvetenskaplig synpunkt vore det alltså utan tvifvel önskligt, att äfven detta område, hvilket

lika litet som Sjöfallsområdet i sitt nuvarande skick är af något ekonomiskt värde, kunde infogas i nationalparksområdet.

Vid undersökningen af frågan om förevarande nationalparks lämpligaste omfattning, torde man ej heller böra förbise turisttrafiksynpunkten. Hela det område, som utsträcker sig mellan riksgränsen i väster, Torneträsk i norr, en linje dragen från denna sjös östra ände till Aktsek i öster och den genom sistnämnda punkt löpande breddgraden i söder är och ännu mer kommer att blifva vårt förnämsta turistområde. Om den norrländska inlandsbanan kommer till stånd, bringas detta område åtskilliga dagsresor närmare den öfriga världen. Det kan uppsökas af äfven bekvämare turister, och resorna där komma att ställa sig betydligt billigare än nu, då de måste företagas med vidlyftig utrustning och dyrbara bärare. För den europeiske turisten kommer detta område att erbjuda mycket nytt samt, hvad som eljest svårigen i Europa står att uppleta, en jungfrulig natur af storslagen skönhet. Med kännedom om, hur redan nu af jakt och fiske intresserade utländska turister leta sig till detta område för att kostnadsfritt få ägna sig åt en sport, för hvilken de på de flesta andra ställen få erlägga dryga afgifter och arrenden, kan man, om nämnda järnväg blir en verklighet, vänta sig en öfversvämning af turister, som särskildt gent emot naturen komme att visa sig föga hänsynsfulla. I själftva turisttrafiken ligger naturligen intet ondt, men på grund af de vidsträckta rättigheter gent emot naturen, som dels vår lagstiftning medgifver hvem som helst i dessa trakter, dels särskildt utlänningarne, om de icke behörigen öfvervakas, komme att taga sig, kan turisttrafiken blifva en olägenhet.

Då staten nu äger så godt som hela detta område, kan på allvar sättas i fråga, om icke staten genom att göra det i sin helhet eller åtminstone i sin hufvudsakliga del till en nationalpark, borde i tid skaffa sig ett medel att ordna turisttrafiken, undanröjda dess olägenheter och afvinna densamma dess obestriddliga ekonomiska fördelar. Den lifliga turistfrekvens, som kommit den nyanlagda turiststationen vid Abisko till del redan de första åren efter dess anläggande, gifver tydligt vid handen, att den lappländska naturen verkligen äger stora lockelser för turistvärlden, och man torde icke öfverdrifva, om man påstår, att genom lämpliga anordningar från statens sida för turisttrafikens ordnande och, där så finnes lämpligt, dess försiktiga beskattande, staten skulle kunna afvinna dessa obygdter en inkomst vida öfverstigande hvad hittills af dem kunnat beräknas samt dessutom tillföra inlandsbanan en afsevärd trafikintäkt. För områdets fortfarande tillgodo-

görande på detta sätt fordras emellertid, att områdets förnämsta dragningskraft, dess ostörda natur, vidmakthålles. Alla dessa i hvarandra gripande önskemål skulle kunna förverkligas, om trakten afsattes till nationalpark enligt de bestämmelser, som i det föregående för sådan föreslagits.

Om hela ifrågavarande område torde kunna sägas detsamma som om Sjöfallsområdet, att det både är af mycket ringa ekonomiskt värde och att det i ovanligt inskränkt omfattning är besväradt af existerande enskilda rättigheter.

Utan närmare undersökningar kan emellertid i hvarje fall icke afgöras, huru en nationalpark i dessa trakter lämpligast bör utläggas. Tillsvidare torde emellertid Riksdagens bifall böra utverkas därtill att af kronans område eller oafvittrad mark inom ofvannämnde gränser må till nationalpark afsättas hvad af Kungl. Maj:t i sådant afseende pröfvas lämpligt eller att åtminstone ett Stora Sjöfallet inneslutande område af omkring 15 kvadratmil äfvensom Sarjekmassivet med närmaste omgifningar måtte få i sådant hänseende afsättas med rätt för Kungl. Maj:t att bestämma de definitiva gränserna.

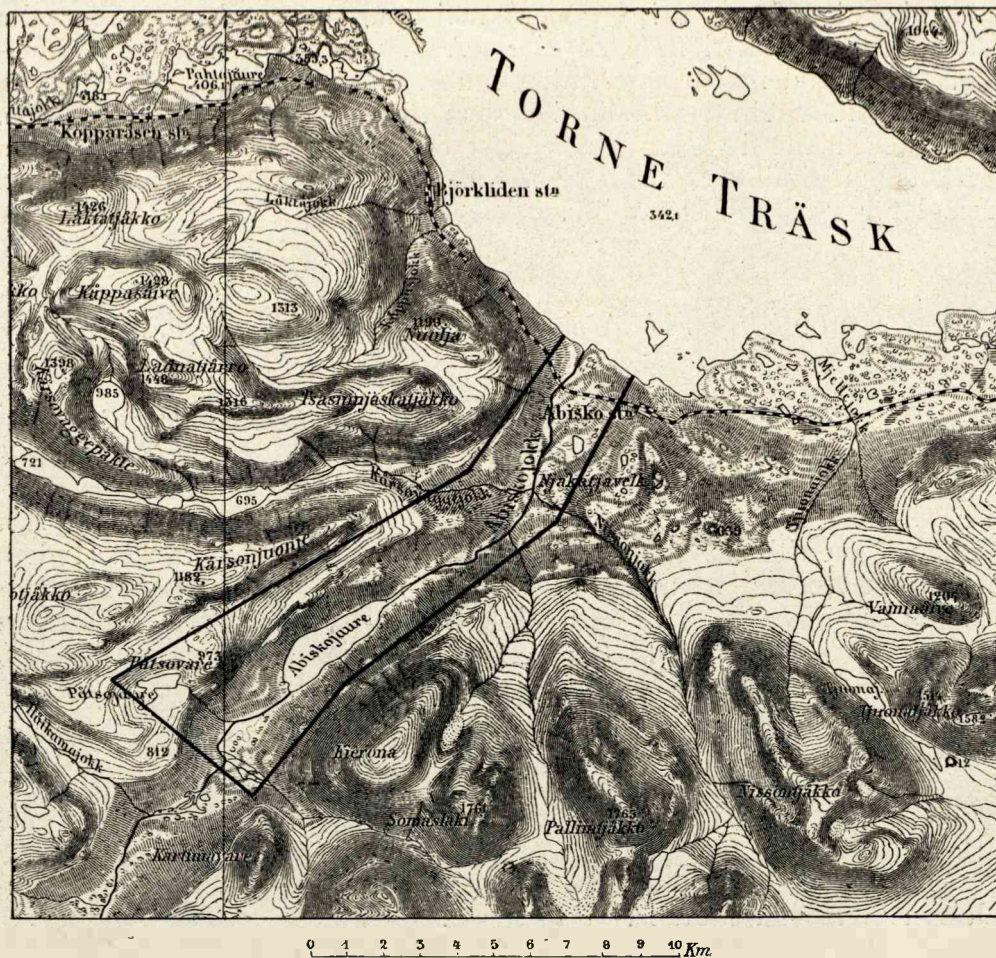
2. *Abiskodalens nedre del* i Norrbottens län.

På förslag af statsgeologen d:r F. Svenonius har på vetenskapsakademiens lista öfver områden lämpliga till nationalparker upptagits jämväl Abiskodalens nedre del.

Nämnda dal sträcker sig från Torne träsk i sydvästlig riktning upp mot fjällen. Marken utgör oafvittrad kronomark och det afsedda området äger en areal af 4,620 hektar. Det är beläget 7—8 mil från närmaste kronopark och är till större delen bevuxet med fjällbjörk samt nedom Abiskojaure med enstaka tallar. Med hänsyn till dess nordliga läge är området enligt af revirförvaltaren lämnad uppgift af mindre betydelse för skogsbröd. Inom området finnes den af svenska turistföreningen anlagda, lifligt besökta turiststationen i närheten af järnvägsstationen Abisko.

Särskilda skäl till detta områdes afsättande såsom nationalpark torde vara, att det utgör icke blott en typisk fjälldal med rik växtlighet, särskildt utmärkt genom några af vår nordligaste floras sällsyntaste representanter, utan också en af de vackraste trakterna vid riksgränsbanan; att områdets läge gör det särskildt lämpligt till studie-

Den föreslagna nationalparken i Abiskodalen.

fält för den närbelägna naturvetenskapliga stationen vid Vassijaure; samt att det visat sig, att vissa faror hotar naturlivet i trakten genom de talrika turisternas närvaro.

Domänstyrelsen har beträffande detta område, som styrelsen ansett vara af ringa ekonomiskt värde, förklarar, att det kan utan föregående undersökning på stället för ändamålet afsättas.

Rörande detta område bör anmärkas, att detsamma till hela sin

omfattning innefattas uti det stora turistområde, om hvars eventuella afsättande såsom nationalpark gjorts framställning i föregående afdelning. Bifalles denna framställning i hela sin utsträckning, synes därför något särskildt riksdagsbeslut icke erfordras beträffande Abiskodalens. Inskränker man sig åter till endast en mindre nationalpark i Stora Sjöfallets omgifningar, torde Abiskodalens afsättande böra göras till föremål för särskild behandling.

3. *Urskogsområde inom Suorsa eller Rissa kronoparker i Västerbottens län.*

De i det föregående föreslagna nationalparkerna hafva icke att uppvisa något verkligt »urskogsområde». Att få ett sådant afsatt å lämplig plats inom Lappland samt för framtiden fredadt för afverkning skulle emellertid vara af stort intresse. Endast på sådant sätt kan nämligen tillfälle gifvas att på vetenskapligt och exakt sätt studera en lapplandsskogs normala utveckling med dess bildning af växtformationer af olika slag och olika sammansättning efter lokala förhållanden samt denna ostörda växtlighets inverkan på jordmånen, myllbildning, vittring af berggrunden, bevarande af fuktigheten i jorden eller dess stegrande till försumpning med mera dylika förhållanden, allt frågor af både vetenskaplig och praktisk betydelse.

Ett för ändamålet lämpligt område står väl knappast att finna på annat håll än i Tarendö revir inom Suorsa eller Rissa kronoparker.

Angående dessa områden har följande meddelats af revirförvaltaren jägmästaren K. A. Westerberg:

»Å Suorsa kronopark med en sammanlagd areal af 6867,20 hektar har mig veterligt, då densamma är belägen ganska långt från flottbart vattendrag, icke några afverkningar egentligen förekommit utan torde de »yxhugg» som där möjligen finnas, härröra sig från kringströfvande lappar, som för sitt eget behof huggit något träd. Vägar eller stigar äro mycket sällsynta inom denna kronopark, då den sällan besökes. Samma är förhållandet inom vissa delar af Block III inom Rissa kronopark nämligen uppåt Narkåns källor såsom å skogslandet Pounavaaro m. fl., och torde arealen af dessa land nog uppgå till några tusen hektar. Ifrågasvarande kronoparkstrakter äro genom oländiga markförhållanden rätt svårtillgängliga. Som ofvannämnda skogstrakter hafva en ganska mager jordmån, torde några egentliga jätteträd ej där finnas.»

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté har ansett, att dessa områden lämpa sig för afsättande till nationalpark.

Domänstyrelsen hemställer, att beträffande nämnda områden närmare undersökning måtte anställas, i hvad mån de lämpa sig för ändamålet samt att allenast det, som befines vara härför lämpligt, måtte till nationalpark afsättas.

Att något område å dessa kronoparker undantages till nationalpark synes af alla skäl vara önskligt. Huru stor areal, som i detta afseende lämpligen bör ifrågakomma, kan icke utan undersökning på platsen ens tillnärmelsevis bestämmas.

4. *Löfängar söder om fjället Peljekaisse* i Norrbottens län.

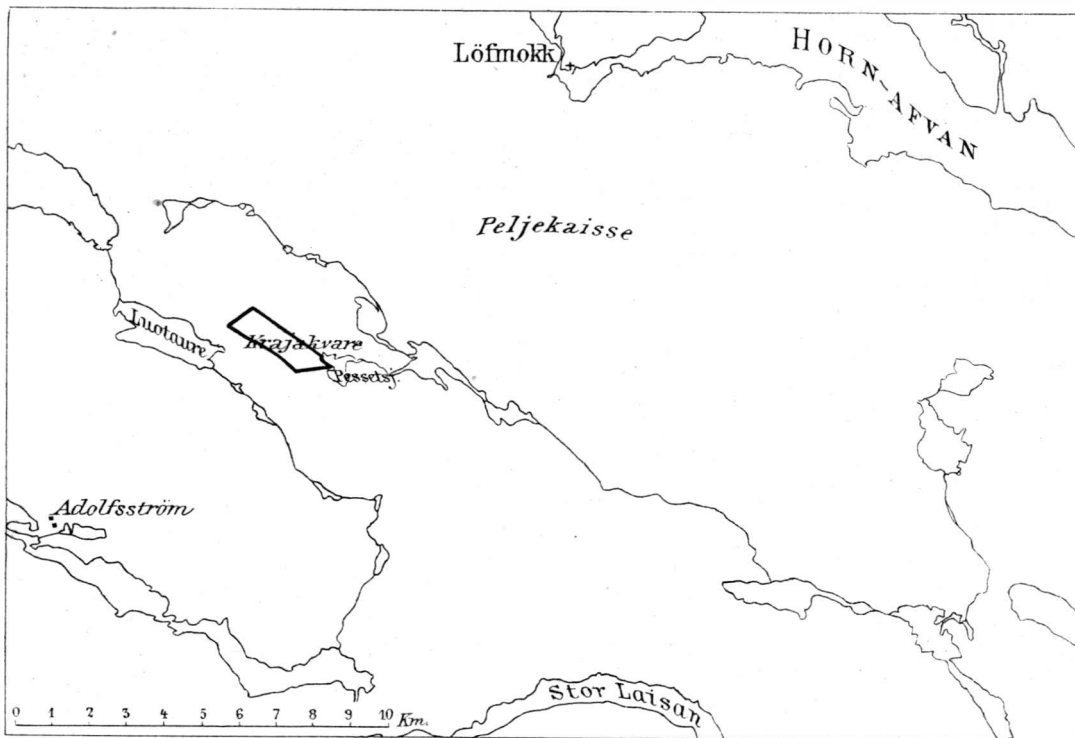
Såsom ett motstycke till det i det föregående omnämnda urskogsområdet med barrträdsvegetation, kunde det vara af intresse att bevara ett område med orörd löfängsnatur i nordligaste Sverige.

Ett, som det synes, särdeles lämpligt sådant har föreslagits af jägmästaren i Arjeplogs revir G. Tjäder i skrifvelse till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté.

Om ifrågavarande område, som är beläget omkring 2 mil väster om Hornavan samt af revirförvaltaren ansetts i areal utgöra omkring 200 hektar och äga ett värde af omkring 1,000 kronor, meddelar revirförvaltaren:

»Belägenheten är söder om fjället Peljekaisse (1100 meter högt ungefär), af hvilket dessa löfskogar skyddas mot nordliga och nordvästliga vindar. Höjden öfver hafvet är ungefär 600 meter. Björkarne hafva här en höjd af 8 à 10 meter och en brösthöjdsdiameter af 20 à 30 centimeter. Växtformen påminner om våra vanliga fruktträd. Marken i dessa löfängar är betäckt af en ganska ymnig örtvegetation. Trakten återfinnes på generalstabens karta, bladet Löfmock och tillhör staten. Dessa björkskogar äro orörda af människohand. Endast någon flyttande nomad har här huggit några enstaka träd till bränsle och risbädd i kåtan.»

Områdets afsättande till nationalpark har tillstyrkts af vetenskapsakademiens naturskyddskommitté och domänstyrelsen, som ansett, att området är af ringa ekonomiskt värde, har förklarat, att det samma torde kunna utan föregående undersökning på stället för ifrågavarande ändamål afsättas.

Den föreslagna nationalparken vid Peljekaisse.

5. *Den kronan tillhöriga andelen af Sonfjället i Härjedalens revir och Jämtlands län.*

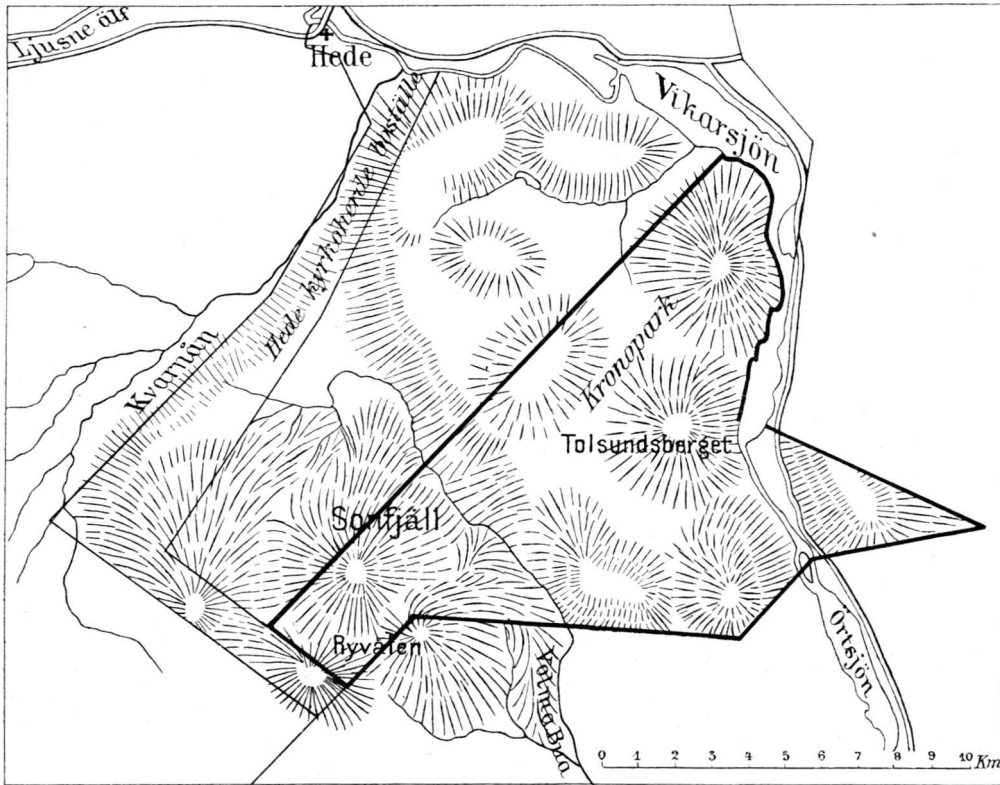
I sin utredning omnämner vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, att det vore önskligt, att i de södra fjälltrakterna något eller några områden, dit lapparne med sina renar ännu icke utbredt sig, afsattes till nationalpark. Något visst förslag i detta afseende ansåg sig kommittén icke kunna afgifva.

Med anledning häraf har domänstyrelsen föreslagit, att den kronan tillhörande delen af Sonfjället i Hede socken, hvilket fjäll hittills icke lär ha varit besökt af renar och hvilket på grund af sitt isolerade läge torde för framtiden utan svårighet kunna skyddas mot renar och beteskreatur, må såsom naturskyddsområde få afskiljas och fredas.

Öfver ifrågavarande område har af revirförvaltaren jägmästaren L. Fr. Molander upprättats vidstående kartskiss.

Rörande området meddelas vidare af revirförvaltaren, att af det egentliga Sonfjället cirka 1,900 hektar upptages af kronopark, hvaraf cirka 900 hektar kalt fjäll och 1,000 hektar beväxt med mer eller mindre fjällaktig skog.

“Med ett pris per hektar af en krona för den kala marken skulle den representera ett värde af cirka 900 kronor. Förutom af kronopark upptages äfven cirka 2,000 hektar af Hede prästbord, nämligen cirka 1,500 kalt fjäll och 500 hektar beväxt med fjällskog. Enligt förestående beräkning skulle nämnde till prästbordet hörande kala fjällmark kunna värderas till 1,500 kronor. Hvad den skogbeväxta delen af fjället beträffar så kan något värde svårigen åsättas densamma utan föregående besiktning, allrahelst som kronoparken ej är till ordnad hushållning indelad. De här angifna siffrorna för de olika slag af mark tillhörande såväl kronoparken som Hede prästbord äro mycket approximativa, då ej ens i länets landmäterikontor finnes någon karta, som upptager hvad som egentligen räknas såsom Sonfjället“.

•Kronans område af Sonfjället.

Ifrågavarande framställning synes vara värd allt beaktande. Särskildt för framtida jämförelser mellan våra nordligare och sydligare fjällområden torde det vara af vikt att i tid försäkra sig om bevarandet af ett lämpligt studieområde i södra delarne af våra fjälltrakter.

6. *Ett mindre område å Hamra kronopark i Gäfleborgs län.*

Likasom det såsom nyss anmärkts är af stort intresse att i afseende å fjällvegetationen kunna anställa jämförelser mellan områden i nordligare och sydligare delarne af Norrland, så synes man också böra sörja för, att ett urskogsområde i sydligare delarne af vårt egentliga skogsområde lämnas orubbadt för att erbjuda ett åskådningsmaterial, som lämpar sig för jämförelse med det till afsättning föreslagna urskogsområdet i norra Sverige.

I detta hänseende har vetenskapsakademiens naturskyddskommitté särskildt anbefallt bl. a. ett område å Hamra kronopark, där skogen ännu kvarstår i orubbad ursprunglighet.

Domänstyrelsen hemställer om en närmare undersökning på stället angående platsens lämplighet och områdets begränsning.

Då skogen på ifrågavarande kronopark naturligen är af värdefullaste beskaffenhet lärer afsättning af något större område icke kunna ifrågasättas. Detta torde ej heller vara nödigt. Ett område af högst 20 hektar synes kunna vara för ändamålet tillräckligt. Denna nationalpark får endast en naturvetenskaplig betydelse, ej någon egentligen estetisk uppgift. Den blir endast ett slags forstligt experimentalfält och med afseende på den betydelse detta kommer att få äfven för det praktiska skogsväsendet, lärer dess afsättande icke kunna anses vara från ekonomisk synpunkt betänkligt. Vid områdets utstakande på marken bör naturligtvis den största hänsyn tagas till den praktiska skogsvårdens kraf.

7. *Holmen Ängsön, hörande till indragna kronofogdebostället Väringsö i Länna socken af Stockholms län.*

Denna holmes afsättande till nationalpark har i skrifvelse till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté föreslagits af domänintendenten Oscar Tamm, som därom yttrar:

“Ängsön omfattar enligt år 1899 af Förste Landtmätaren Thure Essén upprättad karta en areal af 72,65 hektar, hvaraf 2,46,50 hektar åker och tomt, 11,56,50 har äng och odlingsmark samt 58,62 har afrönsningsjord. Afrönsningsjorden är beväxt med en rik

och kraftig trädvegetation,, bestående ej blott af barrskog utan äfven i stor mängd af vackra och kraftiga löfträd af mångahanda slag, hvarmed, som naturligt är, följer en rik undervegetation af örter. På öns sydligaste del ligger ett litet torp, som är utarrenderadt för domänstyrelsens skogsafdelnings räkning. Genom sin rika och ofördärfvade natur är denna ö en pärla i Stockholms numera ganska skogfattiga skärgård, och den förtjänar att skyddas så att densamma allt fortfarande må få behålla sin naturliga prägel.“

Uti af domänstyrelsen infordradt yttrande har revirförvaltaren jägmästaren Bremberg uppgifvit, att holmens areal enligt 1892—93 upprättad skogshushållningsplan utgör 74,37 har, hvaraf 55,51 har produktiv mark samt att området med därå växande träd torde kunna värderas till 20,000 kronor.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande i ämnet uppgifvit, att vid ifrågavarande boställes utarrendering Ångsön blifvit undantagen, samt att styrelsen vidtagit åtgärd för skyddande af öns skogsbestånd och förklarar styrelsen, att nämnda ö torde kunna utan föregående undersökning på stället för naturens skyddande afsättas.

De upplysningar, som sålunda framkommit beträffande ifrågavarande holme, synes gifva vid handen, att dess afsättande till nationalpark både är önskligt och lämpligt. Särskildt med hänsyn till de omtyckta och för trakten så typiska sommarseglingarna i Stockholms skärgård, kan det icke vara ur vägen, att ett litet stycke orubbad skärgårdsnatur för framtiden bibehålles såsom ett intressant och lärorikt samt naturkänslan tilltalande minne från gångna tider.

8. *Område å Kilsbergens sluttning å Garphytte kronopark i Örebro län.*

T. f. domänintendenten Fr. Bäckström har i skrifvelse till vetenskapsakademiens naturskyddskommitté, jämte det han framhållit, hurusom öfverallt i Örebro län kulturen går fram med allt för stor hänsynslöshet gent emot naturen, anført bl. a. följande:

»Angeläget är ock, att ett område å länets kalkformation i s. k. Kilsbergens sluttning bevaras vid den herrliga träd-, busk- och örtvegetation, som där af naturen förekommer innan odling, röjning för beten, ligkiltighet och plundring beröfvat det dess egendommiga fågning och rikedom. Alltmera försvinna i dessa trakter de leende ängs- och betesmarker, där ask, alm, ek, oxel, rönn, apel, fågelbär, björk och al växa som öfverbestånd, med underväxt af våra vackraste buskarter, vinbär, benved, try, hagtorn, nypon, berberis, snöbollar, hassel m. fl. under det att marken är klädd om våren i den ljufvaste skrud af blåsippor och vårlök, prunkande i öga och sinne smekande nationalfärger och senare på året allehanda kalkformationens flora tillhörande praktfullt färgade aklejoj, ståtliga klockor, papilionaceer, orchideer m. fl. All denna fagra rikedom skulle kunna på ett tial tunnland framgent bevaras, om de skyddades för planlös huggning, betning och odlares

välmenta röjning för betets förbättrande. — — — — En sådan nationalpark skulle kunna beredas på ägor till det af staten inköpta komplexet Garphyttan, om än naturen behöfver någon hjälp genom plantering.»

Öfverjägmästaren i Bergslagsdistriktet Uno Vallmo har jämväl i skrifvelse till nämnda kommitté berört ifrågavarande plats och anført bl. a.:

»Å slutningen till de ett par mil väster om staden Örebro belägna s. k. Kilsbergen förefinnes en rik vegetation med egenartad flora, och torde därstädes vara på sin plats att få en skyddad nationalpark till stånd, hvilket i så fall möjligen kunde ske däri-genom att cirka 10—20 hektar för sådant ändamål afsattes å den på bergsslutningarne i fråga befintliga Garphytte kronopark.»

Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté har upptagit området bland dem, hvilkas afsättande till nationalparker bör ifrågakomma, och Kungl. domänstyrelsen har hemställt, att området göres till föremål för närmare undersökning på stället för utrönande af dess lämplighet för ändamålet och dess eventuella begränsning.

9. *Del af Gottska Sandön.*

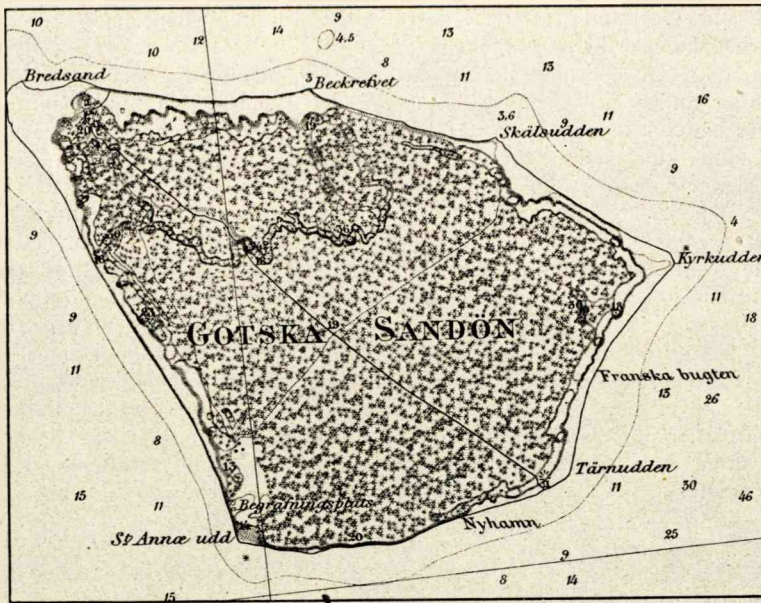
Vetenskapsakademiens naturskyddskommitté har ansett denna ös afsättande till nationalpark särdeles brådskande och maktpåliggande samt till stöd härför anført:

»Den föreslogs härtill redan för flere år sedan af nuvarande docenten i geologi vid Uppsala universitet J. G. Andersson, och förslaget har sedermera vid upprepade tillfällen upptagits af doc. R. Sernander. Det gäller här att skydda såväl skogen som flygsandsfält och flyttblock o. s. v. Af docenten Sernanders utlåtande må följande citeras: »Ungefär en tredjedel af denna märklige ös skogar befinner sig ännu på urskogsstadiet. Lotsverket säljer då och då talltimmer därifrån. På grund af Sandöns afskilda läge och den totala bristen på hamnplatser ställer sig priset mycket lågt, år 1894 enligt uppgift 50 öre pr träd. Ett totalt afverkningsförbud för all framtid medför således en högst obetydligt minskad inkomst. Härigenom och med tillägg af några mer obetydliga anordningar vore steget taget fullt ut för att af Gottska Sandön få en verklig *nationalpark*. Lotsstyrelsen har nämligen redan förut vidtagit flere åtgärder till naturskydd. Inne i skogen får t. ex. ej en tändsticka tändas, rökning är absolut förbjuden etc. Främlingar få endast efter anmälan landstiga. Betning tillåtes endast på ett litet område intill norra fyrområdet o. s. v. Värdet af denna nationalpark vore för den svenska naturforskningen mycket stort. Den nyssnämnda urskogen är *den enda barrurskog* vi äga i hela södra och mellersta Sverige. För uppfattningen af vår växtvärlds utvecklingshistoria är det af vikt att få några synnerligen märklige Sandö-växter bevarade, hvilka lätt genom afverkning eller hänsynslöshet kunde utrotas. — Flygsandsfenomenen äro de mest storartade i hela vårt land.»

Kommitterade hafva från första början hyst den åsikten, att Gottska Sandön ovillkorligen borde afsättas till nationalpark, och då till deras kännedom kommit, att lotsverket

lärer vara betänkt på att företaga en större afverkning af öns skogar i samband med anskaffande af medel till flygsandens bekämpande, hafva kommitterade velat fästa akademien synnerliga uppmärksamhet på den öfverhängande fara, som sålunda hotar. Kommitterade tillåta sig därför vördsamt hemställa, att akademien ville hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att lotsverket snarast möjligt måtte förstädigas att för all framtid upphöra med skogsafverkning till afsalu på Gottska Sandön, hvilken på samma gång borde förklaras som nationalpark, där ingen annan afverkning finge företagas än som för fyrpersonalens eget behof vore oundgängligen nödigt.»

Gottska Sandön.

I anledning häraf hemställde Vetenskapsakademien, att kungl. lotsverket ej hädanefter måtte få bedriva skogsafverkning utöfver hvad som erfordrades för fyrpersonalens behof samt att ön i öfrigt måtte fridlysas och förklaras för nationalpark.

I sitt den 20 november 1905 i ämnet afgifna underdåniga utlåtande yttrade Kungl. domänstyrelsen:

»I Vetenskapsakademiens ofvannämnda förslag angående Gottska Sandön förut-sattes, att ön fortfarande skulle komma att disponeras af lotsverket. Sedan lotsverket emellertid den 20 sistlidne juni gjort underdånig framställning om denna ös ställande under domänstyrelsen, kan styrelsen, som af tillgänglig litteratur och inför styrelsen före-

visade fotografier visserligen funnit ön vara att hänföra till sådana säregna geologiska bildningar, där enligt Riksdagens förevarande skrifvelse af den 13 maj 1904 naturen borde få lefva sitt eget ursprungliga lif, likväl ej underlåta att uttala betänkligheter mot Vetenskapsakademiens angifna förslag, att Gottska Sandön i dess helhet skulle förklaras för naturpark. Styrelsen får härvid erinra om den fara flygsanden å ön utgör för såväl därvarande skog som för öns fyrplatser, hvilken fara ifråga om norra fyrinrättningen endast med svårighet kunnat hittills afvärjas genom dyrbara åtgärder för sandens dämpande. Enär åtgärder, hindrande naturens fria utveckling i regeln icke böra vidtagas inom naturparker, torde förslaget angående Gottska Sandöns afsättande till naturpark innebära, att åtgärder för flygsandens bindande icke vidare finge därstädes utföras. Det ofvan angifna förslaget angående afsättande af ön i dess helhet till naturpark måste domänstyrelsen därför afstyrka. Då det likväl torde äga vetenskapligt intresse, att någon flygsandstrakt finge förblifva obunden för iakttagande af sandens ohämmade strid mot vegetation och kultur, torde efter undersökning på stället någon del af ön kunna upplåtas till naturpark. Visserligen äger staten äfven annorstädes flygsandsfält, som för en sådan upplåtelse kunde ifrågasättas i stället för den svårtillgängliga Gottska Sandön. Men med hänsyn därtill dels att åtgärder för sandflyktens dämpande endast ifråga om mindre delar af ön hittills vidtagits och ej heller för framtiden torde i fråga om oboboda delar af ön nödvändigt behöfva vidtagas, dels ock att, enligt hvad till styrelsens kännedom kommit, sandflykten å ifrågavarande ö är synnerligen typiskt utpräglad och sanden därjämte fortfarande synes ökas genom tillförsel från hafsbotten, torde Gottska Sandön bättre än öfriga staten tillhörande flygsandsfält i riket vara ägnad för studier och iakttagelser af den art, som här afses. Därest på grund häraf någon del af Gottska Sandön skulle komma att afsättas till naturskyddsområde, torde detta dock böra ske under förbehåll att, i händelse den obundna sanden inom området skulle vare sig hota att omintetgöra på andra ställen af ön vidtagna åtgärder till sandflyktens dämpande eller gifva anledning till skogsmarkens öfversandande utom skyddsområdet arbeten för sandens bindande må företagas äfven inom naturskyddsområdet.»

På grund af hvad domänstyrelsen sålunda anfört torde det vara lämpligast att afstå från hela öns afsättande samt att inskränka nationalparken endast till de delar af ön, som vid framdeles skeende undersökning visa sig utan olägenhet kunna för detta ändamål lämnas orubbade.

I enlighet med hvad sålunda anförts hemställes:

att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att medgifva, att, under förutsättning att lag om nationalparker varder antagen, såsom nationalparker må afsättas med rätt för Kungl. Maj:t att närmare bestämma gränserna:

1. Hvad af kronan tillhörig eller oafvittrad mark söder om Torne träsk och väster om en mellan nämnda sjös östra ände och Aktsek dragen linje af Kungl. Maj:t pröfvas för ändamålet lämpligt;

2. (under förutsättning att hvad under 1 föreslagits icke bifalles) ett område af omkring 15 kvadrattmil innefattande Stora Sjöfallet, ett område innefattande Sarjekfjällen med deras närmaste omgifningar samt ett område af Abiskodalens nedre del utgörande omkring 5,000 hektar;

3. ett med urskog bevuxet område af lämplig omfattning i Suorsa eller Rissa kronoparker i Tarendö revir;

4. ett omkring 200 hektar stort område med löfängsnatur å statens mark söder om fjället Peljekaisse i Arjepluogs revir;

5. den staten tillhöriga delen af Sonfjället i Härjeådalens revir;

6. ett med urskog bevuxet område om högst 20 hektar å Hamra kronopark i Västra Hälsinglands revir;

7. den till indragna kronofogdebostället Väringsö i Länna socken af Stockholms län hörande holmen Ängsön;

8. ett område å Kilsbergens sluttning af högst 20 hektar på Garphytte kronopark i Askersunds revir; och

9. lämpliga delar af Gottska Sandön.

6. Utredning af kostnadsfrågan.

Ett ordnande af ifrågavarande förhållanden enligt nu antydda grunder skulle för statsverket icke medföra några synnerligen kännbara kostnader.

Kostnaderna
för staten.

Hvad först angår den uppoffring af eljest påräknelig afkastning, som kronan måste göra med afseende å mark, hvilken afsättes till naturminnesmärke å kronans egendom eller till nationalpark, lär den samma i de flesta fall icke blifva afsevärd. Då naturminnesmärke icke kan komma att å kronans mark fridlysas utan tillstånd af Konungen, och nationalpark icke kan afsättas utan beslut af Konungen och Riksdagen, har ju staten situationen fullständigt i sin makt, och man behöfver icke fortskrida längre på den inslagna vägen än man för ögonblicket finner lägligt.

En direkt kostnad för staten, hvilken dock icke kommer att särskildt märkas i budgeten, är kostnaden för fridlysningsbeslutets publicerande i länskungörelserna och ortstidning. Dessa kostnader äro nämligen afsedda att bestridas af Konungens befallningshafvande med dess allmänna expensmedel.

Vetenskaps-
akademiens
kostnader.

För vetenskapsakademien ställer sig saken något ofördelaktigare. De kostnader akademien får vidkännas och som ökas i samma mån som akademien med större intresse ägnar sig åt föreliggande uppgift, blifva följande

1. Expeditions- och resekostnader. I detta afseende torde omkring 2,000 kronor om året böra anses tillfyllest.

2. Kostnaderna för publicerandet af den första kungörelsen (föreläggandet för rättsägarne) i de fall, då akademien uppträder såsom sökande till naturminnesmärkes fridlysning.

3. Kostnaderna för utmärkande och eventuellt inhägnande af naturminnesmärken i nyssnämnda fall. Ligger minnesmärket å kronans mark, lär väl detsammans utmärkande, såsom liggande jämväl i skogs-

och domänförvaltningens intresse kunna af dessa myndigheter med tillgängliga resurser utföras utan någon afsevärdare kostnad för akademien.

4. Kostnaderna för åtgärder å nationalparkerna, såsom väganläggningar och dylikt. Sådana åtgärder, som, om ock önskvärda, väl i allmänhet icke på något sätt kunna anses nödvändiga, torde i regel kunna utföras efter råd och lägenhet.

Någon hjälp i ekonomiskt afseende skulle akademien äga i *naturskyddskassan*. Till denna skulle, såsom framgår af hvad förut anförts, inflyta:

a) Bötesandelar.

b) Afgift för meddelad jakträtt å nationalparkerna.

c) Afgifter för meddelade fiskerätter å nationalparkerna. Dessa torde kunna komma att i framtiden blifva icke så litet inbringande. Särskildt med hänsyn till hvad man känner om de utländska fiske-sportsmännens villighet att för erhållande af lämpligt fisketillfälle underkasta sig dryga ekonomiska uppoffringar, torde man kunna vänta, att i nämnda fiske kunna erhålla en icke föraktlig inkomstkälla.

d) Afgifter för meddelad rätt att å nationalpark uppföra hotellbyggnad och dylikt.

e) Afgifter, som upptagas för tillträde till parken. Sådana synas väl i regel icke böra ifrågakomma, men skulle, såsom ofvan föreslagits, det stora turistområdet emellan Aktsek och Torne träsk blifva af-satt till nationalpark, kunde det nog icke vara ur vägen att upptaga någon afgift för rättighet att inom området idka tältlägerlif. S. k. »camping parties» äro i Amerika en mycket omtyckt form af turistlif, och de kunna säkerligen äfven i Lappland komma att blifva moderna. Inom Sjöfallsområdet äro resor för närvarande icke möjliga utan dylikt karavan- och tältlif. Därvid måste ju bränsle och bete tillhörigt staten tagas i anspråk, och någon afgift därför synes med fog kunna sättas i fråga.

f) Slutligen torde man kunna förvänta, att genom gåfvor och donationer åtskilliga medel skola för ändamålet komma att ställas till akademiens förfogande. Såsom framgår af redogörelsen för hvad i utlandet förekommit i naturskyddsfrågan, har intresset för naturen visat sig vara både synnerligen utbredd och offervilligt, och förvånande summor hafva genom insamling hopbragts för att rädda en eller annan naturmärkvärdighet.

Emellertid torde staten för att härvid föregå med godt exempel böra lämna akademien något årligt anslag för ändamålet. Detta bör

vara något större det första året, då väl fridlysning af ett större antal minnesmärken på en gång komme att af akademien begäras.

På grund häraf få vi hemställa:

att under förutsättning, att lag om naturminnesmärkens fredande varder antagen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad ofvan föreslagits, Kungl. Maj:t måtte utverka ett årligt anslag till vetenskapsakademien naturskyddskassa, utgående med 5,000 kronor första året och 2,000 kronor de följande.

7. Förslag till vissa ändringar i jaktstadgan.

För att på ett fullt betryggande sätt kunna vårda och skydda den inhemska faunan är enligt vår mening en fullständig omarbetning af jaktstadgan nödvändig. Detta har framhållits äfven af Kungl. vetenskapsakademien i en af densamma afgifven, på Kungl. Maj:ts pröfning beroende underdånig framställning. Det har äfven vid upprepade tillfällen uttalats af Svenska jägarförbundet och andra jägaresamfund i vårt land.

Att utföra detta arbete, som till vissa andra delar faller helt utom den föreliggande frågan, har icke blifvit oss uppdraget. Emellertid hafva vi trott oss böra taga under öfvervägande några jaktstadgan berörande frågor, hvilka särskildt varit på tal under naturskyddsdiskussionen, och i sammanhang därmed framställa några ytterligare förslag, där skyndsamhet synes vara af nöden, och som utan svårighet torde kunna genomföras.

De stora förändringar, som genom odlingsföretag af skilda slag, industrianläggningar samt skogarnes allt intensivare utnyttjande öfvergått och alltjämt komma att öfvergå vårt land hafva naturligtvis i i hög grad omgestaltat lifsbetingelserna för den inhemska djurvärlden. En del af dess representanter har visserligen gynnats genom landets stigande odling, men för flertalet hafva svårigheterna därigenom mer och mer ökats, så att deras existens är starkt hotad. Jaktvapnens med hvarje år stegrade tekniska fulländning och lättheten i nutiden för hvar och en att skaffa sig dylika ökar än mera den sannolika möjligheten af en stor del jaktbara djurs fullständiga utrotning. Det är ju onekligen en fördel, att vissa större skadliga rofdjur såsom varg, lo och järf i hög grad decimerats och undanträngts till otillgängliga trakter i vårt lands nordliga delar. Men å andra sidan hafva under förra århundradet tvenne på en gång värdefulla och intressanta däggdjursarter utrotats i Sverige nämligen vildren och bäfver, och några andra torde snart nog dela dessas öde, om ej skyddsåtgärder i rätt tid vidtagas.

De till sin existens mest hotade däggdjuren i Sverige äro två af våra ståtligaste och intressantaste högdjur, *björn* och *kronhjort*. I vetenskapsakademiens naturskyddskommittés ofvannämnda utlåtande anföres om den förstnämnda djurarten följande:

Skydd för
björnen.

»*Björnstammen* i vårt land har under de senare årtiondena i särdeles hög grad decimerats och torde inom sitt sydligaste utbredningsområde, v. Gästrikland och angränsande delar af Dalarna, vara så illa åtgången, att någon fortplantning af därstädes tilläfventyrs ännu befintliga djur ej längre torde äga rum. I Härjeådalen, Jämtland och Ångermanland är stammen äfven mycket förminskad och torde kanske inalles belöpa sig till 20 à 30 djur. I Lappland förekommer björnen spridd, dock hufvudsakligen kring Torneå träsk och kring Stora Sjöfallet, men har på det förra stället efter järnvägens framdragande utsatts för så ihärdig förföljelse, att det är fara värdt, att den därstädes snart kommer att fullständigt utrotas. Det är under sådana förhållanden högeligen önskligt, att åtgärder vidtagas för att åtminstone på några ställen inom landet bevara detta djur, och kommitterade tillåta sig därför hemställa, att björnen fridlyses ej blott inom det till nationalpark föreslagna området kring Stora Sjöfallet, utan äfven på all annan, kronan tillhörig mark, hvarjämte den ej heller på enskild mark utan markägarens tillstånd borde få jagas eller dödas. Björnarnas antal inom anförda område torde ej med säkerhet kunna angifvas, men det uppgifves, att därstädes skall finnas en för fortplantning tillräcklig stam. Det må i samband härmed anmärkas, att sedan björnen numera blifvit så fåtalig, är den skada, som af densamma tilläfventyrs förorsakas, att anse såsom undantag och så obetydlig, att den icke längre kan motivera dess fullständiga utrotande. Såsom erkännande häraf får väl äfven anses, att skottpengarne för björn redan för många år sedan blefvo borttagna. Då det emellertid händer, att enstaka exemplar af björnen, som annars hufvudsakligen lifnär sig af vegetabilier, blifva utpräglade rofdjur, skulle sådana genom jägeristatens försorg äfven inom skyddsområdet kunna dödas. Gallring skulle ju äfven kunna ske, ifall stammen ökas mer än som kan anses lämpligt. I alla händelser synes det kommitterade hardt när såsom en hederssak för vårt land, att detta intressanta djur skyddas för fullständigt utrotande.»

I denna kommitténs hemställan har vetenskapsakademien förenat sig. Jämväl från andra håll har yrkande om skydd för björnen framställts. Så har i anledning af en från Dalarnes jaktvårdförening gjord framställning Svenska jägarförbundet ingått till Kungl. Maj:t med en underdånig framställning om »lämpligt skydd» för björnen i hela landet.

Enligt den af domänstyrelsen uppgjorda årliga statistiken har följande antal björnar dödats:

År 1894	22 st.
„ 1895	21 „
„ 1896	15 „
„ 1897	10 „
„ 1898	4 „
„ 1899	11 „
„ 1900	11 „
„ 1901	11 „
„ 1902	13 „
„ 1903	12 „
„ 1904	15 „
„ 1905	10 „

Ökningen efter 1898 har sannolikt sammanhang med järnvägsarbetet och de lättade kommunikationerna i Norrbottens län.

För vår del kunna vi ej annat än finna åtgärder till björnens skydd både befogade och önskvärda. Inom de områden, som kunna blifva afsatta såsom nationalparker enligt de af kommittén föreslagna bestämmelserna, behöfvas visserligen icke några vidare stadganden om björnens skyddande, ty allt dödande af djur skulle där blifva förbjudet, då det ej sker till försvar mot angrepp å person eller egendom, men äfven inom öfriga delar af landet synes björnen böra i viss mån skyddas. Den ledande grundsatsen synes oss därvid böra vara, att jakt på björn å annans mark utan ägarens samtycke i regel icke bör såsom nu i många fall vara tillåten. Att förbjuda ägaren själf att på egen mark fälla detta djur, torde däremot möta betänklighet, med afseende på den skada björnen någon gång om ock numera ytterst sällan kan åstadkomma och den fara dess närvaro å en egendom väl understundom kan medföra. Till följd häraf synes jaktstadgans 7 och 9 §§ böra sålunda ändras, att rätten att å annans mark jaga björn borttages, samt genom ordet »björns» uteslutande ur 11 §:ns uppräknings af skadliga rofdjur 10 §:ns stadgande om rätt att fälla tillfälligtvis anträffadt sådant rofdjur försättas ur tillämplighet beträffande björn. Dock synes af lätt insedda skäl rätt till dödande af björn äfven å annans mark böra medgifvas, då det sker till försvar mot angrepp å person eller egendom. För att denna rätt ej skall missbrukas bör dock stadgas, att björn, som sålunda dödas, skall tillfalla jordens ägare och att den sålunda ej får behållas af den, som dräper djuret.

Vidare synes i 2 § björnen böra insättas bland de djur, som icke utan Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd få fällas å vissa kronoskogar af de i allmänhet till jakt därstädes berättigade personer samt genom ändring i 4 § böra föreskrifvas, att dylikt tillstånd erfordras för rätt att å oafvittrad skog och öfverloppsmarker anställa jakt efter björn.

Slutligen torde man kunna stryka 8 § jaktstadgan, som stadgar, att om någon ringat björn i ide, denne ensam har rätt att fullfölja jakten, och att ingen annan må med vetskap, att björnen är ringad, uppskrämna djuret ur idet.

Ifrågasatt
skydd för
kronhjort

Kronhjorten gör tyvärr för närvarande så stor skada på skogsplanteringar särskildt af gran, att det ej torde låta sig göra att fridlysa densamma i någon större utsträckning, ehuru detta från annan synpunkt eljes skulle vara önskvärdt. För att på ett tillfredsställande sätt bevara kronhjortstammen torde kanske ej finnas annan utväg än att inom ett hägnadt område skydda och vårda ett tillräckligt antal, men för närvarande kunna vi ej lämna förslag på något dylikt passande område.

Skydd för
falken.

Bland de »skadliga rofdjur» som uppräknas i § 11 jaktstadgan nämnes äfven »falk». Detta kan ej tydas annorlunda än som skulle hvarje representant af falksläktet i vidsträckt mening räknas såsom skadligt rofdjur. En sådan uppfattning är emellertid stridande mot nutidens erfarenhet. Tornfalken är t. ex. en så öfvervägande nyttig fågel, att den i flera länder af denna orsak är fridlyst. Denna falkart bör sålunda hos oss ingalunda upptagas bland »skadliga rofdjur». De två största falkarterna i vårt land pilgrimsfalken och jaktfalken äro visserligen så till vida skadliga, som de fånga och förtära en del matnyttigt villebråd, den förra isynnerhet änder och den senare ripor. De äro emellertid i nutiden så sällsynta och fåtaliga, att den skada de kunna göra ingalunda spelar någon roll. Men å andra sidan äro de intressanta till sitt lefnadssätt och deras uppträdande är så elegant och anslående, att det vore en stor skada ej blott från naturhistorisk utan äfven från estetisk synpunkt, om de skulle utrotas. Föröfrigt äro de af naturaliehandlare redan nu starkt eftersökta, ty ett skinn af en jaktfalk betalas med 50 mark och af en pilgrimsfalk med 8 mark, och äfven deras ägg betinga höga pris. Under sådana omständigheter våga vi föreslå, att ordet »falk» måtte få utgå ur förteckningen på skadliga rofdjur.

Skydd för
örnen.

Hvad som sagts om de båda stora ädelfalkarne gäller i hufvudsak äfven om örnen. De göra visserligen en viss skada, men äro numera så fåtaliga, att det ingrepp de göra i jakthushållningen ej är vidare

kännbart. Liksom de nämnda falkarne äro de äfven starkt förföljda, såsom framgår af följande statistik.

Antalet örnar, för hvilka skottpenningar utbetalades, utgjorde:

År 1901	221 st.
» 1902	260 »
» 1903	335 »
» 1904	364 »
» 1905	253 »

Detta ifriga förföljande är så mycket betänkligare, som örnen endast lägger ett, högst två ägg om året.

Ett kungsörnsskinn kostar hos en naturaliehandlare 26 mark och ett hafsörnsskinn 11 mark. Kungsörnsägg, som äro vackert fläckiga, kosta 20 mark och däröfver. Under sådana förhållanden synes lämpligt, att äfven »örn» måtte få utgå ur förteckningen på »skadliga rofdjur». Genom en sådan åtgärd är visserligen ej så särdeles mycket vunnet i första hand, men därigenom möjliggöres dock för enskilda personer eller föreningar att, om de så önska, på egen mark skydda dessa präktiga fåglar och freda deras häckplatser. En sådan fredning af örnar äger, såsom förut påpekats, rum flerstädes i Storbritannien.

Lodjuren, ehuru visserligen skadliga rofdjur, äro nu för tiden så sällsynta inom landet, att det är alldeles onödigt att för deras dödande utbetala några skottpengar.

Borttagande af skottpenningar för lodjur.

Antalet dödade lodjur, för hvilka skottpenningar utbetalades, utgjorde:

År 1901	16 st.
» 1902	16 »
» 1903	8 »
» 1904	7 »
» 1905	2 »

Ur 20 § jaktstadgan synes alltså föreskriften om dylika skottpenningars utbetalande böra utgå.

Det har på senare tiden blifvit en synnerligen omtyckt sport, särskildt inom Stockholms skärgård, att idka sjöfågelsjakt från motorbåtar. Dessa båtar snabbhet underlättar i hög grad fåglarnes förföljande och jaktsättet blir därför mycket mera utrotande än jakt enligt hittills vanliga metoder. I jakt- och fiskelagstiftningen förekomma redan åtskilliga stadganden, afseende att förekomma fångstsätt af särskildt hänsynslös beskaffenhet. Det synes icke vara ur vägen att till

Förbud mot sjöfågelsjakt från motorbåt.

dylika fängstsätt räkna nu ifrågavarande, och att i 16 § jaktstadgan införa ett förbud däremot. Detta är så mycket lämpligare som beifrandet af jaktförseelser begångna under jakt med motorbåtar försvåras däri-genom, att jakten icke kan följas af någon annan än den, som har ett lika effektivt forskaffningsmedel till sitt förfogande. På grund häraf få vi framlägga bifogade lagförslag.

Förslag

till

Lag angående ändring i vissa delar af jaktstadgan den 21 oktober 1864.

Häri genom förordnas, att 8 § i jaktstadgan den 21 oktober 1864 skall upphöra att vara gällande samt att 2, 4, 7, 9, 10, 11, 16 och 20 §§ i samma stadga skola erhålla följande förändrade lydelse:

Nuvarande lydelse:

§ 2.

Jakten å berörda marker utöfvas af Oss själfva och chefen för Vår hofjägeristat jämte dem, som vid sådana tillfällen äro följaktiga; dock må jakt å samma marker med undantag af dem, som äro ställda till Vår disposition, där Vi om jakten särskildt förordne, utöfvas jämväl af chefen för Vår skogsstyrelse jämte dem, som honom åtfölja, äfvensom, för egna personer, af Våra befallningshafvande, hvar och en inom sitt län, samt af de till skogs- och jägeristaten hörande tjänstemän, hvar inom sitt tjänstgöringsområde.

Föreslugen lydelse:

§ 2.

Jakten å berörda marker utöfvas af Oss själfva och chefen för Vår hofjägeristat jämte dem, som vid sådana tillfällen äro följaktiga; dock må jakt å samma marker med undantag af dem, som äro ställda till Vår disposition, där Vi om jakten särskildt förordne, utöfvas jämväl af chefen för Vår *domänstyrelse* jämte dem, som honom åtfölja, äfvensom, för egna personer, af Våra befallningshafvande, hvar och en inom sitt län, samt af de till skogs- och jägeristaten hörande tjänstemän, hvar inom sitt tjänstgöringsområde.

Nuvarande lydelse:

Skogs- och jägeribetjante äga att å de marker, som stå under deras bevakning, anställa jakt efter skadliga rofdjur samt, med Vår skogsstyrelses för viss tid eller tillsvidare lämnade tillåtelse, äfven efter annat vildt eller vissa arter däraf.

Utan Vårt särskilda nådiga tillstånd får dock ej å någon af ofvanomfördä marker jakt utöfvas efter älg, hjort, rådjur, vildren eller svan.

Föreslagen lydelse:

Skogs- och jägeribetjante äga att å de marker, som stå under deras bevakning, anställa jakt efter skadliga rofdjur samt, med Vår *domänstyrelses* för viss tid eller tillsvidare lämnade tillåtelse, äfven efter annat vildt eller vissa arter däraf.

Utan Vårt särskilda nådiga tillstånd får dock ej å någon af ofvanomfördä marker jakt utöfvas efter älg, hjort, rådjur, vildren, *björn*, eller svan.

§ 4.

På oafvittrad skog samt Oss och kronan vid afvittring i de norra länen tillfallen öfverloppsmark, äfvensom i skärgård på klippor och skär, som ej lyda till visst hemman, samt ute på öppna hafvet vare jakten med de inskränkningar, som här nedan stadgas, tillsvidare fri för hvarje svensk man.

Dock må å öfverloppsmarkerna icke utan Vårt särskilda nådiga tillstånd jakt efter älg anställas.

Dock må *icke utan Vårt särskilda nådiga tillstånd å oafvittrad skog och öfverloppsmarkerna anställas jakt efter björn eller på sistnämnda marker å älg.*

§ 7.

Hvar, som under utöfning af loflig jakt sårar villebråd så, att det faller å annans mark, må det samma tillvarataga och behålla. Där någon å egen mark eller där han äger lof att jaga drifver upp *björn*, varg, lo eller järf, äge han att jakten in på annans ägor fullfölja.

§ 7.

Hvar, som under utöfning af loflig jakt sårar villebråd så, att det faller å annans mark, må det samma tillvarataga och behålla. Där någon å egen mark eller där han äger lof att jaga drifver upp varg, lo eller järf, äge han att jakten in på annans ägor fullfölja.

*Nuvarande lydelse:**Föreslagen lydelse:*

§ 9.

Vill man å annans mark eljest *jaga björn eller* anställa jakt efter varg, lo eller järf, tillsäge hvarje gång förut den, som jakträtt å marken äger, och hafve denne, där något af nämnda djur bevisligen i trakten sig uppehållit, icke makt att jakten hindra, utan tage del däri, eller äge den, som tillsade, att ändock jaga och behålla de rofdjur af nämnda slag, han därvid kan komma att fälla.

§ 10.

Träffar någon tillfälligtvis, ehvar det vara må, skadligt rofdjur, då må han det fälla och behålla.

§ 11.

Till skadliga rofdjur räknas *björn*, varg, lo, järf, räf, mård, utter, säl, *örn*, berguf, hög och *falk*.

§ 9.

Vill man å annans mark eljest anställa jakt efter varg, lo eller järf, tillsäge hvarje gång förut den, som jakträtt å marken äger, och hafve denne, där något af nämnda djur bevisligen i trakten sig uppehållit, icke makt att jakten hindra, utan tage del däri, eller äge den, som tillsade, att ändock jaga och behålla de rofdjur af nämnda slag, han därvid kan komma att fälla.

§ 10.

Träffar någon tillfälligtvis, ehvar det vara må, skadligt rofdjur, då må han det fälla och behålla.

Björn må dödas äfven å mark, där jakt å björn eljest ej är tillåten, när det sker till försvar mot angrepp å person eller egendom. Djur, som sålunda dödas, tillfaller jordägaren.

§ 11.

Till skadliga rofdjur räknas varg, lo, järf, räf, mård, utter, säl, berguf och hög.

§ 16.

Spjut eller skjutgevär må icke gillrade användas såsom jaktmedel, ej heller må älg jagas under skidlöpande eller i grop fångas.

Grop, sax, snara, stång eller annan för människor och husdjur mer eller mindre lifsfarlig jaktanstalt må icke af någon å annans mark

Nuvarande lydelse:

begagnas utan tillstånd af den, som jakträtt där äger, och ej heller under tiden emellan den 31 maj och den 1 oktober utsättas eller, därförinnan utsatt, kvarlämnas på samfälld mark, såframt icke alla delägare därtill gifvit lof samt anstalten är med fällda träd eller annat stängsel så omgärdad, att kreatur därifrån afhållas.

Den, som vill begagna jaktanstalt af nyssnämnda slag eller utlägga förgiftadt lockbete, vare skyldig att låta därom söndagen förut uppläsa kungörelse i närmaste kyrkor. Nyttjas sådan anstalt längre tid fortfarande på samma ställe, skall kungörandet en gång i hvarje månad förnyas.

Finare giller eller snaror må icke för fångande af vildt begagnas utom Jämtlands län samt Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker och icke heller där under de tider, hare, tjäder, orre, järpe samt dal- och fjällripa äro fridlysta.

Jakt å sjöfågel må icke idkas från motorbåt.

§ 20.

Den, som dödar rofdjur af nedan nämnda slag, erhåller af allmänna medel i belöning:

för varg.....	50 rdr
„ lo	25 „
„ järf	10 „

För unge af dessa rofdjur erhålles lika mycket som för fullvuxet djur af samma slag.

Vill någon erhålla sådan belöning, uppvisse huden af rofdjuret för kronofogde, länsman eller ordförande i kommunalstyrelse, tage hans intyg, hvilket utan lösen utfärdas, att djuret dödats inom riket samt att djurets öron blifvit i hans närvaro afskurna, och hafve sedan rätt att hos närmaste kronouppbördsman eller Vår befallningshafvande den utfästade belöningen uppbara.

I afseende på utbetalning af sådan belöning äger intyg, som vare sig af föreståndare för zoologiska museet vid någotdera af rikets universiteter eller af vederbörande intendent vid vårt zoologiska riks-

Den, som dödar rofdjur af nedan nämnda slag, erhåller af allmänna medel i belöning:

för varg	50 kronor
„ järf.....	10 „

I afseende på utbetalning af sådan belöning äger intyg, som vare sig af föreståndare för zoologiska museet vid någotdera af rikets universiteter eller af vederbörande intendent vid vårt zoologiska riks-

Nuvarande lydelse:

museum meddelats därom, att till musei samlingar i ostympadt skick aflämnats rofdjur af något bland nyssnämnda fyra slag, enahanda kraft och verkan, som, enligt nästföregående moment, tillkommer därstädes oförmälda intyg om att sådant rofdjurs öron blifvit i vederbörandes närvaro afskurna.

Förelagen lydelse:

museum meddelats därom, att till musei samlingar i ostympadt skick aflämnats rofdjur af något bland nyssnämnda två slag, enahanda kraft och verkan, som, enligt nästföregående moment tillkommer därstädes oförmälda intyg om att sådant rofdjurs öron blifvit i vederbörandes närvaro afskurna.

8. Framställning om vissa fridlysningsbestämmelser.

Grågås. Af de större jaktbara och matnyttiga fåglarne är det ingen, som blifvit så styfmoderligt behandlad som grågåsen, alldenstund den alls ej åtnjuter något lagligt skydd. Grågåsen fanns förr såsom häckfågel i södra Sverige, Göta- och vissa delar af Svealand, längre mot norr torde dess utbredning knappt ha sträckt sig. Den häckar såväl vid aflägsna skogssjöar, som i yttre hafsbandet. Numera torde den vara helt och hållet utrotad vid sötvattnen och vid kusterna är den redan mycket sällsynt i synnerhet vid den västra, där den t. ex. vid Hallands Väderö m. fl. forna häckplatser är fullt utrotad. Det är gifvet, att en så stor fågel skall uppväcka snikenhet hos den mindre samvetsömme skytten och vi ha oss bekant, att rufvande grågåshonor skamlöst skjutits på boet. När gässen rugga, sakna äfven de gamla fåglarne flygförmåga och kunna endast söka undfly sinmande och dykande, men det är ju gifvet, att på dylikt sätt en så stor och lätt sedd fågel ej skall kunna reda sig mot en nutida jaktutrustning. På grund häraf få vi för att denna präktiga fågelart ej må helt utrotas föreslå

att grågåsen må fridlysas under tiden från och med 21 april till och med 31 juli.

Grafand. I samband med grågåsen bör äfven en annan större närsläktad fågel omnämnas nämligen grafanden, hvilken ej är på något sätt fridlyst i jaktlagstiftningen. Den har visserligen i praktiken ofta räknats som »and» och därför behandlats af skyttarne med en viss hänsyn. Men då den faktiskt i såväl rent vetenskapligt som mera biologiskt afseende är rätt olika änderna och dessutom i vissa landsändar kallas »jugås» eller »grafgås» (på sätt och vis riktigare än grafand) torde den ej kunna anses vara skyddad genom ändernas fridlysning. Att den är i behof af dylik fredning, är dock uppenbart, då man drager i betänkande

dess granna fjäderskrud, dess storlek, matnyttighet och exponerade lefnadssätt vid öppna kuster. På grund häraf få vi föreslå,

att grafanden måtte fridlysas under tiden från och med 1 april till och med 31 juli.

En grupp af matnyttigt villebråd, som sedan urminnes tid spelat en synnerligen viktig roll för befolkningens hushållning isynnerhet längs våra kuster och i våra skärgårdar är dykänderna. De inhemska, här i landet sig fortplantande arterna af denna grupp äro ejder, svärta, sjöorre, knipa, bergand, vigg, brunand och alfågel. Dessa fåglar åtnjuta visserligen skydd genom jaktlagstiftningen så till vida, att en fridlysnings-tid för dem finnes bestämd, men denna fridlysning är tyvärr ej afpassad på sådant sätt som sig bör, nämligen så, att den på en gång tillgodoser befolkningens kraf på att få draga nytta af fåglarne, och vildandens ovillkorliga behof af skydd under fortplantnings- och rufningstiden samt under ungarnes uppväxttid. Dock är ett sådant ordnande af fridlysningen absolut nödvändigt, för att ej dessa fåglar skola inom kortare eller längre tid utrotas eller deras antal så nedbringas, att deras ekonomiska betydelse upphör. Men om något dylikt inträffade, skulle det vara en stor förlust ej blott för vårt lands natur, utan äfven för den allmänna hushållningen.

Dykänder.

Om ej tillräcklig vård beredes våra sjöfågelsarter, torde samma öde bli dem beskärmt som den vackra labradorsanden, en med ejdern närbesläktad dykand, (*Camptolæmus labradorius*), som i midten af förra århundradet fullständigt utrotades på Nordamerikas ostkust. Tillgången på dykänder i synnerhet af vissa slag t. ex. svärta är allaredan på ett mycket oroväckande sätt förminskad, på vissa sträckor af kusten är den nästan utrotad, och de flesta arterna ha betydligt aftagit i antal mot förr. Då skärgårdsbefolkningen ensam utöfvade jakten på dessa fåglar, skedde detta med en viss skonsamhet. I allmänhet skötos ej några honor och sällan anställdes jakt på ungfågel, innan denna var fullt utbildad. Nu äro förhållandena ändrade och isynnerhet ungfågeln äro utsatta för en hänsynslös förföljelse af mer eller mindre tillfälliga besökare i skärgårdarne. Ett skydd från skärgårdsbefolkningens sida kan endast med svårighet genomföras, då jaktstadgan ej gifver dem någon hjälp.

Då jaktinnehafvaren är mäktig nog att hålla vakt öfver sina fåglar och utöfva ett kraftigt skydd, visar detta snart sina utmärkta verkningar. För att belysa detta torde det vara lämpligt att anföra

några exempel. För omkring 12 år sedan började några för saken intresserade personer i Nyköping att freda en grupp af skär och klippor utanför Oxelösund vanligen kända under namnet Källskären. När denna fredning började, häckade i denna lilla arkipelag blott omkring 60 par ejder, och svärtorna förekommo blott i enstaka par. Nu har där antalet af ejder ökats till omkring 550 par och svärtorna till omkring 50 par. Dessutom ha båda dessa fågelarter i hög grad ökats inom angränsande område. Ett annat exempel kan framdragas från Stockholms läns skärgård. I närheten af Svenska Högarne finnes en samling skär kända under namn af Söderskärgården. För omkring 15 år sedan funnos där blott omkring ett 20-tal par ejder, men sedan dess har ejdern fredats och år 1906 uppgick antalet ejderbon till 1,460. Samma år insamlades där 12 kilo ejderdun, som i första hand betalades med 240 kronor, hvarjämte något hundratal ejderhanar (gudingar) skötos, för att användas som mat. Med dylika siffror för ögonen torde ej kunna förnekas riktigheten af Vetenskapsakademiens naturskyddskommittés yttrande: »Dylika resultat mana till liknande skyddsåtgärder i öfriga skärgårdar — — —». En medlem af Källskärsklubben har med rätta framhållit, att »sjöfågeln är en af de tackammaste och relativt mest lönande för människan att taga vara på, om hon blott därtill vill bruka sitt förstånd», samt att hvarje skärkarl »skulle kunna ha hundratal eller tusental djur på sina ägor, som försörja sig själfva gratis och hvarken behöfva husrum eller skötsel endast fred». »Här sammanfaller sålunda naturskyddsintresset med intressen af afsevärd ekonomisk räckvidd.»

Emellertid är det nödvändigt för att i större utsträckning vinna önskvärdt resultat, att skyddandet af de omnämnda fågelarterna stödes af lagliga fridlysningsbestämmelser och ej lämnas så godt som utslutande åt det privata initiativet, såsom nu är fallet. Ty enligt nuvarande bestämmelser prisgifvas dykandshonorna och deras ungar åt en förödande förföljelse — jakt kan det ej kallas — långt innan de senare äro utvuxna, ofta medan de ännu äro i dundräkt. Enligt nu rådande bestämmelser är jakten på ejder, med bortseende från vissa undantag, vid Östersjökusten tillåten redan efter den 31 juli och detta är alldeles för tidigt, men de öfriga dykänderna, som häcka än senare och ofta ej kläcka sina ungar förrän i juli äro tillåtna att få skjutas i Skåne, Halland och Blekinge redan den 11 juli och den 21 juli vid färskvattnen i öfriga delar af Sverige utom de tre nordligaste länen, där liksom vid rikets kuster fridlysningsen utgår först med juli månad. Det är uppenbart för hvarje person, som har någon kännedom om

dessa fåglars biologi, att en sådan sakernas ordning är aldeles orimlig. Det är oss ock bekant, att upprepade gånger petitioner om ändring af dessa fridlysningsbestämmelser aflåtits. Senast detta år har svenska Jägarförbundet vid sitt årsmöte enhälligt beslutat att ingå till Kungl. Maj:t med en underdånig anhållan om, att fridlysningen af vissa uppräknade dykandsarter måtte utsträckas till 1 sept. En sådan anordning anse vi oss på det lifligaste böra tillstyrka, försåvidt det gäller honorna samt ungarne. Däremot är dessa fåglars lefnadssätt sådant, att hanarne, som efter parningen ej i ringaste mån bekymra sig om atkomman, ej behöfva och ekonomiskt taget ej böra åtnjuta skydd längre än under parningstiden och torde deras fridlysning därför kunna inskränkas. Då alla dessa fågelarters hanar ha en i ögonen fallande och från honornas äfven på afstånd skiljbar dräkt behöfver detta ej innebära någon risk för misstag, och dessutom pläga hanarne tämligen strax efter parningen draga till hafs eller uppsöka sådana platser, att de äro särdeles svåråtkomliga. Men då de olika dykandsarternas biologi är olika och deras häckning äger rum på helt olika ställen och tider, synes det nödvändigt att vid fridlysningsbestämmelsernas affattande taga hänsyn härtill.

Ejderen är den tidigaste af de här omhandlade fåglarne. Dess parningstid börjar redan i april och en del honor börja värpa redan i april, ehuru stora flertalet ej gör det förr än i maj. Ejderhonans fridlysning bör därför inträda med den 21 april och då ungarnes utveckling är långsam bör jakten på honor och årsungar ej lofgifvas, förrän med september månads ingång. Ejderhanarne såväl äldre som yngre («gudingar» och »hälsingar») behöfva ej vara fridlysta längre tid än från och med den 21 april till och med den 15 maj. Då är nämligen parningen afslutad, och hanarne börja flocka sig och draga till hafs.

Dock bör i de fall, där på grund af särskild framställning af landstingen eller enskilda personer ejdern kommit i åtnjutande af längre skydd, detta ej ändras.

Svärtan ankommer ej förr än i maj och de flesta värpa ej förr än i juni och ungarna kläckas ej förr än i juli. För honan och årsungarne af denna fågelart lämpar sig därför bäst en fridlysning från och med 21 maj till och med 31 augusti. Hanen bör vara fridlyst från och med 21 maj till och med 10 juli.

Brunand, *bergand* och *vigg*, som häcka vid sött vatten torde lämpligen vara fridlysta under lika tider. Tiden för deras fridlysning bör börja för honorna med första maj och för dem och deras ungar utsträckas till och med 15 augusti, alldenstund kläckningen är sen.

Endast på det sättet torde det kunna förebyggas, att, som nu ofta sker, af hänsynslösa skyttar små dunungar af brunand eller honan från den värnlösa kullen på rent okynne bortskjutas under andjakten. Hanarne däremot af samma arter kunna utan skada få skjutas om våren till och med 15 maj samt sedan ånyo den 21 juli.

Knipa och *sjöorre* flytta blott genom landets södra delar och häcka vid sötvattnen i öfre Norrland. Egentligen skulle de därför knappt behöfva någon fridlysning, förr än de framkomma till häckplatserna, men för att stammen ej må decimeras allt för starkt under sträcket, torde det vara lämpligt att fridlysa dem under en tid på våren, då de äro som mest i trångmål nämligen när endast föga öppet vatten finnes och sjöarna hufvudsakligen äro täckta af is, men sedan åter tillåta jakten under en tid då äfven fjolårsungfågeln, som ej fortplantar sig under året och som det sålunda ej är så stor skada att skjuta, ankommit. För närvarande börjar fridlysningstiden för dessa fåglar vid färskvattnen med den 16 mars. Detta begynnelse datum skulle kunna kvarstå, men billigheten bjuder, att jakten på dessa fåglar åter frigifves en kortare tid exempelvis från och med 11 april till och med 15 maj för att sedan fridlysning återigen må inträda till och med 15 augusti.

Alfågeln häckar vid sötvattnen längst i norr och då den under sträcket i regel håller sig långt till hafs, torde en fridlysning den tiden vara mindre behöfzig. Fridlysning för denna fågelart torde därför kunna lämpligen föreslås till tiden från och med 16 maj till och med 15 augusti.

På grund häraf få vi hemställa:

att ejderhonan med årsungar måtte fridlysas under tiden från och med 21 april till och med 31 augusti samt ejderhanen under tiden från och med 21 april till och med 15 maj;

att af arten svärta honan med årsungar måtte fridlysas under tiden från och med 21 maj till och med 31 augusti samt hanen under tiden från och med 21 maj till och med 10 juli;

att af arterna brunand, bergand och vigg honan med årsungar måtte fridlysas under tiden från och med 1 maj till och med 15 augusti samt hanen under tiden från och med 16 maj till och med 20 juli;

att knipa och sjöorre måtte fridlysas under tiden från och med 16 mars till och med 10 april och från och med 16 maj till och med 15 augusti;

att alfågel måtte fridlysas under tiden från och med 16 maj till och med 15 augusti.

Af de sträckfåglar, som äro af ekonomisk betydelse för skärgårdsbefolkningen, återstå pracka och storskrake. Äfven de ha i hög grad aftagit på senare år och det är oss också bekant, att petitioner inlämnats angående deras skyddande. Då emellertid dessa fågelarter stundom på vissa ställen göra någon skada på fisket, torde det vara lämpligast att göra deras fridlysning beroende af ortsbefolkningens därom uttalade önskningsar, hvilka dock böra tillmötesgå i dylika fall. I regel torde ett förbud af jakt på de gamla hanarne vara obehöfligt, men däremot är en fridlysning af honan och årsungarne från och med den 21 april till och med den 15 augusti mångenstädes väl befogad af rena humanitetsskäl, ty det är nu en vanlig sak, att ungarne skjutas redan i dundräkt, därvid jämväl ofta honan får släppa lifvet till, då hon af omsorg för ungarne knappt söker undfly.

Pracka och
storskrake.

På grund häraf hemställa vi,

att där ortsbefolkningen önskar fridlysning af pracka och storskrake, hona med årsungar måtte varda fridlysta under tiden från och med 21 april till och med 15 augusti.

Med de förslag, som vi uti det föregående framlagt, anse vi, såsom redan i det föregående anmärkts, ämnet ingalunda hafva blifvit fullständigt uttömdt. Innan man emellertid fördjupar sig än mera i frågan, synes det vara lämpligt, att de nu framlagda förslagen, hvilka behandla grunddragen af den naturskyddslagstiftning, som företrädesvis synes önskelig, blifva i vederbörlig ordning pröfvade. Skulle de befinnas antagliga, bör sedermera på den sålunda lagda grunden med lätthet kunna byggas vidare, och småningom det önskemål förverkligas att en något så när fullständig samling profstycken på fosterlandets skiftande natur bevaras åt eftervärlden.

Stockholm den 4 december 1907.

LOUIS AMÉEN.

EINAR LÖNNBERG.

KARL STARBÄCK.